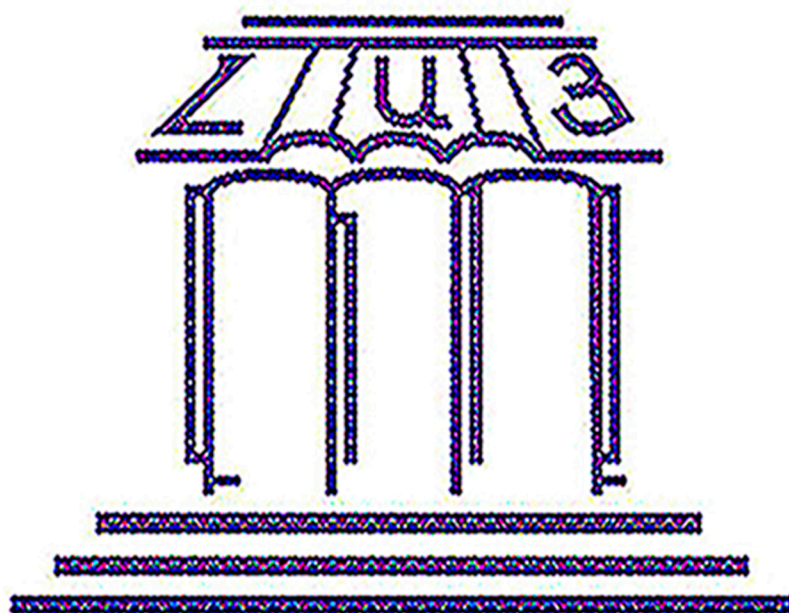

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտերջագործական համայնքներ
նշ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը առանձին համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ԿԱՐԱՐԻՒ ՄԱՐԵՎ

Կազմեցին յեվ խմբագրեցին
 ԱԹԱՐԵՎ ԽՆԿՈՅԱՆ
 ՀՈՎ.Ս. ԿԱՐԱՐՄԱՆՅԱՆ

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

492
1563

491.542-86

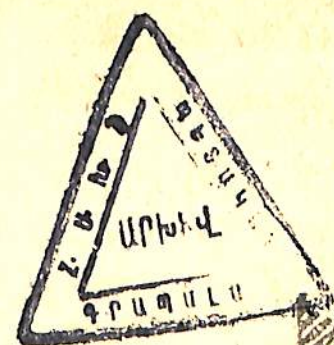
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԳԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

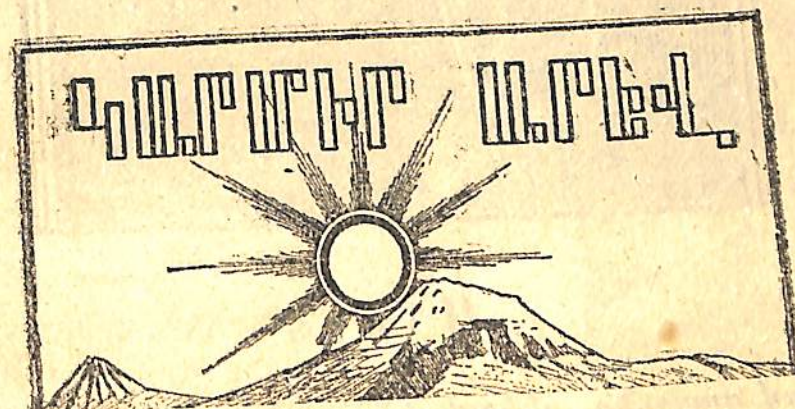
ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՑԵՐԿՐՆԵՐԻ, ՄԻԱՑՆ՝Ր

ԿԱՐՄԻՐ ԱՐԵՎ

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Կազմեցին յեւ խմբագրեցին
Ա.ԹԱԲԵԳ ԽՆԿՈՅԱՆ
ՀՈՎ. Ս. ԿԱՐԱՆՈՅԱՆ

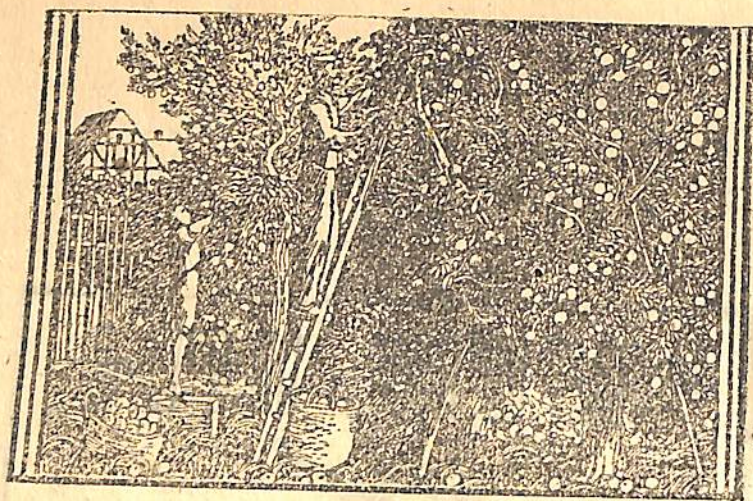

Կարմիր արև,
 Բարև՛, բարև՛.
 Ի՞նչ ես բերել:
 — Փուռնջ բանալի,
 քնածներին
 ձեն եմ տալի.
 ով շուտ զարթնի,
 քնին հաղթի,
 հա բաց կանի
 դուռը բախտի:

1563 - 492

1. Աշուն

Անցավ դարունը, յեկավ լի ու շեն աշունը: Յեկավ ու տեսավ ամառվա տված բարիքը պես-պես, արտերը հնձած, կալերում գիգած, մի ուրախ սեղան իր առաջ փռած: Տեսավ ու սասավ:

— Ապրես, այ ամառ, ուշխարհի համար, վոր գու տվել ես ամենին պաշար: Յես ել տալիս եմ այդին պողպատիս, քաղեցնք, տարնք այս սեղանի հետ:

Վոր այսպես տասավ թռչուններն յեղան, յերամ կաղմեցին, թռան տաք աշխարհ: Մժեղ ու մրջյուն, գազան, անասուն պաշարը առան, բները մտան:

Փչեց ցուրտ քամին, — ծառը մերկացավ, տերեւ թափեց, ամեն ինչ դեղնեց, դաշտը գունատվեց, ամպերը յեկան, պատեցին յերկինք, անձրևը մաղեց:

Ու այսպես յեկավ առառ աշունը:

Ա. ու ա. ծ. — Գորնան գառը, աշնան հավը:

2. Անտերեւ ծառը

Փչեց ցուրտ քամին...
յեկավ մեզ, մշուշ...
թերթերը թափեց
ծաղիկը քնքուշ:
Անտերեւ ծառը
ճյուղերը ճոճեց,

աշնան քամու հետ
կանգնեց ու վիճեց.
— Ինչո՞ւ տերեւ
մեկ-մեկ պոկեցիր
ու աչքիս առաջ
գետին անեցիր:

3. Լուսարացին

— Ծուղրուղն.
արթոր դիլ կանչեց թառին:
— Ճիկ-ճիկ, ճիկ-ճիկ.
զարթնեց մթնում ծիար ծառին:

— Ծուղրուղն.
խռեց ծեղին յերկրորդ բերան:
— Հո-հո, հն-հն-հն.
նախիրն արգեն հանդը տարան:

— Ծուղրուղն.
լուսարացվեց յերկրորդ կանչին:
— Վնւյ, վնւյ, վնւյ, վնւյ.
նստեց նանը անդի միջին:

4. Են ժամանակն եր

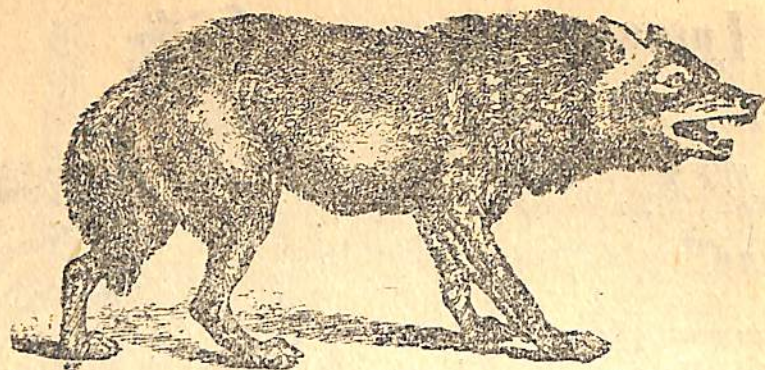
Ժամանակն են ժամանակն եր. նանը մի շար հավ ու-
նեք, ով անց կենար մոտովը՝ քայի կտար վոտովը:

Աչք եր հանում նա կացով,
գեղն եր արեւ արյան ծով:
Գեղ-գեղովի կանգնեցին,
հավը մարագն արեցին,

գուռը վրան փակեցին: Տերը գնաց, վոր կուտ տա,
ճիշտ եմ ասում, հավատան, լիքն եր մարագը ձվով,

նվ կարող եր հաշվել, նվ...
Գեղ-գեղովի թուփ եղան,
բերին կողով, բերին խան,
են ձվերը կրեցին,
ճարան կալը անեցին,

քարտ կամեր լծեցին ու ձվերը մանրեցին:
Գեղը լցվեց ճուտերով, աշխարը լցվեց ստերով:

5. Գայլի ձագերը

Մի անգամ մայր-գայլը ձագերի հետ դնում էր գաշտով և շարունակ բարկանում էր ձագերի վրա: Ձագերն ասում էին.

— Դու մեզ չես սիրում, դու մեզ չարչարում ես:

Թայրը ձայն չեր հանում: Մեկ էլ հանկարծ լսեց փոր-սորվի շան հաջորդ:

— Մենա կացեր, — ասավ գայլը, — շուտով պառկեցեր գետին և գլուխներդ թաղեցեր խոտերի մեջ: Ձագերը իսկույն պառկեցին: Թայրը սկսեց փազել ինչքան ույժ ունենա: Շները փոր նկատեցին գայլին՝ ընկան նրա յետևից:

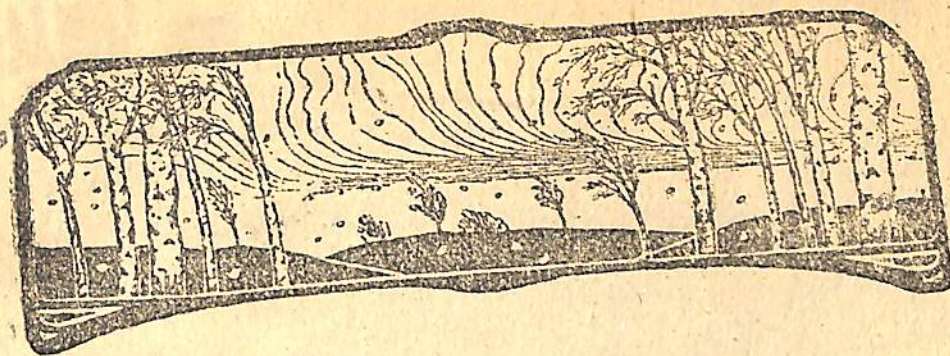
— Այ թե ինչպիսի մայր ունենք, — խոսեցին ձագերը պառկած տեղերից, — մեր մայրը իր գլուխն աղատեց, իսկ մեզ թողեց շների ճանկերում:

Անցավ յերկար ժամանակ:

Մութն էր, մայր-գայլը վերադարձավ ձագերի մոտ: Խեղճ կենդանու վտտի մինը վերափորված և փիղը արյունաթաթախ էր...

— Դեհ, սիրելիք, գնանք տուն, — ասավ նա ձագերին: — Յերբ դուք ել մեծանաք և ձագեր ունենաք, ահա այսպես հեռացրեք նրանցից շներին ու փորսորդներին և աղատեցեք փորձանքից:

Ձագերը նոր հասկացան, թե ինչպես է սիրում և խնամք տանում իրենց վրա իրենց մայրը:

6. Ալուն

Դեղնած դաշտերին
իջել է աշուն,
անտառը կրկին
ներկել է նախշուն
Պաղ-պաղ մեղի հետ
փրչում է բամին,

բշում է տանում
տերեր դեղին:
Տըխուր հանդերից
մարդ ու անասուն
բաշվում են կամաց
իրանց տուն ու բուն:

7. Սերոբը

— Սերոբ, — ասում է հայրը, — գնա հարևանից արշինը բեր, կաավը չափենք:

— Ե՛, բան չունես, հայրիկ, ինչ նեղութուն տանք հարևանին, յես դիտեմ, փոր մեր կատուն պաշից մինչև ականջի ծայրը մի արշին է: Ել արշինն ի՞նչ կանենք:

— Սերոբ, Սերոբ, — ասում է հայրը, — ապրես, գնա հարևանից դրվանքանոցը բեր, պանիրը կշռենք:

— Ե՛, բան չունես, հայրիկ, այ մեր սասկած եղի սրմբակը մի գրվանքա յե:

— Սերոբ, Սերոբ, դու ինձանից թեթև ես, մի դուրս փազի, տես յեղանակն ի՞նչպես է:

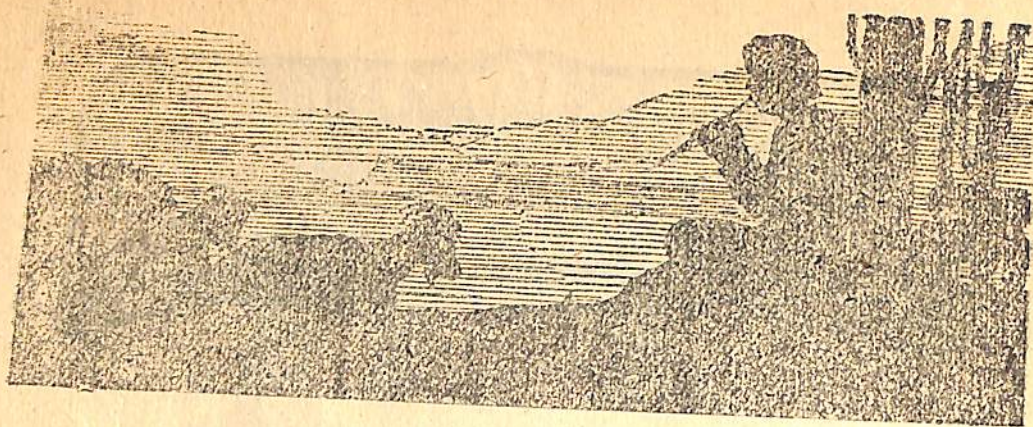
— Ե՛, հայրիկ, ել ի՞նչ գնամ, կուզես մեր շանը կանչեմ, թե մողերը չոր են, հո յեղանակը պարզ է:

— Սերոբ, Սերոբ, — շունչը կտրած ասում է հայրը, — հացը բխի կանգնեց, ջուր, ջուր, ջուր...

— Ե՛, հայրիկ, — ասաց Սերոբը, — դու ել ինչ դժար բան կա, ինձ ես ասում...

Ու փազեց ջուր բերեց:

Ա. ա. ծ. — Խելոքին մեկ ասա, խելառին՝ ինչքան կուզես:

8. Հովվի հրաժեշտը

Մնաք բարով, դուք, արոտներ սիրուն,
ամառն անց կացա՛վ, հոտն իջնում ե տուն:

Մենք յետ կը դանք ձեզ նորեկ գարունքին,
յերբ դարձնեն ուրախ յերգերը կրկին,
յերբ վոր սարերը գուգվեն կանաչով,
յերբ վոր ջրերը վազեն կարկաչով...

Մնաք բարով, դուք, արոտներ սիրուն,
ամառն անց կացա՛վ, հոտն իջնում ե տուն:

Հովվիլ ինչո՞ւ յե աշխարհ սարից հեռանում:
Հոտը վնասեց ե անց կացնում ձմեռը:

9. Ծիծեռնակների չուռ

1

Աշունը մոտենում եր:

Ծիծեռնակները ամեն իրիկուն հավաքվում եյին, շար-
վում մի կտուրի ծայրին կամ հեռագրի թելերի վրա ու
անհանգիստ ծրվրվում:

— Ինչպես դեղնել ե խոտը,—ասում եր մեկը:—Ամբողջ
որը հաղիվ մի բանի թիթեռ ճարեցի:

— Տերևները թափվում են, յեղեգները չորանում, մրժ-
դուկներն ել չեն յերևում: Մնացել են միայն հատ-հատ
ճանճեր,—ասում ե մյուսը:

— Յե՛վ որը ինչքան ե կարճացել,—մեջ մտավ յերրոր-
դը:—Ինչ կշապցած չես լինում, մեկ ել տեսար մթնեց:
Գիշերներն ել այնպես ցուրտ ե:

2

Մի իրիկուն ել բոլոր ծիծեռնակները ժողովեցին բարձր
դանգադատան գլխին: Այնքան շատ եյին, վոր դանգադա-
տունը սեփն եր տալիս:

— Չե, չե,—ասում եյին ջահելները.—ել դիմանալու
բան չե: Գիշ ել վոր մնանք, սովից կը կոտորվենք:

— Ժամանակ ե վոր չվենք,—հայտնեցին ծերերը:

Այդ գիշեր ծիծեռնակները բոլորը միասին անց կացրին
յեկեղեցու գմբեթին: Իսկ առավոտը վաղ, լուսաբացին, ամ-
բողջ յերամբ վեր կացա՛վ ու ճովողելով սկսեց պտույտներ
անել տների գլխին:

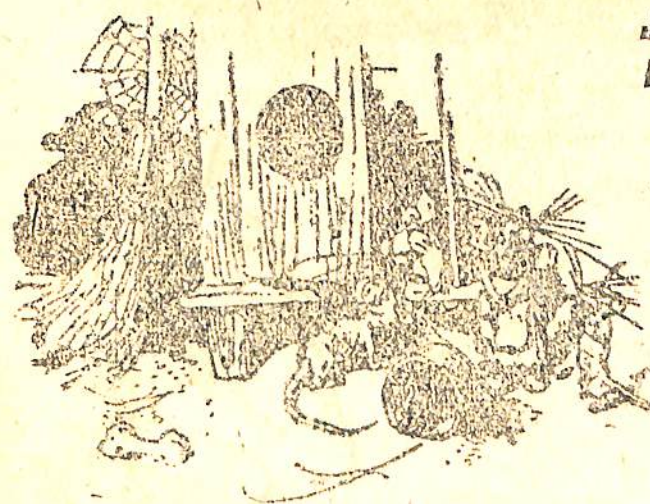
— Մնաք բարով, մեր սիրունիկ բունիկներ,—կանչում
եյին ծերերը:

— Մնաք բարով, մեր փափուկ որորաններ,—կանչում
եյին ջահելները:

Ու բոլորը միասին սլացան դեպի վեր, բարձր, բարձր,
ու ձգվեցին դեպի հարավ, դեպի տաք յերկրները:
Իտի ճանապարհ, ծիծեռնակներ:

10. Ինչո՞ւ յեն հալածում վեպ

Սով եր ընկել մկաստան: Խեղճ մկները հատակի տակից
բլթերը չեյին կարողանում դուրս հանել: Ամեն մի անկյու-
նում նստած եր մի կատու:

— Ինչո՞ւ յեն հալածում
մեզ, ինչ մեղքի տեր
ենք,—ասավ Պանրագողը:

— Մի տեսեր, վոտքի
վրա չորացել, մնացել
ենք, ես ել խճճեմ ե,—
ասավ Յեղասերը:

— Ներեցեր, պարոն
մկներ,—ասավ հին ցա-
խավելը անկյունից,—չե՛
վոր դուք մտաւնումս ել

բան չեք թողել, բոլոր ուտելիքներ կրել եր:

— Այո, եզ մեր հին արհեստն ե,—ասաց Չափարակները:

— Հապա զրադարանի գրքերը, փոր փշացրել եր:
— Ե՛հ, մի յերկու հարյուր գիրքն ել մե՛ծ բան ե, — ա-
սով կրծանը:

— Եդ ել մի կողմը մնա, բա փոր հատակն ել եր ծակել-
ծակծկել:

— Շատ լավ ենք արել, թող գնան ճարեն, —ասով Բըկ-
լիկը:

— Բա ել ինչո՞ւ յեր ասում մեզը չունենք, ինչ փոր ա-
նեն ձեզ՝ տեղն է, —ասով ցախավելը:

— Ի՞նչ, ի՞նչ, եդ ինչ ասացիր, ա՛յ դու թերմաշ ցախա-
վել, — ծրվճրվացին մկները, — դու յեկ նրանցից ես հա՛, գե՛,
տղերը, վրան տվեր:

Յե՛վ բոլորը միասին վրա թափվեցին ցախավելին:

Ա. Ա. Ս. — Կաթի հեռ մտածը՝ հողու հեռ դուրս կը գա:

11. Լազազը

Յերկար լուրդ Լազազը
թափ յեկավ մեր բակը.
յերկու փար արավ ձի.
իրան տափ. յեկ՝ հեծի,
հեծավ գնաց ջրաղաց.
մի բան տեսավ ու դադաց.

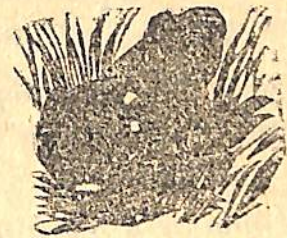

Եծը ցորեն եր աղում,
ուլը ալյուր եր մաղում.
փռխարները չորս թե հինգ
փշում եյին մի սրինգ.
անծեղները անփարտիկ
պարում եյին տիկ, տիկ, տիկ,

ազնալները դարդաշա
յեկել եյին թամաշա.

լազազն արին պարբաշի
ու ծափ տվին տաշ — տաշի:

Եսպես պարող, ա՛յ շաբաշ.
մի գնրա բերեր, անի ճաշ:

12. Ճանպոդներ

1

Աբլորը մի որ կտուրը բարձ-
րացավ, փոր աշխարհ տեսնի:
Վիզը ձգեց, յերկարացրեց,
բայց բան չտեսավ. դիմացի
սարը խանդարում եր:

— Քուչի ախպեր, կարելի յե
դու գիտենաս, են սարի յետն
ինչ կա, — հարցրեց վերևից
բակում պառկած շանը:

— Յես ել չգիտեմ, — պա-
տասխանեց Քուչին:

— Հապա մինչև յերբ պետք ե այսպես մնանք. արի
գնանք մի տեսնենք՝ աշխարհումս ինչ կա, ինչ չկա:

Շունն ել համաձայնեց: Թոսըր մին արին ու փախան:
Գնացին, գնացին, իրիկունը հասան մի անտառ: Գի-
շերը մնացին ենտեղ: Շունը պառկեց մի թփի տակ, խսկ
արլորը բարձրացավ մոտիկ ծառը. բնեցին:

2

Լուսաղեմին արլորը կանչեց՝ ծուղուղն:

Մի աղվես լսեց արլորի ձայնը:

— Վա՛հ, սա վնդաեղից դուրս յեկավ, ա՛յ լավ հախաճա-

չիկ, — մտածեց աղվեսը ու վազեց:
— Բարի լուս, սանահներ արևոր:
Ի՞նչ ես շինում ես կողմերը:

— Գնում ենք աշխարհ տեսնե-
լու, — պատասխանեց արևորը:

— Ա՛, ինչ լավ բան եք մտածել,

— խոսեց աղվեսը: — Բանի ժամա-

նակ ե յես ել մի կարգին ընկերի

յեմ ման գալի: Ի՞նչ լավ եք պա-

տահեցինք: Դե, ցած արի, փոր չուշանանք:

— Տես համաձայն եմ, — ասաց արևորը, — տես, թե ըն-
կերս ել համաձայն ե, ցած գամ՝ գնանք:

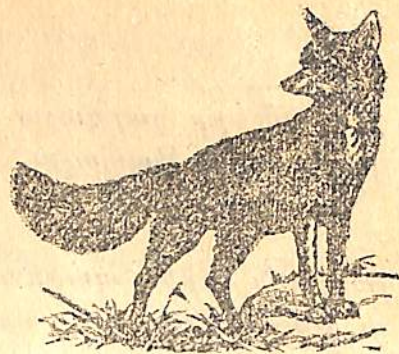
— Վերադառնալ ե ընկերդ:

— Են թիփի տակին:

«Սրա ընկերն ել յերևի իր նման մի արևոր կը լինի. ես
ել իմ ճաշը», — մտածեց աղվեսը ու վազեց թիփի կողմը:
Հանկարծ փոր շունը դուրս յեկավ, աղվեսը, պնակ, փախավ,
վազեց փախավ:

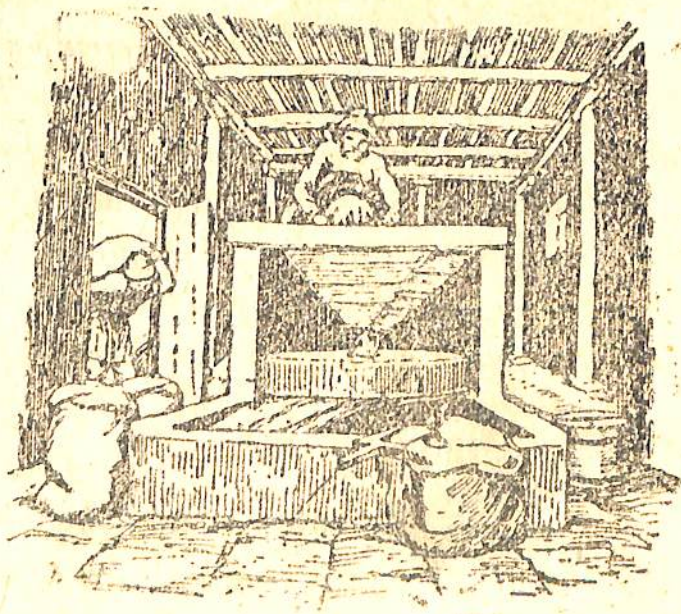
— Կաց, աղվես ախպեր, մի փառքի, մենք ել ենք գալի,
եղպես ընկեր չի լինի, — ծառի գլխից ձայն եր տալիս արևորը:

Հանելուկ: — Մի թոփ կտավ ունեմ փռած, ծալում եմ, ծա-
լում, չի ծալվում:

13. Չ ա դ ա ց

Ջուրն ե թշշում,
շուրն ե խշշում.
Չրադացում
իրարանցում,
ալեկոծում:
Յերեք-չորս հատ
Չադացաբար
իրանց անդու
չախչախներով
պրտրվում են,
հան պրտրտվում:

Գուրսը,
ներսը
հարայ-հրոց,
ոսյլի ճոխնչ,
բարի գրուոց:

բարը տեղից
իջեցրած,
նրա տակը
վրեն արած,

Մինը բեռը
ներս ե կրում,
մինը նրան
դուրս ե բերում:
Գնաթաթախ
Չադացաբար
ալրաթաթախ
ալրառանը

հա տալիս ե
բարին մուրճը
յեվ կայծեր ե
թափում շուրջը:
Ու ծնկները
բարի վրա
նա ասում ե
յերգը իրա.

2

— «Արի, իմ բար,
Չադացաբար,
բեզ կրուսնեմ,
խոր փոսիկներ,
սուր ատամներ
կուռ կուսնով՝
ծանր մուրճով՝
լանջիդ հանեմ.

յես քո տերը,
յես քո գերին.
արի հաց տանք
փող աշխարհին:
Աշխարհը լայն,
մեր տեղը նեղ,
հալվենք, մաշվենք
մենք միատեղ»:

Ինչու Չադացաբար բարի գերին ե:
Հանելուկ. — Անշուր Չադաց,
անկրակ բազալ:

14. Աստու

Փխիկ, փխիկ, դու չար փխիկ,
շատ սիրուն ես, խորամանկ ես,
մեռաբապատ թաթեր ունես,
սուր յեղունգով մատներ ունես:

Ականջներդ շուտ են լսում,
մեծ աչքերդ մթնում փայլում,
յերկար բեխերդ վոլորած,
խեղճ մկներին մահ ես նյութում:

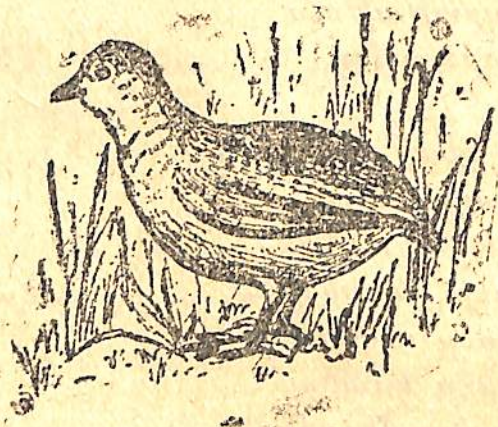
Քո բնկերիդ յերբ տեսնում ես,
պոչդ այս ու այն կողմն ես շարժում,
մեջքդ ծալում, կռացնում,
աչքերդ փակ մրսացնում:

Բայց թե հանկարծ մի խեղճ մկրիկ
մի անկյունից դուրս ե բնկնում,
քո պողպատե թաթիկներով
գլխին խփում ես, սպանում:

15. Կաքավիկ

Այ կաքավիկ,
վայ կաքավիկ,
չալիկ-մալիկ
սիրուն հավիկ:

Վայ քո ճուտին,
են խորտաին,
վայ սրգավոր
քո մոր սրտին:
Ել չես կարդում
հանգ ու արտում,
մեր սաղերից
կերթաս արտում:

Այ կաքավիկ,
վայ կաքավիկ,
վայ իմ կորած
սիրուն հավիկ:

16. Աղվեսն ու իր պոչը

Աղվեսն իջավ սաղից ցած.
գյուղի շներն անիծած,
հենց վոր նրա հոտն առան,
մեծ ու պատիկ դուրս թռան.
հարայ-հրոց հանեցին
ու յետևից լարեցին:

Են աղվեսը վազե վազ,
շնչախառը, հազիվ հագ
մի ծակ գտավ,

մեջք մտավ,
հանգստացավ
ու յետ դարձավ,
նայեց վրան,
ասավ իրան.

— Ես ինչ բան եր...

Իմ անգամներ,
վերբդ կուզեր
ինձ, ձեր տերին,
բաժին տներ
են շներին:

Դուք, որինակ,
կարճ ու բարակ,
թեթև, արագ
իմ վտակներ:

«Վոչ, վոչ, մեր տեր,
մեր հերն ու մեր»,
ասին վտաններ:

— Դուք, որինակ,
վառած ճրագ,
լուս արեգակ
իմ աչիկներ:

«Վոչ, վոչ, մեր տեր,
մեր հերն ու մեր»,
ասին աչեր:

— Որինակ, դուք,
նարմամազուկ,
սուր սուր լսուկ
իմ ախանջներ:

«Վոչ, վոչ, մեր տեր,
մեր հերն ու մեր»,
ասին ախանջներ:

— Յեվ դու, պոչիկ,
իմ խուճուճիկ,
վոսկե-փնջիկ:

«Այո, աղվես,
աղով աղվես,
գեղով գեղվես,
պատից կախվես,
յես կուզեյի,
քո վտանների

մեջն ընկնեյի,
խանգարեյի,
վոր դու գայիր
գլխակոնծի...»
— Մեւս, պապանծի,
անպետ պոչիկ,
վոչ ու փչիկ,
ինքնահաւան,
ճորթած բերան,
միշտ մեջ-ընկան,
գետնի տափան,
վաղըի խափան:

Ես բռնեյիս յես քեզ ցույց տամ,
կաց՝ շների բերանը տամ:

Ու աղվեսը
պոչի կեսը
հանեց մեկից
խորը ծակից,
են շներն ել,
մեծն ել, փոքրն ել,
վողջը կծան,
վրա պրծան
ու լծվեցին
նրա պոչին,
հա քաշեցին,
քաշքշեցին,
են աղվեսին
դուրս հանեցին,
բուրդ գրեցին
ու գլեցին:

17. Արարի ձին

Կույի ժամանակ թշնամիները գերի վերցրին մի արար:
Նրա ձեռքերն ու վոտները կապել էյին, վոր չփախչի: Գե-
րի յեր ընկել նաև արարի ձին:

Գիշերը ամենը քնած էյին, բայց արարը արթուն եր:
Նա մտածում եր իր կնոջ և յերեխաների մասին: Հանկարծ
նա լսեց ձիու խրինջոց: Նա նանաչեց, դա իր ձիու ձայնն
եր: Սողալով գնաց, մոտեցավ այն վրանին, վորի ցցին
կապել էյին ձին:

Մոտեցավ և ասաց.

«Իմ աղնիվ ձի, դու յել ինձ պես գերի յես, տանջվում
ես: Բայց յես ուզում եմ, վոր դոնե դու ազատ լինես: Վե-
րադարձիր մեր վրանը, գլուխդ ներս յերկնցուր վրանից և
լիցիք յերեխաներիս ձեռքերը»:

Այս ասելով արարը ատամներով քանդեց իր ձիու վոտ-
նակապերը: Ձին ազատվեց, բայց չուղեց մենակ փախչել:
Նա պուխը ծռեց, հոտոտեց տիրոջը և հասկանալով, վոր նա
անկարող ե հեծնել, իր ատամներով պինդ բռնեց նրա կաշե-
դոտուց և փախավ:

Ձին հասավ տիրոջ վրանը, վայր գրավ նրան կնոջ և յե-
րեխաների առաջ:

18. Են ո՞վ եր

Աբլորն յելավ կարան ծերը,
— ծնւղ-բնւղ-դնւղ...

Ձենը հասավ են քերծերը,
— դնւղ-դնւղ-դնւղ...

Աբլորն խկույն ծկբակեց վեր
բարկացած,

վոր խմանար թե են ով եր
իր դիմաց:

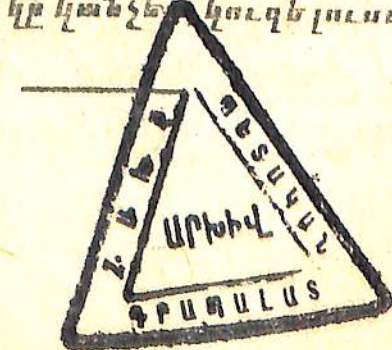
Բայց յերը մեկ ել պինդ ծրղրրաաց
— ծնւղ-բնւղ-դնւղ...

Քար ու քարափ նորից թնդաց
— դնւղ-դնւղ-դնւղ...

Քւմ ձայնն եր լսում աքաղաղը:

Շուտատելուկ. — Համ դամ, համ լամ, համ լամ, համ դամ:
Առած. — Աբլորն առավ. «Յես կը կանչեմ կուղե լուսանա, կուղե վոչ»:

ԿԱՐՏՐԻ ԱՐԵՎ. ՅԵՐԵՐՈՐԴ ՄԱՐԻ 2

4-2017

19. Մանկական հերոսք

Գնացի շաղաղ: Ջաղաղականն ինձ ուզարկեց փայտի:
Ման յեկա, ման յեկա, շատ փնտռեցի, փայտ չգտա: Վերջը
գտա մի կոնգ: Խփեցի, խփեցի, շատ խփեցի փայտով ու բա-
րով, դուրս չեկավ տեղիցը:

— Այ կոնգ, ի՞նչ քաջ ես:

Ասաց. — Թե վոր քաջ եմ, ինչո՞ւ յե կացինն ինձ կարու՞մ:

— Այ կացին, ի՞նչ քաջ ես: — Թե վոր քաջ եմ, ինչո՞ւ յե
զարբինն ինձ ծեծու՞մ:

— Այ զարբին, ի՞նչ քաջ ես: — Թե վոր քաջ եմ, ինչո՞ւ
յե յերկինքն ինձ տանու՞մ:

— Այ յերկինք, ի՞նչ քաջ ես: — Թե վոր քաջ եմ, ինչո՞ւ
յե ամսը յերեսս ծածկու՞մ:

— Այ ամս, ի՞նչ քաջ ես: — Թե վոր քաջ եմ, անձրևն
ինչո՞ւ յե միջիցս փայր թափվու՞մ:

— Այ անձրև, ի՞նչ քաջ ես: — Թե վոր քաջ եմ, ինչո՞ւ
յեմ գետին թափվու՞մ:

— Այ գետին, ի՞նչ քաջ ես: — Թե վոր քաջ եմ, ինձ վրա
ինչո՞ւ յե խոտ քսնու՞մ:

— Այ խոտ, ի՞նչ քաջ ես: — Թե վոր քաջ եմ, տափարն
ինչո՞ւ յե ինձ արածու՞մ:

— Այ տափար, ի՞նչ քաջ ես: — Թե վոր քաջ եմ, ինչո՞ւ
յե դայլն ինձ ուտու՞մ:

— Այ դայլ, ի՞նչ քաջ ես: — Թե վոր քաջ եմ, շունն
ինչո՞ւ յե փախցնում ինձ:

— Այ շուն, ի՞նչ քաջ ես: — Թե վոր քաջ եմ, ինչո՞ւ յե
ծեծում ինձ պառավը:

— Այ պառավ, ի՞նչ քաջ ես: — Թե վոր քաջ եմ, ինչո՞ւ
ինձանից չի փախենում մուկը:

20. Քամին ու մարագը

Քամին փայլեց արագ-արագ,
կանգնեց կանչեց. «Մարագ, մարագ,
հո զիտես ինչ ուժի տեր եմ,
դուռդ լայն բաց, դարման բերեմ»:

Մարագը թե՛ «Գնա բանիդ,
յես կարոտ չեմ քո դարմանիդ.
քո դարմանը թող բեղ լինի,
իմ դարմանը դու մի տանի»:

21. Ո՞վ և ուժեղը

— Յես եմ անառի տերը, յես եմ ամենից ուժեղը, —
պարծեցավ բրդոտ արջն անառների գազանների մոտ:

— Վնչ, մարդն ե, — ճչաց աղվեսը:

— Ի՞նչպես ես համարձակվում այդպես խոսել, աղվես.
յես մարդուն թաթիս մի հարվածով ջարդ ու փշուր կանեմ,
— ասաց արջը:

— Իսկ յես նրան պատառ-պատառ կանեմ, — վրա բե-
րեց գայլը:

— Կը տեսնենք, — փրնթփրնթաց աղվեսը:

— Յես կը թռչեմ բարձր, շատ բարձր, ամպերին կը
հասնեմ, — ասաց թռչունը. — մարդը թևեր չու՛նի, վոր ինձ
հասնի:

— Յես ել կը լողամ, ջրի խոր տեղը կիջնեմ, — ասաց ձուկը.
— մարդը չի կարող ջրի մեջ ապրել, նա ինձ չի հասնի:

— Յես հողի մեջ հանգիստ կը պառկեմ, — ասաց վորդը,
— մարդն ինձ չի տեսնի և փոշին չի կարող անել:

Մարդը դուրս յեկավ հրացանն ուսին, մի ձեռքում թա-
կարդ, մյուսում ուռկան. Ի՞նչ արավ մարդը:

22. Չարի վերջը

1

Թռչե՛ք, զնաք,

ուրախանաք...

Լինում ե մի սար,

են սարում մի ծառ,

են ծառում փրչակ,

փրչակում մի բուն,

բռնում յերեք ձագ

ու վրեն Կկուն:

— Կո՛ւկու, կո՛ւկու,

իմ կկուններ,

յե՛րբ պիտի դուք առնեք թևեր,

Յերգում եր մարիկ Կրկուն,

Մին ել, ըհը, Աղվեսն յեկավ:

— Ես սարը իմն ե,

ես ծառը իմն ե,

ծառում փրչակ կա,

փրչակում մի բուն,

ես ո՞վ ե յեկել

տիրացել թաքուն:

Մի, դու Կրկուն, հիմար Կրկուն,

Խնչքան փոքրիկ ձագ ունիս դու:
— Յերեր հատ ձագ, աղա Աղվես:
— Յերեր հատ ձագ.

ցույց կը տամ քեզ,
ու չես ասել, դու անամոթ,
մինքն ծառա դրկես ինձ մոտ:
Ձրգի շուտով մի հատը ցած,
թե չե կացինս հրեն սրած,

գնամ բերեմ,
ծառը կտրեմ...
— Վայ, չկտրես,
աստված սիրես.
ես մինն ահա,
տար քեզ ծառա,
միայն թե եսպես,
մի ջրնջի մեզ
բընով-տեղով,
ամբողջ ցեղով:

Խնդրեց մարիկ Կրկուն ու
ձագերից մինը ձգեց ներքև:
Աղվեսը հափ, առավ գնաց:

— Վայ-վայ, դու-դու,
իմ լավ կուկու.
վիր սե սարում,
վիր անտառում,
վիր թրփի տակ
կորար մենակ...
Վայ-վայ, դու-դու,
իմ լավ կուկու...

2

Լաց եր լինում մարիկ Կրկուն,
մին եր, ըհը՝ Աղվեսը յետ յեկավ.

— Ես սարը իմն ե,
ես ծառն իմն ե,
ծառում փրչակ կա,
փրչակում մի բուն,
ես ով ե յեկել,
տիրացել թաքուն:

Մի, դու Կրկուն, հիմար Կրկուն,
բռնի՜ փոքրիկ ձագ ունիս դու:

— Յերկու հատ ձագ,
աղա Աղվես:

— Յերկու հատ ձագ
ցույց կը տամ քեզ.

ան, չարամիտ, դու ավաղակ,
ի՜նչ խաբար ե, յերկու
հատ ձագ.

ի՜նչ, ուղում ես՝ եստեղ զոռով
լրցնես ումբողջ կրկուններով...
Ձրգի շուտով մի հատը ցած,
թե չե կացինս՝ հրեն սրած,

գրնամ բերեմ,
ծառը կտրեմ...

— Վայ չըկտրես,
աստված սիրես,
ես ել մոտ տար
ու թող դադար.
վերջինը գեթ
մընա ինձ հետ...

Աղաչեց մարիկ Կրկուն ու յերկ-
րորդ ձագն ել ձգեց ներքև:

Աղվեսը հափ, ես ել առավ ու
գնաց:

Վայ-վայ, վույ-վույ,
ինչի՞ համար
յեկա յես սար,
բուն շինեցի,
ձագ հանեցի...
Աղվեսն յեկավ,
տարավ, կերավ,
յերկու-յերկու,
կուկու... կուկու...

Լաց եր լինում մարիկ Կրկուն:

3

Ես միջոցին, դա, դա, դա, աղ-
առա անց եր կենում եմ կող-
մերով: Լսեց Կրկնի լացի ձայնը:

— Եսպես ախուր ու զարհուրիկ
ի՜նչ ես լալիս, Կրկուն բուրիկ:
— Խնչպես չլամ, ա՛ն սանամեր:

Աղվեսն յեկավ եմ սրամեծ,
գլխիս ետպես փորձանք բերավ,
ձագուկներս տարավ, կերավ:
— Վույ իմ աչքին, անխելք
Կրկուն,

Խնչպես իզուր խաբվել ես դու
սուտ խոսքերից չար Աղվեսի:
Վնեց թե սարը իմն ե՝ կասի:
Ո՞վ ե ավել եմ լրբին սար,
սարն ամենքինս ե համար...
Ո՞վ կը թողնի վեր կենա նա,
ամբողջ սարին գա տիրանա,
անուշը սա սրբած կացնի,
սրան, նրան սուտ վախաղանի,
ու մինն ես որ, մյուսը յերեկ
ձագեր տանի, ուտի մեկ-մեկ...

Սե գրողի եմ տարածին
ո՞վ ե ավել սրած կացին:
Մին ել վոր գա ու սպանեա,
մի վախենա: Բլի, դնա:
Եսպես ասավ Աղառախ ու թռավ
գնաց: Ահա կրկին Աղվեսն
յեկավ.

— Ես սարն իմն ե,
ես ծառն իմն ե...
Հագիվ եր ասել, Կրկուն բնից
զուլթը հանեց.

— Սուտ ես ասում,
դու խաբերա,
անխիղճ գազան, անկուշտ,
աղա:

Ո՞վ ե ավել եստեղ քեզ սար.
սարն ամենքինս ե համար.
Ի՜նչ ես յեկել, սուտ տեր
դարձել.

Յես ել՝ հիմար, ճիշտ եմ կարծել,
ձագուկներս տվել եմ քեզ...
կորի, գրնա, դու չար Աղվես,
հերիք ինչքան սուտ ես խափել,
հիմի գիտեմ, չեմ վախում ել.
Կացին չունես՝ ծառը կտրես:

Ո՞վ ասավ քեզ:
— Աղառախ ասավ:
— Աղառախ, լնվ:

4

Ու աղառախ՝ վրա բարկացած
Աղվեսը պոչը քաշեց ու հեռա-
ցավ: Գնաց մի դաշտում սուտ-
մեռուկի տվավ, վեր ընկավ,
իբրե թե ստախել ե:

Աղառախ ել կարծեց՝ իրավ
ստախել ե, թուտ, յեկավ վրեն
վեր յեկավ, վոր աչքերը հանի:
Աղվեսը հե՛տ, հոնկարձ բռնեց:

— Ղա-ղա, զա-զա,

Աղվես աղա...

— Այ դու կռա՛վան չարախելու,
վնեց թե Կրկնին ասել ես դու՝
թե յես կացին չունեմ սրբած...
կացին չունեմ... դե, հիմի կաց...

— Վայ քեզ մեղա,

Աղվես աղա.

յես եմ տակ, չեմ ուրանում,
ինձ բըրբըրի, ինձ կեր հում-
հում,

տուր՝ ինչ պատիժ սիրող կուկի,
բայց մի վերջին խոսքս լրաի:
Յես եմ սարում, հենց

դեմ ու դեմ,

ենպես մի թանգ պահեստ
ունեմ,

վոր չես գտնի դու բո որում:
Վոչ մի թառում

կամ անտառում:

Ինչի՞ համար եմ ահագին
գանձը կորչի հողի տակին:

Արի գնանք, հանեմ, տամ քեզ,
ենքան ուտեա, ենքան ուտեա...

Թե չլինի ու սուտ դուրս գամ,
յես հո եստեղ միշտ

կամ ու կամ...

«Գնանք» ասով Ավետը:
Թե կը վնի, շատ լավ, թե
չեմի, էլ բեղ կուտեմ»:

Գնացին:

Վերսից թռչելիս Ազոա՛վը
նկատել եր, վոր մի թփում
պտուկած եր գյուղացու շունը:
Ազոա՛վը տարավ, տարավ,
գուրս բերավ ուզիդ այն թփի
վրա:

—Այ, ասով, այս թփումն ե
իմ պահուստը:

Ազվետը ազան վրա՝ ընկավ
թփին. շունը վեր թռավ, կո-

կորդից բռնեց ու դրավ աակին:
Ազվետը խեղդվելով տկատվ խրո-
խրուտ:

—Ախ, յես... ախ, յես...
զգուշ Ազվետ,
փորձանքի մեջ
ընկնեմ եսպես...

Ախ, անիրավ,
զուռ ան Ազոա՛վ...

—Ինչքան ել վոր վնի զգուշ,
փափառ առջե թե վաղ, թե ուշ,
այդ ե պահված, Ազվետ ազու,
դա՛, դա՛, դա՛, դա՛...

Պատահականեց Ազոա՛վն ու թը-
ռավ. ինքն ել ապտավեց, էր-
կուն ել...

23. Գետափին

Տունը գետափին,
տանը մեջ ճրագ:

զցել ե ջրին
նա ցուրը բարակ:

Տանն ապաստում են
ձկնորսի գալուն,

տակ եր կը գամ
վաղը իրիկուն:

Գետի յերեսով
նավակն ե վազում,
նավակում մինը
իր յերգն ե ասում:

Լսելով ձենը
են ծանոթ յերգի,
շարանց կինը
իլիկը ձեռքի:

Մանուկներն ուրախ
մին ել գուրս թռան,
պապն ել վառ ելավ,
ուժ տալով ծնկան:

Յեկավ ձկնորսը
ու պաամեց սիրով,
թե ինչքան ձուկն ե
բռնել մեծ թոռով:

Մանուկներն ուրախ
վնեց են հրոհրում,
խակ բռնքի մեջ
ձուկն ե թոթոռում:

— Ո՛ք, յե՛րբ պետք է անցնի ես անպիտան ձմեռը, — ասում է յին մարդիկ փակ սենյակում:

— Ո՛ք, յե՛րբ պետք է վերջանա ես անիրավ ձմեռը, — գանգատվում է յին գաղաններն իրենց փորձերում:

— Ո՛ք, յե՛րբ պետք է ազատվենք ես անտանելի ձմեռի ձեռքից, — արտնջում է յին թռչունները մերկ ճյուղերին:

Ու սաստիկ բարկացավ ձմեռը: Վճռեց մեկ անգամից փոշնշացնի բոլորին:

Չայն ավա՛յ բուք ու բարանին, կանչեց սաւնամանիքները, հովաքեց իր բոլոր դարձիթյունը ու հարձակվեց աշխարհի վրա: Թոր ճյուղնո՛վ բռնեց ձամպաները, կապեց ջրխորհի վրա: Թոր ճյուղնո՛վ բռնեց տանիքներից ու ծառերից: Ըր, կախ ավա՛յ սառցե լուլաներ տանիքներից ու ծառերից: սառցե փարագույրներ բաշեց լուսամուտներին, կալավ փորձերի բերանները և գանակի պես կարող սուր բամբին բաց թողեց դաշտերի, սարերի ու ձորերի վրա:

Բայց ի դուր:

Թեև թռչուններից մի բանիսք ջրաահար յեղան, բայց մնացածները կուշ յեղան աների ծածկերի տակ, ծխնելույզների մոտ, տաք ճեղքերում և չը մեռան:

Վայրի կենդանիները՝ մուշտակները հազին՝ չեյին վախենում ձմեռիս բարկությունից և դուրս եյին գալիս փոս անելու:

Ծարդիկ ավելի սխաւացրին պատուհաններն ու դռները, ավելացրին փառարանի կրակը, հազան իրանց ամենատաք շորերը ու գնացին իրենց գործին:

Ձմեռը տեսավ այս բոլորը, տեսավ ու հուսահատվեց:

Ծուրար որեցոր թուլացավ, օրերը քանի գնաց ավելի տաքացավ, ջրերը խոթջացին, թռչունները յերդեցին, դաշտերը կանաչ հաղան, ու մարդիկ բաց արին դուռն ու պատուհան:

Գարուն եր:

24. Չ ս ե ո

Մեզ-մառախուղը պատել եր յերկիր, ցուրտ եր ամեն տեղ: Անդ ու անգաստան դողում եր ցրտից:

Յեկավ ձմեռը, տեսավ ամենքը մրսում են, դաղում. խոճաց ու տաւ. «Ահա ձեզ վերմակ, փափակ ու ճերմակ, առեր ծածկվեցեք, անուշ քուն յեղեք»: Վոր աշտպես ասավ, ճյուղն յեկավ ծածկեց, սար, ձոր ու անտառ ցրտից ազատեց: Վեր կացավ բամբին, բուք-բարան արավ, գետերի ջուրը լսեց ու սառավ:

Ու աշտպես՝ յեկավ ծերուկ ձմեռը:

Ա. ա. ծ. — Գարը գարնանը, ճյուղը ձմռանը:

25. Չ ս ե ո թ

Ծառը մերկացավ,
զրկվեց տերեւից,
ճյուղն փաթիլներ
իջան վերեւից:

Ձյուն ու ցուրտ յեկավ,
առու, գետ լսեց,
իր սիպտակ գորգը
ձմեռը փռեց:

Ձյունը ծնկահար
նստեց մեծ ճամպին,

սիպտակ հյուսերը
կիտեց գետափին:

Սարի՝ կատարից
լուսինն և շողում,
կտպտին և տալիս
ճյուղը պրսպրդուն:

Ձմռան գիշեր և,
բնած և գյուղը,
ճյուղը ծածկել և
գյուղացու հյուղը:

Մեզ ու մշուշ ձյուն ու ձմեռ...
մունջ յերկիրը քուն մտալ,
ու ամեն ինչ խորին գիշեր
իր սև թևի տակն առալ:
Ծառ ու անտառ սառուց հագած՝
քնած են լուռ ու շփար,
սառ վերմակը գլխին քաշած՝
մեռել են դաշտ, ձոր ու սար...
փոշ մի շշուկ, փոշ մի ծպտուն,
ամենքը խոր մտել են քուն:

28. Սուրիկի մտածվուհքը

Ձմեռն է: Սուրիկը պառկել է անկողնում, քունը չի տանում: Նա լուսամուտից տեսնում է լուսինն ու ասում.

— Ե՛, գունատ լուսին, դու յե՛լ ես մրսում... բա արևը ինչո՞ւ յե ենպես տաք... ի՞նչ լա՛վ եք ազվեսի հեքյաթը... «Ազվես, ազվես, ցցից կախվես»... Հիմա անտառում ի՞նչ ցուրտ կը լինի... Արշերը, դայերը ի՞նչպես են ապրում... Ասում են՝ ենպիսի տեղեր կան, փոք ձմեռ չկա...

Ի՞նչ լա՛վ է, փոք տեղս տաք է... «Ծառար փշեց, ձմեռ սաստիկ»...

Ել չիմացանք, վերջացրեց թե չե. նա արդեն մուշ-մուշ քնել էր:

Ս. ու ա ծ. — Ի՛նչ մի քնի, փոք մեծ յերազ չտեսնես:

29. Չմեռ պապիկն

Արի, արի, ձմեռ պապի,
սիպառակ հագի, սիպառակ կապի,
սարում, ձորում սուլիր, յերգիր,
հեքյաթ պատմիր հետաքրքիր:

Դաշտ ու անտառ, դետ ու դետակ,
եա ամենը սա թևիդ տակ.
դցիր կամուրջ, փոխիր կարպետ,
այ անուրազ, անձեռ վարպետ:

Աշնան վերջին դյուզի մառիկ անտառում փոքրիկ Խաչն յեղներ եր արածացնում: Ցուրտ եր ու քամի: Խաչն վեց-յոթը տարեկան մի վախ ու նվազ յերեխա յեք. նրա հազուստը... Եհ, ի՞նչ եմ ասում, հազուստ չկար նրա հազին. մի ծվեն-ծվեն յեղած արխալուխ եր միայն, փոքի պատրու-վածքներից յերևում եր նրա սառած ու կապտած մորմինը: Նա դողում եր, տաամբ ատամին խփում, ցրտից արտասվում եր և արցունքները մնում եյին նրա ափքթեած աչտերի վրա: Բոքիկ վառքերը ցրտից կուշ եյին յեկել և նա հազիվ եր քայլում յեղների յետևից: Նա փոքր եր ու անտեր. ուրիշների յեղներ եր արածացնում:

Ցեղներից այն կողմը, ծառերի յետեր մի ծուխ տեսալ, հասկացալ, փոք կրակ են վառել և իր փայտացած վառքերով վաղեց դեպի այն կողմը, մոտեցալ խարույկին ու իր կարկամած ձեռքերը մեկնելով համարյա գրկեց կրակը ու բացահանչեց.

— Վճույ, կրակ ջան:

31. Նկարիչ

Վան, այսպես ել բուք-բորան,
ծեփեց դուռ ու պատուհան:
Նկարիչ է, նկարիչ.
փնջ ձեռք ունի, փոշ գրիչ,
փնջ ներկ ունի և փոշ տուփ,
բայց ի՞նչ ասողեք, ծառ ու թուփ
ապակու վրա նկարեց,
ծաղկենկար գարգարեց:
Վան, այսպես ել բուք-բորան,
կուզե՞ս տեսնել դու նրան.
Թե աղա յես, դուքս գնա,
բիթդ ենտեղ կմնա:

32. Վռակի խիկը

1

Կար չը կար՝ մի կին կար. Եղ կինն ունեք յերկու աղ-ջիկ, մինը գեղեցիկ, բայց ծուլի, մյուսը տղեղ, բայց շատ աշխատասեր:

Մայրը գեղեցիկ աղջկան շատ եր սիրում

Տղեն աղջկան միշտ բուրդ եր մանկ տալիս: Մի անգամ եր, ջրհորի գլխին կանգնած ժամանակ, թեյը կտրվեց ու ի-
րեն ընկավ ջուրը:

Գլխին տալով յեկավ մորը պատմեց, թե իրեն ընկավ ջուրը:

Մայրը թե՛ «Վոչ ես, փոչ եմ. պետք է գնաս իրիկը բերես, յեթե փոչ ձեռքիցս պրծնողը չես»:

Աղջիկը չեր իմանում ինչ անի. տիրու-տըտում յեկավ ջրհորի մոտ, կռացավ, նայեց վերելից, մին ել ընկավ գլխի վրա ջրհորը:

2

Վոր ուշքի յեկավ, աչքերը բաց արավ, տեսավ մի սի-
րուն մարդագետին: Արև-արեգակ, ճաճանչ, կանաչ ծառ ու
ծաղիկ, վարդ ու մեխակ, մի խաբով, յես բեզ բիշն ատեմ,
դու շատը հասկացիր, չը տեսած բաներ տեսավ:

Աղջիկը ուրախացավ ու եղ մարդագետնով գնաց, գնաց՝
հասավ մի հացով լիբը թոնրի: Թոնրի միջից հացերը ձայն
եյին տալիս՝

— Վառվեցինք, երվեցինք, աղջիկ, հանիր մեզ թոնրից,
ազատիր:

Աղջիկը կռացավ և հացերը թոնրի կողերից պսկեց, հա-
նեց, փռեց, սառեցրեց, իրար վրա դարսեց ու գնաց:

Գնաց, գնաց՝ հասավ մի խնձորի ծառի: Խնձորենին հի-
վանդի պես տնքում եր ու կանչում:

— Մեռան, մեռան, ծանր է բեռս, շատ են խնձորներս,
ափսոս են ճղներս, թափ տուր, թափահարիր, շող տուր,
շղահարիր ինձ:

Աղջիկը լսեց, խղճույ խնձորենուն, շղահարեց ծառը,
խնձորները մի տեղ համարեց ու գնաց. թող գնա, աստիճան
հետք:

Գնաց, գնաց, ես անգամ հասավ մի տան. ներս մտավ,
տեսավ մի ծեր կին հիվանդ պտուկած ե:

— Աղջիկս, դու բարով յեկար, իմ աչքի, իմ գլխի վրա
յեկար, յես անվարդի մերիկ եմ, տեր չունեմ, տիրական չու-
նեմ, հիվանդ եմ, պահիր, պահպանիր ինձ, մինչև փոր լա-
վանամ:

Աղջիկը մնաց հիվանդի մոտ, պահեց-պահպանեց նրան,
հագս տալով, խնամեց, ջուր դրեց լողացրեց, բրանացրեց,
փութի հանեց:

3

Վոր պառավը լավացավ, փութի կանգնեց, աղջիկն ասավ:

— Նանի, գե ինձ իրավունք տուր գնամ. գնամ իրիկիս
ման-գամ, գտնեմ, գնամ տուն, գործս մնաց. մեր տանը
կարոտել եմ:

— Լավ, աղջիկս, լավ ես անում, փոր քո հորական տու-
նը սիրում ես, գնանք քո իրիկը գանենք:

Ձեռք ձեռքի տվին ու գնացին:

Գնացին, գնացին, հասան մի փակ դռան:

Պառավն ասավ:

— Բախտի դռնակ, բարև, բարև,
բացվիր, մաղիր փոսկի անձրև.

ես աղջկան գեղեցկացրու

ու մաղերը փոսկի դարձրու.

ջանասեր ե ես բալիկը.

փոսկի դարձրու և իրիկը:

Եսպես փոր ասավ, դուռը բացվեց. Նրանք յերկուսով
ներս մտան: Մին ել անձրև մաղեց, մաղ տվավ, շողեց, շող
տվավ փոսկին աղջկա գլխին, աղջիկն յեղավ փոսկի-մաղիկ,
գեղեցկացավ խառ ու դուժաշ շորեր հագավ:

Պառավը վերցրեց փոսկի իրիկը, տվավ աղջկան, համբու-
րեց նրան ու ասավ. «Ես ել ինձ պահելու վարձը, աշխա-
տանքիդ գինը»:

4

Պառավը եսպես ասավ-չասավ, մին ել դուռը փակվեց,
պառավն անհետացավ: Աղջիկը աչքը խփեց բացավ, ահա
իրենց տունը: Եունը, կատուն գեմ վաղեցին, արագադը
կանչեց:

— Կիկիլիկիկ, հավ ու ճուռ,
յեկավ, կը տա նա մեզ կուտ.

որոր, շորոր մի կաքավ,

փոսկի-մաղիկը յեկավ,

փրան փոսկի յե շարել,

փոսկի իրիկ յե տուր

կիկիլիկիկ, հավ ու ճուռ,

յեկավ, կը տա ջուր ու կուտ:

Վոսկի-մաղիկը գնաց մոր ու բրոջ մոտ: Մայրն ու
բույրը նրան սիրով ընդունեցին, փոսկի շատ եր բերել:
Վոսկի-մաղիկը պատմեց իր տեսածն ու լսածը:

Մայրը էր սիրելի աղջկանն եւ ուղարկեց ջրհորի մոտ
բուրդ մանելու։ Ծուլ աղջիկը մօտեց, մօտեց եւ իրիկը դիտ-
մամբ դցեց ջրհորը ու ինքն եւ զլիք վրա ընկավ մեջը։

Վոր ուշքի յեկավ, ելի են մարդագետնի վրա աեսավ իրեն։
Մարդագետնով գնաց, գնաց՝ հասավ են թոնրին։ Հա-
ցերը կանչում էին։

— Հանիր մեզ կրակից, վազեցիր, երվեցիր։

Ծուլ աղջիկը թե՛

— Իմ շատ պետքս ե, թե վազեցիր-երվեցիր. ո՞վ պետք
ե իրեն կեղտոտի, ձեռները մոխրոտի։

Գնաց, գնաց՝ հասավ խնձորենուն։

Խնձորենին կանչում էր։

— Մեռա՛, բեռս ծանր ե. թափ տուր, թափահարիր, շաղ
տուր, շղահարիր, խնձորներս հասել են։

— Հա, աղա-մաղա հենց եղ եր պակաս։ Մեռնում ես
մեռիր, իմ ինչ բանն ե թե մեռնում ես. յես գնում եմ
վոսկեմագիկ դառնամ, վոսկի բերեմ։

Գնաց, գնաց, հասավ պառավի տանը եւ սկսեց պառավին
ծառայել։ Առաջին օրը վաղ վեր կացավ, սենյակը հավաքեց,
մաքրեց, հիվանդի կամբը կատարեց։ Յերկրորդ օրը սկսեց
ծուլանալ։ Զորրորդ օրը արդեն տեղից ժած չէր գալիս։

Պառավը նրանից ձանձրացավ. հիվանդ-հիվանդ վեր կա-
ցավ, արնը-արնքալով տարավ ծուլին են բախտի դռան մոտ
ուլ տալով։

— Բացվիր, դռնակ, դե, ցնծա՛
ես աղջկան մի ընծա։

ալարկոտ ե, ծուլ ե սա,

սրան կուպր մի կաթսա։

Թող կպրտար, սևանա

ու կպրտած տուն գնա։

Յերբ ծուլ աղջիկը տուն յեկավ, աքաղաղը կանչեց։

— Կիկիլիկի՛,

ես ուր գնաց, ուր յեկավ,

ես կպրտար զուր յեկավ,

սիպտակ գնաց, սև յեկավ,

սիրուն գնաց, դե յեկավ,

յիլեր տեսեք ո՞վ յեկավ։

Նա մեզ չի տա ջուր ու կուլ։

Կիկիլիկի՛, հա՛վ ու ձուլ։

Ու եսպես, ջանասեր աղջիկը վոսկեմագիկ, գեղեցիկ
աղջիկ դարձավ, ծուլ աղջիկը մնաց կոպիտ եւ տգեղ։ Բանի
լողացրին, չխտակվեց, են կպրտան եր, կպրտա եւ մնաց։

33. Աղվեսն ու գայլը

Ուստա աղվեսն ոչինքազ,
պոչը մագուտ, յերկու գաղ,
իրան քաշած ձեն ու ձուղ
ճամպին տվեց սուլամետուկ,
Թմբուկ-գուռնա ածելով,
կարմիր դինի կանծելով,
տասը քսան ձիավոր,
ալ ու ալվան հարսնեոր,
մի նորահարս՝ նոր խաթուն,
տանում էին կեսրանց տուն։
Տեսան ճամպին աղվեսին,
ընծա ավին նոր հարսին,
գրին հարսի գավաղը,
բայց են չարի գավաղը
թռավ հարսի շալակը,
խտուտ տվեց են հարսին։
Հարսն եւ ասավ աղվեսին։

— Աման աղվես,
աներես,
ինձ մի անի
սկերես։

Նորահարս եմ չխոսկան,
ինձ խնայի ես անդամ։
«Լավ, հարսիկ ջան, բաշխեցի.
դեհ, վոսկիքդ տուր ինձի»։
Նորահարսն ամոթից
վոսկին հանեց իր ճախից։
Ուրախ-Ֆրուախ աղվեսը,
չկա մինն եւ եղպեսը,
պոչ ու վոսկի թուփ արեց,
հարսի մոտից հոփ արեց.
Թռավ գետին ու վրդգաց,

միայն հարսն եր, փոր տըզզաց:
Հիսուն-վաթսուն, բշիցը,
փոսկին կապած պոչիցը,
մին ձախ, մին աջ,

յետ ու առաջ
շարանճին
վեր եր թռչում
ձորամիջին,
պոչն եր պաշում,
խաղ եր կանչում:

— Աման, աման,

այ աման,

նի կա, նի կա

ինձ նման:

Յեղա հարսի գավակը,

գավակից ել շալակը,

փոսկիքն առա

ու փախա,

դէհ, աղվես ջոն,

դէհ, խաղա:

Աղվեսն եղպես առաջ, յետ,
հա խաղում եր պոչի հետ:
մի գել յեկավ գունչը խետ,
կունճին անմաղ, փոքր փետ,
ասա՛մ «Ասա, այ աղվես,
եսքան փոսկի վորաից բեզ»:

— Գելիկ,

փելիկ,

գել բիձա,

լիճը տվեց

ինձ ընծա:

գնանք, կուղես, գել բիձա,
ամբողջ լիճը տամ ընծա:

«Վոր եղպես ե,

այ աղվես,

հեծի վրես,

տանեմ բեզ»:

2

Աղվեսն հեծավ գել բիձին
ու բշելով անսանձ ձին՝
յեկան հասան են լճին:
Գելը ջրում պըպըզեց,

պոչն արմատից ներս բզեց:
Աղվեսը թե՛ «Գել, բեզ մոտ
մին ել կը գամ առավոտ.
տեղեղ չեղնիս դու իսկի,
պոչդ թող լավ տըտըղի,
փոր դուրս հանի շատ փոսկի»:
Մի ցուրտ որ եր հունվարի,
գիշերըն յեղավ մի տարի:

յերկինք,

գետինք

ճրկճրքաց,

գելը ցրտից

վընգվընգաց,

գոչեց. «Վոսկի, ձուկ պետք չի»,

պոչը բաշեց, փոր փախչի,

բայց վորաեղից, են լճից,

լիճը կպել եր պոչից:

34. Քաջ նապաստակի պատմությունը

Նապաստակը ծնվեց անտա-
ռում և շարունակ վախե-
նում եր: Մի չոր ճյուղ եր կո-
տրվում, թե մի ծիթ եր թռո-
չում—նրա լեղին պատռում
եր: Վախեց մի որ, յերկու որ,
մի շաբաթ, մի տարի, և հետո
մեծացավ ու մեկ ել վախե-
լուց գահլեն գնաց:

— Յես փոշոքից չեմ վախենում,— գոռաց անտառովը
մին:

— Այ, իսկի փոր ասես չեմ վախում. պրծավ գնաց:
Վագեցին, յեկան, հավաքվեցին մեծ ու փոքր նապաս-
տակները, ականջ են դնում, թե փոնց ե պարծենում շղիկ
նապաստակը:

Ականջ են դնում ու չեն հավատում իրենց ականջնե-
րին: Դեռ չեր պատահել, փոր նապաստակը փոշոքից չվա-
խենար:

— Ե՛յ դու, շղիկ, գայլից ել չես վախենում:

— Վոչ գայլից եմ վախենում, վոչ աղվեսից, վոչ ել
արջից, վոչ վոբից չեմ վախենում:

Եդ արդեն չափից անց կացավ: Ծիծաղեցին նապաստակ-
ները, հռհռացին ու սկսեցին գլուխկոնձի տալ, վազվզել, ցատ-
կոտել գծի նման:

— Ել ի՞նչ եմ ձեզ հետ յերկար ու բարակ խոսում,—
պոռում եր բաշատիրտ նապաստակը:— Յեթե ինձ մի գայլ
պատահի, յես ինքս նրան կուտեմ:

— Ախ, ի՞նչ մասխարա յե, ախ, ի՞նչ հիմար ե:

Բոլորը տեսնում են, վոր համ մասխարա յե, համ ել
հիմար, և բոլորն ել ծիծաղում են:

Մի գլուխ գոռում են նապաստակները գայլի մասին,
իսկ գայլը, դու մի ասիլ, հենց հեռու չի լինում:

Ման եր յեկել սոված գայլը անտառում, ման յեկել իր
գործերով ու մտքումը ասել. «Այ մի նապաստակ պատահի
— ինչ կուտեմ»... Հենց եդ ժամանակ քթի տակ չլսի նա-
պաստակների ձայնը ու հոտը չառնի: Մոտենում ե, թաք
ե կենում և լսում ե, թե վոնց են ծիծաղում իրեն վրա, և
ամենից շատ են պարծենկոտ շղթիկը:

— Կաց, հրես հենց քեզ պիտի ուտեմ,— մտածում եր
գայլը ու ջոկում, թե վորն ե եդպես պարծենում:

Իսկ նապաստակները վոչինչ չեն տեսնում և ավելի ու
ավելի ուրախանում են:

Բանն ենտեղ հասավ, վոր պարծենկոտ շղթիկը յելավ
մի կոճղի, բարձրացավ յետևի թաթերի վրա ու խոսեց.

— Լսեցեք, դուք վախկոտներ: Լսեցեք և ինձ նայեցեք:
Ահա յես ձեզ մի բան ցույց կը տամ... յես... յես... յես:
Եստեղ խեղճ նապաստակի լեզուն փորն ընկավ: Տեսավ ի-
րեն մտիկ անող գայլին: Մյուսները չեյին տեսնում, իսկ
նա տեսնում եր ու վախից ձենը կտրեց: Մին ել հանկարծ
մեր պարծենկոտ շղթիկը գնդակի պես վեր թռավ, դիպավ
ուղղակի գայլի գլխովը, գլորվեց նրա մեջքով, գլուխկոնձի
տվավ մեկ ել ողի մեջ և ծլկեց, վոնց ե փախչում: Յերկար
վազեց խեղճ նապաստակը ենքան վազեց, վոր հալից ընկավ:
Նրան թվում եր, թե գայլը կըրնկակոխ գալիս ե յետե-
վից և հրես կը բռնի իր ատամներով ու կըզրզզրզի:

Վերջապես խեղճն ու ժառապառ աչքերը փակեց ու կի-
սամեռ ընկավ թփի տակ:

Իսկ գայլը եդ ժամանակ վազում եր հակառակ կողմը:
Յերբ նապաստակը ընկավ նրա գլխին, նա կարծեց թե
մինն իրեն հրացանից զարկեց, գլուխն առավ ու փախավ:

Յերկար ժամանակ նապաստակներն ուղքի չեյին գալիս:
Վորը թփի տակ եր թակ կացել, վորը կոճղի յեռեր, վորը
փոսի մեջ:

Վերջապես հոգնեցին թաքնվելուց ու կամաց-կամաց
ովքեր վոր ավելի քաջ եյին, գլուխները հանեցին, սկսեցին
չորս կողմը նայել:

— Ամա թե լավ վախեցրեց գայլին մեր նապաստակը,
հա,— վճռեցին բոլորը:— Յեթե նա չլիներ, մենք կենդանի
չեյինք պրծնիլ... Բայց ուր ե նա, մեր անվախ նապաստակը:
Սկսեցին փնտռել. ման յեկան, ման յեկան, անվախը
չկա:

— Կերած չլինի՞ նրան մի ուրիշ գայլ:

Վերջապես գտան մի փոսի մեջ, թփի տակ պառկած,
վախից կիսամեռ:

— Կեցցե՛ք շղթիկը,— գոռացին միաձայն:— Վայ շղթիկ, ա-
մա վախեցրեց պառավ գայլին հա, շնորհակալ ենք, ախպեր:
Իսկ մենք կարծում եյինք, թե դու պարծենում ես:

Որամանկ շղթիկը հանկարծ սիրտ առավ, դուրս յեկավ
իր փոսից, աչքերը ճաճապցրեց, յերեսը թափ տվավ:

— Հապա ի՞նչ եյիք կարծում, այժմ վախկոտներ:

Ու են որվանից մեր նապաստակը սկսեց ինքն ել հա-
վատալ, թե ինքը, ճիշտ վոր, վոչոքից չի վախենում:

35. Ծուկն ու կատուն

1

Ժամանակով կատուն
ձոն եր,
շունն ել գլխին գդակ
չունեք,
միայն գիտեմ վոչ վոր-
դեանից վորդի
ճանկել եր մի գառան
մորթի:
Յեկավ մի որ, ձմեռնա-
մըտին,
կատվի կուշտը տարավ
մորթին:
— Բարի աջողում, ուս-
տա ֆիսո,

զլուխս մրսեց, ի սեր ասածո,
 առ ես մորթին ու ինձ համար
 մի գդակ կարիր զլխս հարմար:
 Վարձիր համար միամիտ մընա,
 համա-համա շատ չուշանա:

-- Աչքիս վրա, քեռի Գուշի,
 մի գդակ ե, հո մի քուրք չի.
 քո թանկագին խաթեր համար
 ուրբաթ որը համեցեք տար:
 Փողի մասին ավելորդ ե,
 մեր մեջ խոսալն ել ամոթ ե.
 ինչ մեծ բան ե, առ, հեր որհնած,
 միայն-միայն մի գդակի վարձ:

Ուրբաթ որը քեռի Գուշին՝
 ուստից առաջ՝ բաց-բաց կուճին
 թափ թափ տալով ծանր ու մեծ,
 ուստա կատվի շեմքում կանգնեց:

— Ուստեն ուրա, փափախս ուրա...

«Մի քիչ կաց—հրես կերես»:

2

Ուստեն յեկավ քուրքը հագին,
 շանը տեսավ բեխի տակին.
 իրեն-իրեն քիչ փրնթփրնթաց
 ու մուշտարու վրա թնդաց.

— Յուրտը տարավ... վահ, տնաշեն,
 չես թող անում մի շունչ քաշեն.
 հեշտ բան հո չի, դեռ յես նոր եմ
 ցըրցամ տրվել, թե վոր կարեմ:

— Դե, հեր որհնած, ետենց աստ,
 ետ բարկանալդ ել ինչիսա:
 Փող եմ տվել՝ վախտին կարի,
 թե չե ասա եզուց արի,
 համ ասում ես, համ չես կարում,
 համ, համ, համ, համ,
 քանի, ախպեր, գնամ ու գամ...

Ասավ Գուշին ու նեղացած
 վերադարձավ զլուխը բաց:

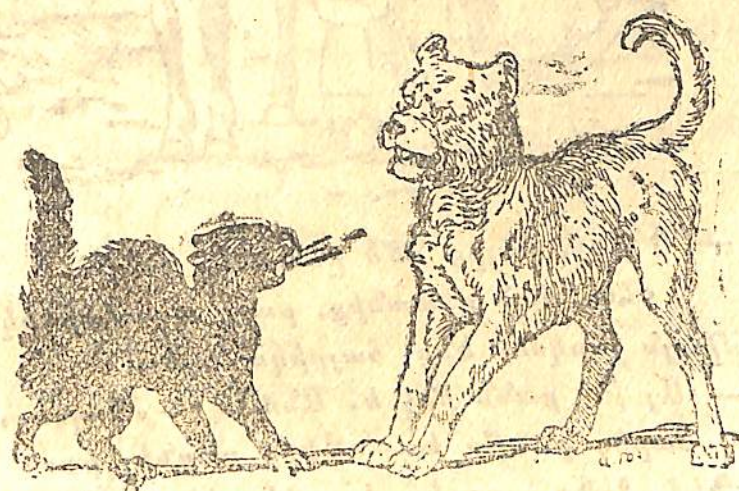

3

Մին ել յեկավ, դարձյալ չկար.
 ես անգամը դիպան իրար.

ել անպատիվ, անարգ խոսքեր,
 ել հին ու նոր, ել հեր ու մեր,
 ել գող Փիսո, ել քաշալ Շուն...
 բանը հասավ դիվանբաշուն:
 Շունը մինչև գընաց յեկավ,
 ուստա կատուն կոտորն ընկավ,
 զլուխն առավ ու մի գիշեր,
 հայդե, կորավ, են կորչին եր...

Են որվանից մինչև որս ել
 Շունն ես բանը չի մոռացել.
 մըտքումը հըլա դեռ պահում ե,
 վորտեղ կատվին պատահում ե,
 վեր ե թըռչում, վըրա վաղում,
 իրեն մորթին յետ ե ուղում.
 իսկ սևերես կատուն հանկարծ
 փըշտացնում ե. մըթամ նոր եմ
 ցըրցամ տրվել, թե վոր կարեմ:

36. Փոքրիկ գյուղացին

Մի անգամ՝ ձմռան ճրճքան ցրտին
 անտառից յեկա, սառ-սառնամանիք,
 նայեմ—անտառից դեպի սարնիվեր
 դանդաղ գալիս ե ձին ցախը բարձած:
 Ընկած առաջը տղամարդու պես
 քաշում ե սանձը մի փոքրիկ տղա,
 մեծ կոշիկներով, մուշտակը բըրդոտ,

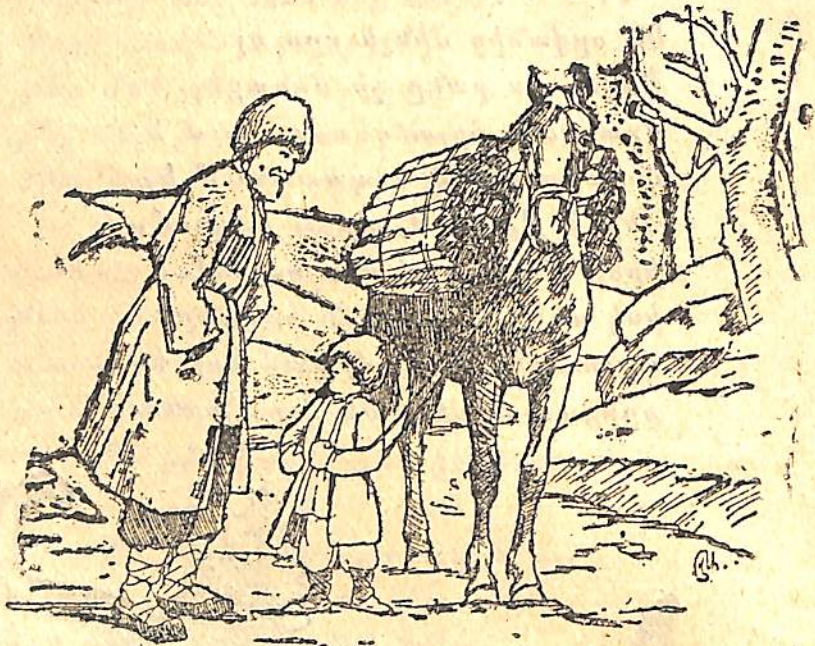
Թաթմանները մեծ, ինքը թիղուկես:

— Բարե, տո, մեծ մարդ:

«Գնա քո ճամպեն»:

— Դու շատ-շատ խիտան ես, ինչպես տեսնում եմ
Վարթեղից ցախը...

«Իհարկե, մերուց: Հայրս, լսում ես, կտրում ե,
յես ել կրում եմ»:

— Ե ի՞նչ, հայրդ մեծ ընտանիք ունի:

«Հա, մեծ ընտանիք, բայց տղամարդիկս
միայն յերկուս ենք, հայրիկս և յես»:

— Այ թե բանն ինչ ե: Անճնդ:— «Պողոս»:

— Տարիդ քանի՞ս ե:— «Վեցս անցնել ե»:

«Դեհ, ջանս,— գոչեց փոքրիկը ձիուն,
թափ տվավ սանձը և արագ քայլեց»:

37. Ելի քաշացի

Գյուղացիները գեղամիջում գեսից-դենից խոսում էին:

— Տղերք, կը հավատամք, վոր ասեմ՝ կյանքիս մեջ վաթ-
սուն գել եմ սպանել:

— Ի՞նչ ես ասում, Վարթեկան քեռի, մարդ կարող ե
եղբան գել սպանել:

— Ձե, ասենք վաթսուն չի լինի, համա հիսունը կը լի-
նի,— պատասխանեց Վարթեկանը:

— Վարթեկան քեռի, արի քիչ ել քաշացի,— մեջ մտավ
մի գյուղացի:

— Այ տղա, ինչի՞ յես եղպես ասում, հիսուն վոր չի-
նի, քառասուն հո՞ կը լինի:

— Վարթեկան քեռի ջան, մի բանը ինձ բաշխի,— ասավ
մի ուրիշը:

— Ախպեր, թե վոր ասում ես քառասունը չի լինի, շա-
տ լավ, բանը հո՞ կը լինի:

— Քսանն ել չի լինի, ելի քաշացի,— ասավ բավոր Պո-
ղոսը:

— Բավոր Պողոս ջան, դու ե՞լ եղպես... Քսանը չի՞նի,
թող տասը լինի:

— Վո՞ր տեղից կը լինի, ելի քաշացի:

— Ախպեր, դրուստն ասեմ, հալալ վեց գել եմ սպանել:

— Ինչե՞ր ես ասում, Վարթեկան քեռի, ելի քաշացի,
ձայն տվին գյուղացիները:

— Տե՛ր աստված... եսպես ել կրակ, հինգը հո՞ սպանած
կը լինեմ...

— Հինգն ել սպանած չես լինի, Վարթեկան քեռի, ելի
քաշացի:

— Ախպեր, ինչի՞ սուտ ասեմ, յերեք գել եմ սպանել:

— Ելի քաշացի... դու վոր յերեք գել սպանած լինես,
յես փափախս յերեք անգամ գետնովը կը խփեմ,— ասավ
Աղալոն:

— Աղալո բիձա, դու ել ես ես ջահելների պես խոսում
ու ինձ չես հավատում: Լավ, լավ, ախպեր, վոր ասեմ յեր-
կու գել եմ սպանել, հո ձեր ձեռքից կազատվեմ...

— Ձե, Վարթեկան քեռի, եղ ել չեղավ, արի քիչ ել քա-
շացի...

— Վո՞ր անիծածը ել կը քաշանա, վոր սպանեք՝ ել քա-
շացողը չեմ, ասավ Վարթեկան քեռին ու փափախն առավ
փախավ:

Ի՞նչպիսի մարդ եր Վարթեկան քեռին:

Առած. Սուտ ասողի տունը կրակ ընկավ՝ վոչոք չհավատաց:

38. Փրշկո-Նոնոն

1

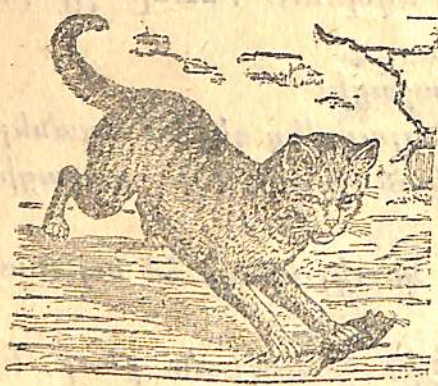
Մի տղա իր հորից ժառանգություն ստացավ մի կատու:
Կատունը դրեց թևի տակն ու գնաց:

Գնաց մտավ ենպես մի գյուղ, վոր իսկի կատու տեսած չեյին։ Գնաց ու մի տան հյուր յեղավ։

Տանեցիք վոր կատվին տեսան, սաստիկ վախեցան, ամեն մեկը մի փայտ բաշեց ու կանգնեց, վոր բան է՝ թե կատուն իրենց վրա հարձակվի, պաշտպանվեն։

— Այ մարդիկ, ասավ կատվատերը, — չտես եք, ի՞նչ է, սա հո մարդակեր չէ, վոր փայտերը քաշել կանգնել եք, սա ձեզ պնաս չի տա, սա մկների թշնամին է։

Կատու չեղած տեղը մուկ շատ կը լինի։ Մկները վոր իրենց ըներից դուրս յեկան, տերը կատվին բաց թողեց։ Ծրվծրվոցը ընկավ մկներին մեջ։

— Լուրը հասավ գյուղամեջ, թե հայ-հարայ, յեկեք, չտեսած բանը տեսեք։

Գյուղացիք հավաքվեցին եղ տղի գլխին։

— Գազանի անունն ի՞նչ է, ասին։

— Փրշկո-Նոնոն է, — պատասխանեց տերը։

— Ինչ էլ վոր լինի, մեր հագի շապիկներն ել կը ծախենք ու Փրշկո-Նոնոն կառնենք, — ասին գյուղացիք ու յերկու հարյուր փոսիկ տվին, կատուն առան։

Կատվին փոխե-փոխ որսական մի տուն հյուր եյին տանում։

Ել ի՞նչ պատիվ, ել ի՞նչ ծառայություն, տո յես ինչ գիտեմ, ինչ աքլոր տապակել, ինչ գառ ու վոշխար մորթել, ինչ սեր ու սերուցք ուտացնել։

Մի որ ել մի աղքատ պառավ կատվին տուն տարավ։ Պառավի ունեցած-չունեցածը մի աքլոր եր։ Նա մորթեց իր աքլորը, կարմրացրեց, միայն մի պատառ տվեց իր հիվանդ թոռի ձեռքը, կուժը դրեց ուսին ու գնաց ջրի։ Կատուն մի բանի անգամ ման յեկավ յերեխի շուրջը, ձեռքերը ճանկոեց, արյունի մեջ կորցրեց, մսի կտորը խլեց, փախցրեց։ Յերեխան դժվժոցը դրեց, արյունավա ձեռները քսեց յերեսին, քիթ ու մուռլթն արյունոտեց։

Յերը պառավը ջրից յետ յեկավ, տեսավ, վոր յերեխեն արյունի մեջ կորած՝ գետնի վրա թափալ է ապրիս, փոռները գետնին է խփում ու դժվժում։ Կատուն ել ուռած, փքված պոչը մանգաղ է արել, մլավում է, մոմում է ու յերեխի շուրս կողմը ման գալիս։

Պառավը կուժը ուսից տվեց գետին ու լեղապատառ իրեն գցեց գյուղամեջ, հավար տվեց։

— Եկեք, հա եկեք, Փրշկո-Նոնոն կատաղել է, մարդ է ուտում։

Գյուղացիք, վորը թրով, վորը թվանքով, վորը բրով, վորը սրով վազեցին պառավի կողմը։ Բար ու գնդակ է, վոր թափեցին յերգիկից։ Հետո յերգիկ ու դուռ ծածկեցին, գնացին, վոր չլինի թե կատուն դուրս գա գյուղը բանդի։

2

Մի ժամանակ վոր եղպես մնաց, յեկան դուռը բաց արին, տեսան վոր Փրշկո-Նոնոն մտել է թոնիր։

Ե, ով բռնի Փրշկո-Նոնոն, ով չբռնի, ասին վոր տանուտերը բռնի։

Տանուտերը իր վերարկուն փռեց թոնրի վրա, կռացավ, ձեռքը տարավ ու կատվին բռնեց։ Բռնեց ու ձեն տվեց։

— Ձիս բերեք, ձիս բերեք։ Դուք ել՝ տունը մի մարդ, ձի հեծեք։

Տանուտերը հեծավ իր ձին, կատվին դրեց գոգը, ու ձին քշեց։ Ձիավորները ընկան նրա յետևից, գնացին, գնացին, սև ջրի կամուրջի վրա կանգ առան։ Տանուտերը շարտեց կատվին դեպի ջուրը։ Կատուն ճանկերը գցեց ու կախ ընկավ ձիու թամբից։ Ձին ֆոֆոաց, թռչկոտեց, յետի վոտ-բերի վրա ծառս յելավ, յետ-յետ գնալով, հոփ — ընկավ գետը։ Ձիավորները տեսան, վոր տանուտերը մնաց ջրի մեջ և Փրշկո-Նոնոն գետից դուրս յեկավ ձիու թամբի մեջ նրստած, փախան։ Ձենն ընկավ գեղե-գեղ։

— Փախեք, հայ գիտի փախեք, վայ գիտի փախեք, Փշկո-Նոնոն առաջ փոտավոր եր, հիմա ձիավոր է դառել, փախեք վոր պրծնեք, յեկավ, հա յեկավ։

Վորտեղ լուրը հասավ, ենտեղ փախեփախն ընկավ։ Փրշկո-Նոնոն յոթը գյուղ ավերեց։ Տակի ձին շատ վազելուց ընկավ, տրաքեց։ Ինքը յելավ ծառի գլուխը, նստեց այնտեղ։ Մաքարը գնաց թե ինչ եք անում, Փրշկո-Նոնոն յելել է ծառի գլուխ գյուղբլինը (դիտակը) դրել է աչքին, ինչքան աչքը կտրի, ենքան տեղ պետք է ավերի։ Դեհ, փախեք, վոր պրծնեք։

Ամբողջ գավառում մարդ չմնաց, վոր չփախչեր։ Այսպես Փրշկո-Նոնոն մի ամբողջ գավառ ավերեց։

39. Չմուսն ցրտին

1

Նապաստակը դաշտ ու անտառ է ընկնում, ցատկում, ցատկոտում, ուտելիք ճարում: Ենքան է վազում, վազվզում, վոր հոգնում է ու թմրում: Նա մտնում է ծառի փշակը կամ խոր թաղվում ձյունի մեջ, կծկվում է, թաթիկները սեղմում փորին, տաքանում:

2

Սկյուռը նապաստակից խորամանկ է. նա որ առաջ գիտե, վոր ձմեռ է գալու. ընտրում է իր համար մի ծառի փշակ, վոր սառը քամուց ու բոք-բորանից պաշտպանվի: Փչակում իր համար չոր խոտից ու տերեւներից անկողին է պատրաստում, մտնում է մեջը, թմրում ու քնում:

3

Ձմռան ցրտին վոչխարները խմբվում են գոմերում, կողքերը իրար կպցնում, ընչում են, փնչում, տաքանում, քնում:

Հավն ել մեկ մի վոտը, մեկ մյուս վոտը սեղմում է փորին, կախում է թևերն ու ցրտից պաշտպանվում: Այսպես է պաշտպանվում և աքաղաղը:

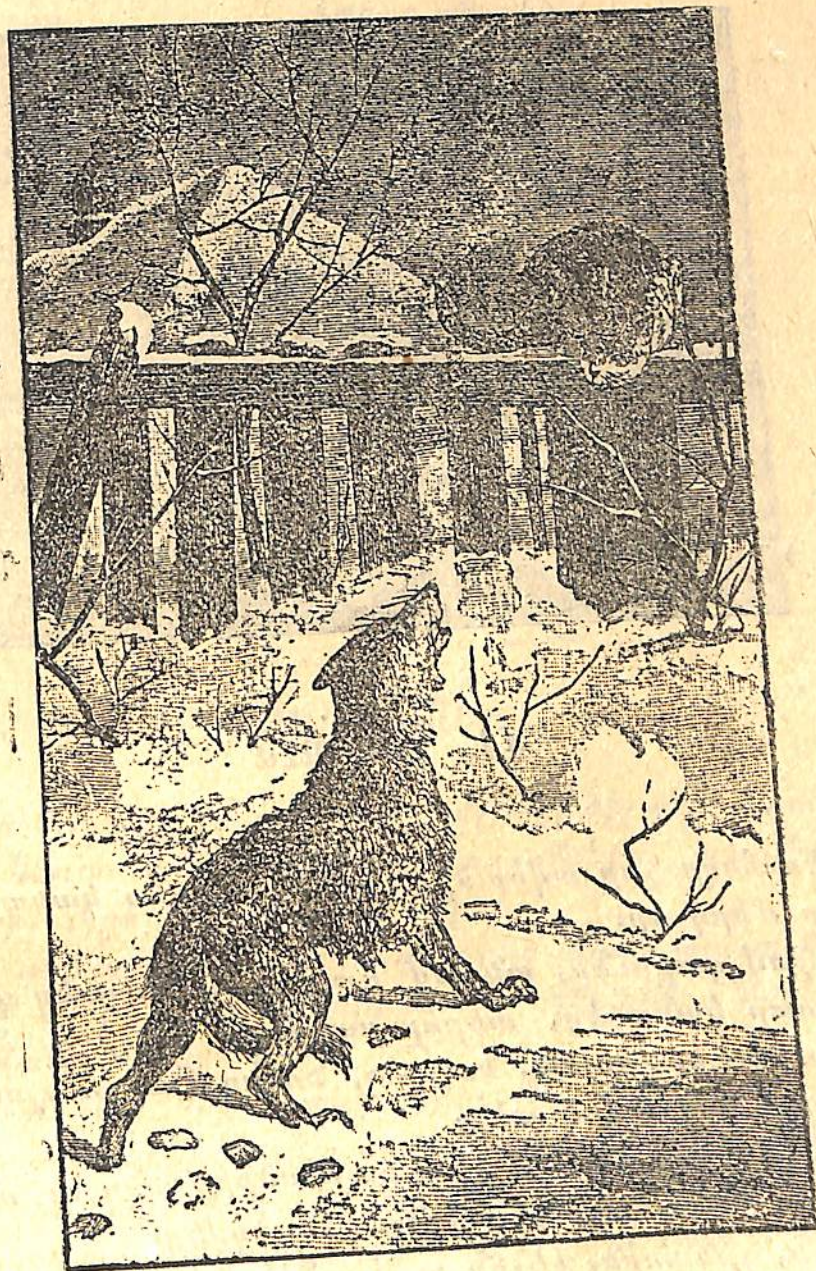
4

Շունը շարժում է իր անդամները և այնպես տաքանում: Իսկ կատուն կծկվում է մի տեղ, վոտները ծալում, իր տակն է անում, պոչն ել բերում է փորովը պատ տալիս ու այնպես տաքանում:

Այսպես ամեն մեկը մի կերպ գարուն է հասնում:

Ուրիշ կենդանիներ ի՞նչպես են պաշտպանվում ցրտից:
Առաջ. — Ձմեռվա վարդը կրակն է:

40. ՊԱՏՄԵՑԵՔ ԱՅՍ ՊԱՏԿԵՐԻ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

1. Տարվա վո՞ր յեղանակն է պատկերացնում այս նկարը յեվ վո՞րտեղ:
2. Ո՞վ է յեկել յեվ ինչո՞ւ համար է յեկել այդտեղ:
3. Ո՞վ է պատահել նրան յեվ ինչո՞ւ է այնպես նայում:

41. Գարուն

Դեռ հողը չէր տվել ծիլ ու ծաղիկ, դեռ կանաչ չկար, յերկիրը մերկ էր:

Յեկավ գարունը, անցավ դաշտերով, փորտեղ փոս կոխեց՝ խոտը կանաչեց, տերևը բացվեց, ծաղիկը ծաղկեց: Վարդ, մեխակ, շուշան, նարդիզ, նունուֆար և բյուր ծաղիկներ բուսան ամեն տեղ:

Յեվ ուր փոր նայեց, նրա նայվածքից անդ ու անդատան իսկույն կանաչեց, թավիշով ծածկվեց:

Հորին, չինարին, կեչին ու կաղնին և այլ շատ ծառեր անտառներ դարձան, սար-ձոր ծածկեցին:

Ժպտաց գարունը. ժպտաց ամեն ինչ, և՛ ծառ, և՛ ծաղիկ ժպտացին, ասին.

— Քո գալի բարի, դու սիրուն գարուն:

Առած. — Մի ծաղկով գարուն չի գա:

42. Միրուն գարուն

Ձուգված, զարդարված

թավիշ կանաչով,

ցուլում և դաշտը

վոսկի ճաճանչով:

Միրուն մայիսը

գոհար և մաղել,

Գարունը քանի՞ ամիս ունի: Վորո՞նք են դարնան ամիսները:

ծաղկանց թերթերը

շողել ու շաղել:

Հազար տեսակի

թռչուն և յերգում

ու կանաչ դաշտը

զընգում-զընգում:

43. Են ով ե...

Սոխակ ունի

իր դրկին,

վարդիկ ունի

իր սրտին,

արոտ դալար,

ուսերին,

սարյակ, ծիծառ

ճղներին:

44. Արագիլներ

Ձյունը հալվեց, շուրը մեծացավ, հողը ծիլ տվեց, դաշտը կանաչեց: Կեռասներն բացեց իր բողբոջները, զարթեցին միջատները, յերկացին թռչունները:

Հեռու աշխարհից, սաք յերկրներից յեկան արագիլներն ու առաջին անգամ ճահիճներին տես զնացին: Գորտերը վախից մտան ճմբերի տակ:

— Ինչո՞ւ յեն հենց եստեղ գալիս, ես յերկարլուղլազլազները, — կոկոացին նրանք, — թող վեր ընկնեյին իրենց տեղերը, կարծես կարմիր խնձոր ենք ուղարկել յետևներից՝ յեկեք: Յեկող եյիք, ձմեռը քայիք. գոնե յերեսներդ չեյինք տեսնի:

Խեղճ գորտեր, ճիշտ եյին ասում, բայց լսողն ով էր: Արագիլները լուռ ու մունջ իրենց բանին եյին, — փորտեղ գորտ եյին նկատում, իսկույն հոպ, բռնում եյին...

Յե՞րբ են գալիս արագիլները: Վո՞րտեղ են լինում գորտերը ձմեռը:

Առածն էր. — Վորտեղ հաց, հատիկ կաց:

Վորտեղ տանձ կա, պոչը հեռն ե:

45. Մարտի սկիզբը

Դեռ մ'արտի սկիզբն է, հիվ է բանի տեղ դնում թե սպի-
ռակ պատանում կլորված սարերն ու բլուրները յերբեմն
իրենց կատաղի գիժ բամբիներով քիչ է մնում աշխարհը
տակով անեն:

Բայց ով ե զիժ, վոր մարտի փոփոխական բնությունից
մազաչափ անգամ յերկյուղ անի: Մարտին չե՞ ճանաչում,
իհնչ ե...

Գիժ մարտին փչող քամիները շնորհքը մեծ ե... Փչե-
ցին թե չե, ել հերիք... ամպերը սրտաճաք յեղած գլուխ-
ները կառնեն ու կր կորչեն...

Կորան թե չե աչքդ բարին տեսնի...

Կապույտ յերկնակամարի միջից պայծառ արև կըփայլի
ու սառույցի հետքը կը կտրի:

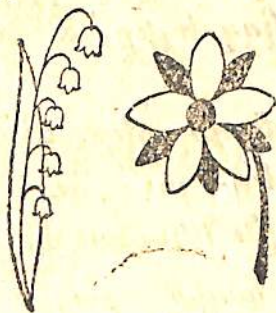
Սարերի ու դաշտերի ձյունները կը հալվեն, ջուր կը կրտսն... Մեկ-մեկու առաջն ընկած, կերթան ձորերը կը լըցվեն, գետեր կը դառնան ու չորս ամսվա մեռած յերկիրը, մեկ ել տեսար, հարուստյուն կառնի:

Նսպես ե գիժ մարտը, ես ե նրա կամքը: Նսոր, ցուրտ,
եգուց տաք: Նսոր մրրիկ ու մառախուղ, եգուց՝ արև-արե-
գակ... Լավ ճանաչեցեր նրան:

Ի՞նչպես եւ սկսվում գարունը:

46. Առաջին ժառիկներ

Վերջին ճյուղն զեռ չի հալել,
 Ձնծաղիկն ե արդեն ծլել.
 Մանուշակն ե զարթել քնից,
 Չես կշտանա անուշ հոտից.
 Պուրակումը հասմիկ, հափրուկ,
 Առվի ափին անմոռացուկ:

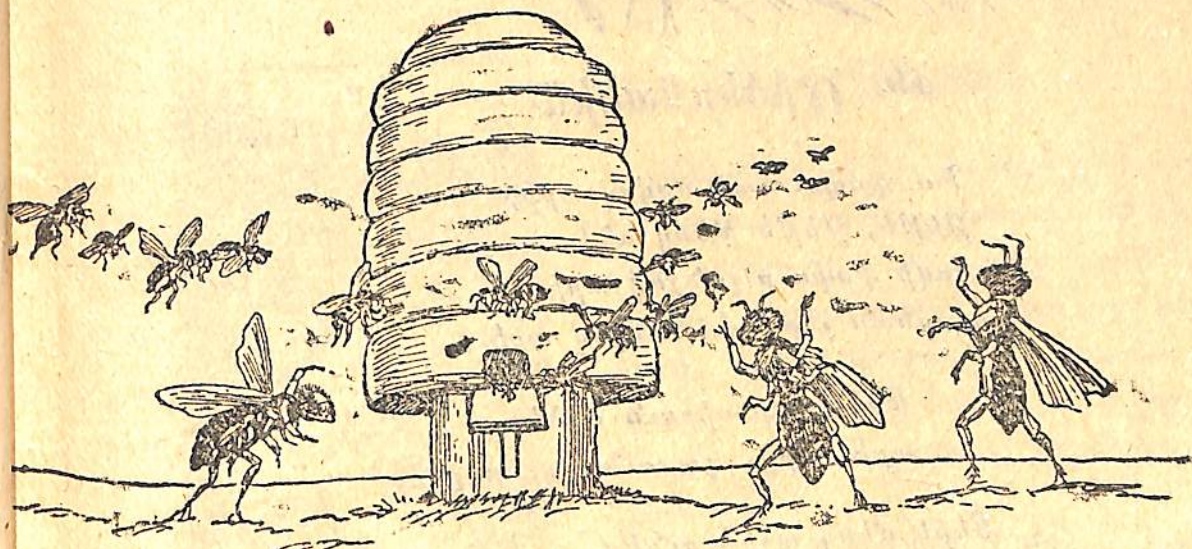

47. Մանուշակ

Կապուկյա գլխով, կանաչ փտով,
յես ծաղիկ եմ անուշ հոտով:
Թեև տունկա փոքրիկ ե, ցած,
արոտներում միշտ թաք կացած,
բայց իմ փունջը ամենի տան—
թե աղքատի, մե մեծատան,
իբրև գարնան առաջին զարդ,
միշտ տեսնում ե ամեն մի մարդ:
Յես եմ սիրուն գարնան գուշակ,
իմ անունս ե Մանուշակ:

Մանուշակից առաջ վո՞ր ծաղիկն է ծաղկում:

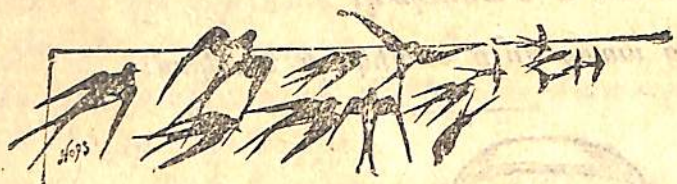
48. Մեղուների սռաչին պտույտը

Յեկավ գարունը: Զյունը հալավ, ջուր դարձավ—գնաց, յերևաց դալար կանաչը, ծաղկեցին ծառերը: Զարթնեց մեղուն իր յերկար քնից, տրորեց աչքերը և գնաց ընկերներին՝ դարթեցնելու: Դուրս յեկան մեղունները փեթակներից, տեսան վոր արեգակը, լույս և տալիս և տաքացնում, ուղղեցին իրենց թևերը և թռան գնացին իրենց համար կերակուր ճարելու:

Թուան իջան խնձորենու վրա, հարցրին— «Ուտելու բան
չունե՞ս: Մամբողջ ձմեռը չենք կերել և սաստիկ քաղցել ենք»:
Խնձորենին պատասխանեց.— Վուչ, դուք շատ կանուխ եք
յեկել ինձ մոտ, իմ ծաղիկները դեռ կոկոն են:

Թռան մեղունները բալենու վրա. — «Սիրելի բալենի, մեզ քաղցած մեղուններիս համար ծաղիկներ չունես»: Բալենին պատասխանեց. — Վաղը յեկեք, մեղուններ, այսօր իմ ծաղիկները դեռ չեն բացվել:

Տխուր և սոված մեղունները արդեն ուղում ելին թռչել իրենց փեթակը, յերբ հանկարծ թփի տակ նկատեցին մի մուխ կապույտ ծաղիկ: Այդ մանուշակն եր: Նա բաց արեց մեղունների առաջ իր հոտավետ և քաղցր հյութով լի բաժակը: Մեղունները կուշտ կերան, խմեցին և տուն տարան հետները առաջին մեղրը:

49. Ծիծեռնակին

Դու կապուտակ ծովով արի,
թեթե, թեթե թևով արի,
ծովի փրփուր լանջով արի,
գարնան յերգով, կանչով արի...

Արի, արի սիրուն ծիծեռ,
արի, արի, գարուն դու բեր:

Սեիկ մեիկ աչիկ ունես,
մկրատաձև պոչիկ ունես,
ծովի փրփուր լանջով արի,
գարնան շնչով, կանչով արի...

Արի, արի, սիրուն ծիծեռ,
արի, արի, գարուն դու բեր:

Ծիծեռնակով գարուն կը գա,
անծիծեռնակ գարուն չը կա,
ծովի փրփուր լանջով արի,
գարնան շնչով, կանչով արի...

Արի, արի, սիրուն ծիծեռ,
արի, արի, գարուն դու բեր:

50. Արագիլ

Արագիլ, բարով յեկար,
հայ, արագիլ, բարով յեկար,
դու մեզ գարնան նշան բերիր,
մեր սրտերը ուրախ արիր:

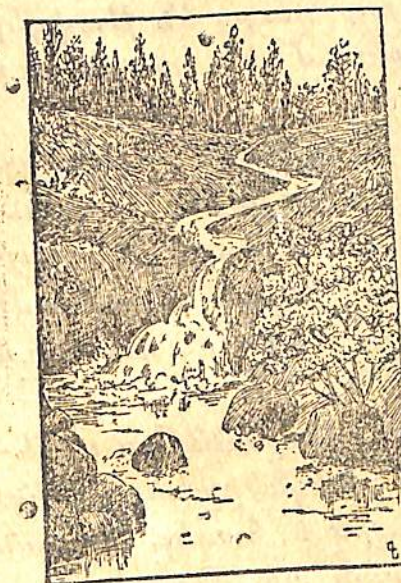
Արագիլ, յերբ գնացիր,
դու մեզանից յերբ գնացիր,
հա փչեցին բուք ու բորան,
ծաղիկները ամեն տարան:

Արագիլ, բարով յեկար,
հայ, արագիլ, բարով յեկար,
բունդդ շինի դու մեր ծառին,
մեզ մոտ մնա ամբողջ տարին:

51. Գետակ

Յեկավ ձյունը, ծածկեց դաշտ
ու անտառ. լոեց գետակը, փակ-
վեց սառուցի տակ. բայց գարունը
յեկավ, մարտ, ապրիլ, մայիս. գե-
տակը նորից վազում ե, խաղում,
ձկան հետ նորից նա պար ե բըռ-
նում, արևն ե շողում, նրան համ-
բուրում:

Գետակի ափին, կանաչ ծառի
տակ ձկնորսն ե նստել. թռչնակը
սիրուն գետափին, կանաչ թփերի միջից իր յերգն ե ասում:
Մարի, մայր բաղը իր ճուտիկներով գետակն ե մտել.
Ղրի յերեսին սահում են, լողում մայր ու ճուտիկներ:

52. Մարտ

Ա՛խ, եսպես ել գիծ ամիս.
մարդու հանգիստ չի տալիս:
Եսոր ուրախ որ կանի,
վաղը անձրև ու քամի.
առավոտը պայծառ ող,

կեսորը մութ ու ամպոտ:
Մին հազնում ե սպիտակ,
մին կանաչին ե տալիս.
մի որ ցուրտ ե, մի որ տաք,
մին խնդում ե, մին լալիս...
Ախ, հսպես ել գիժ ամիս:

53. Գարնան գալը

Որ որի վրա ողը տաքանում ե: Արևածագը շողում ե,
յերկինքը պայծառ ե: Արեգակը յերկրի վրա ավելի բարձրից
ե ծագում. աղամիսները պտույտ գործելով, ամբողջ որը
դունդունում են կտուրների վրա: Ահա ուռենին զուգվել ե
բաց ե արել իր սիպտակ բողբոջները, դուրս են թափվել
խրճիթներից յերևիսները, ուրախանում են, տաքանում
են արևի շողերի տակ:

Գետակի սառուցն ել արդեն ճեղք տվեց, գետակը բըշ-
բըշում ե, ձմռան կապանքներից իրեն ազատել ե. գծու-
թյուն ե անում, իր ավերն ե փորում, մեծացել ե, լայ-
նացել նրա ծափն ու ծիփանքը հեռվից լսվում ե. ահա մի
ամպ վազեց յեկավ, բարակ անձրև ե մաղում, դաշտում
կանաչ յերևաց, դաշտը կանաչեց:

Ահա և անտառը նոր շորեր հագավ, թռչունները սկսե-
ցին յերգել, խոտերի մեջ ծաղիկների գլխիկները յերևացին:

Գեղեցիկ ե գարունը, ծաղկե շապիկ ե հագել. ինչքան
նա լուսավոր ե, ինչքան տաք ե, ինչքան պայծառ:

54. Խոսնակ քոչունը

Թռչունը խոսնակ
բնիկ ե հյուսում,
ծղնոտ կրելով
իր յերգն ե ասում:

Ապրում ե այնպես,
ազատ իր կամքին,
զարթնում ե կանուխ
լուսաշող ծեղին:

Ու թևին տալով,
դեպի դաշտ թռչում,
դաշտերի վրա
իր յերգը կանչում:
Ու ժիր մաճկալը,
լսելով յերգչին,
ինքն ել ե յերգում
հենված իր մաճին:

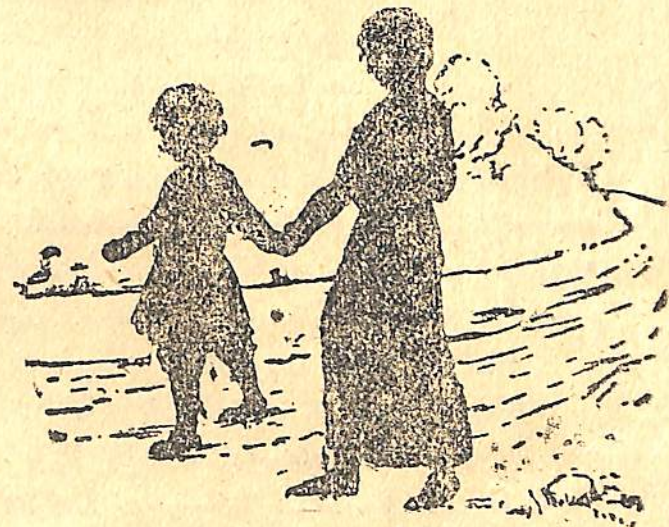
55. Գառնիկ ախպեր

1

Յերկու վորբեր,
քուր ու ախպեր,
կորած գնում են հեռու.

արևը վառ,
ճամպեն յերկար,
գոչ աղբյուր կա,
վոչ առու:

Քույրը մեծ եր,
վոնց վոր լիներ
կըհամբերեր արևին,

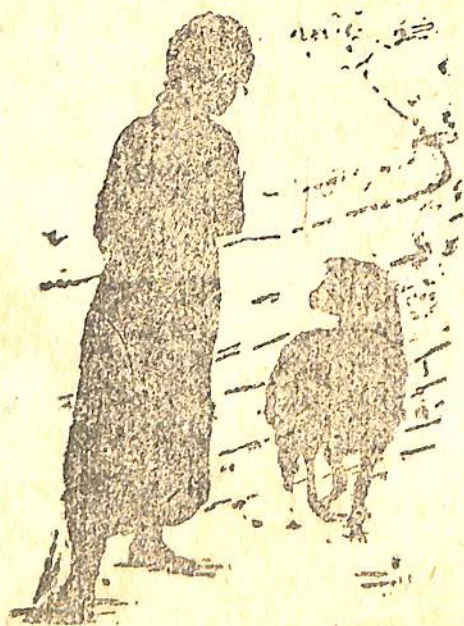
բայց ախպերը փոքրիկ եր դեռ,
չեր դիմանում ծարավին:
Գընում են, դընում, տեսնում են ճամպին
կովի վոտնատեղ՝ մեջը լիքը ջուր:
«Քուրիկ ջան, քուրիկ, յես շատ եմ ծարավ,
ինչ կլինի թողնես խըմեմ մի պուճուր»:
— Չե, ախպեր ջան, չե, դու կով կը դառնաս,
կովի կըճղակի տեղից մի խմի.
մի քիչ ել կացի... քիչ ել վոր կենաս,
առաջներս պաղ աղբյուր կա հիմի.

2

Յերկու վորբեր,
քուր ու ախպեր,
գնում, գնում են հեռու.

արևը վառ,
 ճամպեն յերկար,
 վոչ աղբյուր կա, վոչ առու:
 Գընում են, գընում, տեսնում են ճամպին
 ձիու վոտնատեղ՝ մեջը լիքը ջուր:
 «Քուրիկ ջան, քուրիկ, յես շատ եմ ծարավ,
 ինչ կլինի թողնես խրմեմ մի պուճուր»:
 — Ձե, ախպեր ջան, չե, դու ձի կը դառնաս,
 ձիու սմբակի տեղից մի խմի:
 մի քիչ ել կացի, քիչ ել վոր կենաս՝
 մոտիկ մի գուլալ աղբյուր կա հիմի:

Յերկու վորբեր,
 քուր ու ախպեր,
 գընում, գընում են հեռու:
 արևը վառ,
 ճամպեն յերկար,
 վոչ աղբյուր կա, վոչ առու:
 Գընում են, գընում, տեսնում են ճամպին
 գառան վոտնատեղ՝ մեջը լիքը ջուր:
 Փոքրիկ ախպերը ել չի համբերում,
 քրքրից թաքուն խրմում՝ ե պուճուր:
 Քույրը մին ել յես ե նայում,
 վոր մի գառը մղկատալի
 ու մայելով վազ ե տալի:
 — Ա՛խ, մի Մանուկ, վորբ ու անտեր,
 իմ անլեզու, Գառնիկ-Սխպեր,
 ել վոնց անեմ, ինչ անեմ յես...
 Կանչում ե խեղճ Մանուկն եսպէս,

վայ ե տալիս,
 լալիս, լալիս:
 բայց ել ինչ աներ,
 բայց ել վոնց աներ...
 Յերկու վորբեր,
 քուր ու ախպեր,
 գառն ու աղջիկ
 մոլորված,
 հեռու հանդում,
 տըխուր-տըտում
 գընում, գընում են
 կորած:

Սոված ու ծարավ գընում են, գընում:
 գընում են, գընում, չը գիտեն թե ուր,
 վերջապես մի հով անտառ են մըտնում,
 անտառի միջին մի դանդակ աղբյուր:
 Կուշտ-կուշտ խմում են սառը ջրից:
 հետո Մանուկը ծառն ե բարձրանում,
 Գառնիկ-Սխպերն ել ծառերի տակին
 մուշ-մուշ արածում, արոճ ե անում:
 Իրիկվան պահին խրխինջ ու քրքրիջ...
 լըցվում ե հանկարծ անտառն աղմուկով,
 մոտիկ են գալի ձայները քիչ-քիչ...
 Լըսում են նրանք ահով ու դողով...
 Յեվ ահա վոսկի սանձերից բռնած՝
 բերում են ջրեն ձիանքն արքայի:
 ամենի ձիանքն աղբյուրից խըրտնած՝
 ծառս-ծառս են կանգնում ու մոտ չեն գալի:
 Մըտիկ են տալի ծառայքը մեկ ել,
 վոր սիրուն մի ցոլք ջրի մեջն ընկել,
 ու ջուրը քանի ալիք ե տալի,
 նա յեւ ջրի հետ գնում ե գալի:
 Նայում են վերև: Ի՛նչ տեսնեն, ասաված,
 մի հուր-հրեղեն, մի շամաղ աղջիկ,
 ծառի ճյուղերին նաղելի նստած՝
 նայում ե ներքև լուիկ ու միջիկ:
 Ու ծառաները գառն ու աղջկան
 առնում են բերում պալատն արքայի:
 «Ո՛վ ես դու, սիրուն, հարցնում ե արքան,
 անբան գառան հետ ինչ ես ման գալիս»:
 Կանգնում ե աղջիկն, այստեղ նորից նոր
 պատմում ե, ինչ վոր պատմեցի յես ձեզ,
 թե ապրած կենաս, ահեղ թագավոր,
 մեր բանը, հապա, եսպէս ու եսպէս...
 Թագավորն յերբ վոր լըսում ե մին-մին՝
 և շատ ցավում ե և շատ հավանում,
 անում ե նրան իրեն թագուհի,
 յոթն ուր, յոթ գեշեր հարսանիք անում:

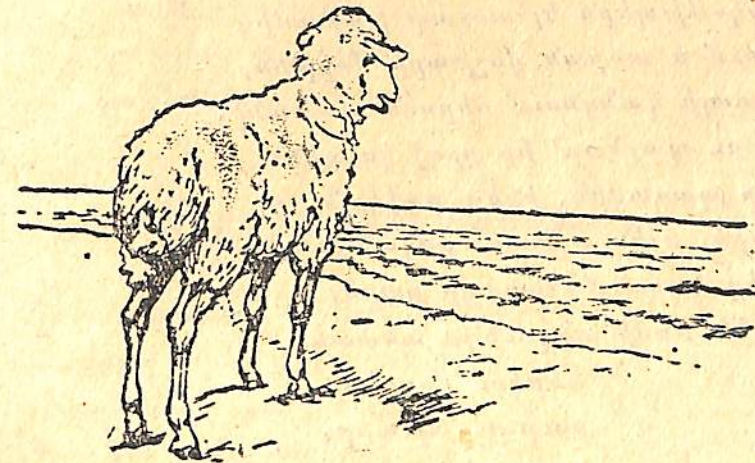
Պալատումը կար նախանձոտ ու չար
 մի պտուղ կնիկ, հընուց աղախին:

նախանձում ես, թե վոնց պիտի գա
 մի վորը՝ թագուհի դառնա մեր գլխին:
 Մի որ ել գալիս, գըլուխ ե տալի,
 առաջը կանգնում կեղծավոր գովում:
 — Արի քեզ տանեմ, սիրուն թագուհի
 չըփ-չըփ լողացնեմ շարմաղ են ծովում:
 Խաբում ե, տանում, գցում ծովի մեջ,
 շորերը տանում, հետ բերում քաղաք,
 հագցընում իր սև, դարձվոր աղջկան:
 պալատ ուղարկում թագուհու տեղակ:
 Յերեսը ծածկած թանձր շղարշով՝
 պալատ ե մտնում են սուտ թագուհին,
 ու թագավորն ել կասկած չի տանում,
 թե ով ե յեկել բազմել իր գահին:
 Բայց ինչ անում են, ինչ վոր չեն անում,
 չեն կարում ել տուն բերեն գառնիկին:
 բըղղում՝ ես ափից են ափն ե վազում,
 բըղղում՝ են ափից հետ գալի կրկին:
 Ի՞նչ անենք սրան, վոնց անենք սրան:
 Պառավն ու աղջիկ շատ միտք են անում,
 վերջը գալիս ե դարձվոր թագուհին
 անկողին մտնում, հիվանդ ձևանում:
 — Վա՛յ, աման, մեռա... հայ, հարա՛յ, մեռա...
 «Վո՞րտեղդ ե ցավում, սիրուն թագուհիս,
 ի՞նչ կուզես, ասա» — խնդրում ե արքան,
 խնդրում, գըլխովը պառույտ ե գալիս:
 — Ախորժակ չունեմ... յես բան չեմ ուզում...
 Գառնիկի մըսից վոր լինի՝ կուտեմ...
 Յեվ թագավորը միտում ե սառած,
 սառած, շվարած, կանգնած կնոջ դեմ:
 «Բայց չե՞ վոր, Մանուշ, քո յեղբայրն ե նա,
 վոնց ես նրա միտն ուզում դու հիմա»...
 — Ի՞նչ անեմ, ինձնից նա աղիղ հո չի:
 յես վոր մեռնում եմ, թող նա յել կորչի...
 — Վա՛յ, հարա՛յ, մեռա... հայ, հարա՛յ, աման...
 Ու թագավորը տալիս ե հրաման,
 «Կըրակ վառեցեք,
 դանակ սրեցեք,
 բերեք մորթեցեք Ախպեր Գառնիկին,
 վոր առողջ լինի իր քույրը տիկին»:
 Թագավորն եսպես պատվեր ե տալիս,

պատվեր ե տալի ու դուրս ե գալի,
 գնում ե ծովափ սաստիկ սրտեղած,
 թե վորքան Մանուշն անսիրտ ե յեղած...

6

Մայում ե, լալիս Գառնիկ Ախպերը,
 լացացնում ե ժեռ ծովի ափերը,

մի ափից բռնած մյուս ափն ե թռչում,
 մարդկային լեզվով քրոջը կանչում:
 — Գուրիկ ջան, քուրիկ, կրակ են վառում,
 կրակ են վառում, դանակ են սրում:
 Գուրիկ ջան, քուրիկ, լսի՛ր անդունդից,
 հասի՛ր անդունդից, ապանում են ինձ:
 Լսում ե արքան՝ տեղը քար կտրած,
 և ալիքների միջիցը հանկարծ
 շատ ծանոթ մի ձայն հեռու, խո՛ւ ու խոր,
 կանչում ե քնքուշ, կանչում ե անդոր:
 «Ախպեր ջան, ախպեր, անհեր ու անմեր,
 անքուր ու անտեր իմ Գառնիկ-Ախպեր,
 դժվար ե տեղս, ձենս չեն լսում,
 ձենս չեն լսում ձեռքս չի հասնում:
 Ա՛խ, չար պառավը սև արավ որըս,
 այժմ ել կսպանի Գառնիկ-Ախպորըս»:
 7

Լսում ե արքան, պալատն ե վազում
 պատում ե քողը թագուհու դեմքի:
 պատում ե, տեսնում... բայց ի՞նչ ե տեսնում,
 ով ե իր գահին յեղել թագուհի...
 — Յեկեք, ձկնորսներ, ուռկան ձգեցեք,
 հանեցեք ծովից մեր լավ Մանուշին:

յեկեք, դահիճներ, ծովը ձգեցեք
կախարդ պառավին ու ես հրեշին:
Եսպես բարկացած գոռում ե արքան,
ժողովուրդն ամեն թընդում ե ցավից,
գալիս ե կանգնում, ձրգում ե ուռկան,
անմեղ Մանուշին հանում ե ծովից:
Գառնիկ-Ախպերն ել անչափ խնդումից
պատռում ե անբան վոչխարի մորթին,
դուրս գալի կանգնում սիրուն պատանի,
ուրախ ու պայծառ՝ իր քրոջ կողքին:
Իսկ չար պառավին, իրեն աղջկան,
վոր խաբել էյին աշխարհ բովանդակ,
վրդներից կապում ջաղացի քարեր,
ձրգում են ծովի անդունդը անտակ:
Յերկու վորբեր,
քուր ու ախպեր,
առած պատիվ, գահ ու թագ,
աշխարքն ելի
խաղաղ ու լի,
չարը թաղված ծովի տակ:

56. Հատիկ

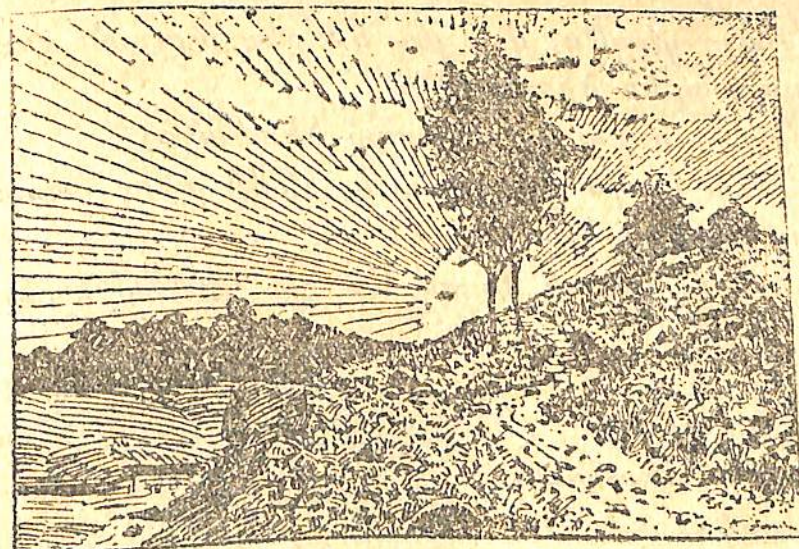
Պառկիր, իմ հատիկ,
մթնում, հողի տակ,
եւ քեզ չի ժպտա
կարմիր արեգակ:
Յես քեզ կը ծածկեմ
հողով վերեից,
ծարավ չեմ թողնի,
ջուր կտամ առվից:
Թե հանկարծ բացվեր
քո լեզուն թոթով,
գուցե ասեյիր
սրտի խոր վշտով:
— «Ել դուրս չեմ գա, չե,
իմ խոնավ փոսից,
կարոտ կը մեռնիմ
արեւի լույսից»:

Դու մի վհատի,
իմ սիրուն հատիկ,
տեղդ փափուկ ե,
մի հողիդ մըտիկ:

Շուտով կը զարթնես,
չես մեա հողում,
կը ծլիս, ծաղկիս,
կարձակես ցողուն:

57. Փոքրիկ յերկրագործ

Յեկավ դարուն, յեկան հավքեր,
տաքցավ արեւ, գըլգըլան ջրեր,
յեկան վարի-ցանքի որեր:
Գռունկն ամուլ արվից,
սագերն հորիք լըծեցի,
ճնճղուկն հոտաղ վարձեցի,
կաքաջն հացվոր բռնեցի,
արտ ունեյի՝ վարեցի,
ցորեն, դարի ցանեցի:
Վ՛որտեղ եր նրա արտը:

58. Կարմիր բաշիկը

Կարմիր բաշիկը մի սիրուն, կարմրաթշիկ, շարմաղիկ
մանուկ ե: Առավոտյան վաղ յեւնում ե ու անցնում գաշ-
տով:

Վոր անցնում ե դաշտով՝ ժպտում ե ու ճիտ անում
պատահողին:

Վոր ամպն ե վազում՝ բալիկն ե տապ անում:

Վոր բալիկն ե տապ անում՝ ամպն ե տխրում, լաց լի-
նում ու պուտ-պուտ արցունք թափում:

Վոր ծառին ե նայում բալիկը՝ ծառն ե դալարում:

Վոր ծաղկին ե նայում՝ ծաղկին ե շողում-շողշողում:

Վոր արտին ե նայում՝ արտն ե դեղնում, դեղին վոսկի
կտրում:

Վոր աղբյուրին, առվին, գետին ե նայում՝ ջուրն ե ցո-
լում, ցոլցլում:

Կարմիր բալիկի լուս-յերեսին չես կարող նայել, աչք ե
ծակում, աչք ե ծակծկում, ասեղներ ունի:

Թե ասես, կարմիր բալիկի անունն ի՞նչ ե:

Հանելուկ.— Են ի՞նչն ե. մի թավի մեջ յերկու ձուկ
մինը սառն ե, մինը տաք:

59. Արեւն ու ծիածանը

Անձրեկից հետո ծագեց արեւն ու ծիածան կապեց:

— Նայիր ինձ, քեզից գեղեցիկ եմ,—ասավ ծիածանն
արեւին,—տես քանի գույն ունեմ.—կանաչ, կարմիր, կա-
պույտ, դեղին...

— Բայց գիտե՞ս, վոր յես եմ քեզ այդքան գույն տվո-
ղը,—ասավ արեւը ծիածանին:

— Դ՞ու... սուտ ե,—ժպտաց ծիածանը:

— Սուտ ե, դե վոր սուտ ե, հիմի տես,—ասավ արեւն
ու մտավ ամպի տակ:

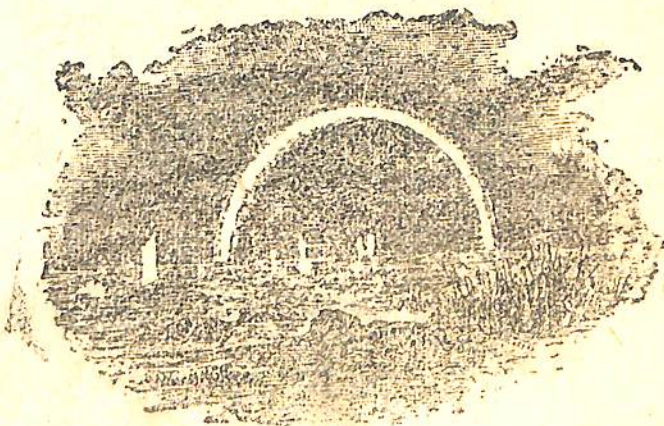
Արեւն ամպի տակ մտավ թե չե, ծիածանն ել անհե-
տացավ:

Հ ա ն Ե Լ Ո Լ Կ.—

Յերկու գույնից մի անուն,
յոթը գույն միանում:

Ա ո ա ծ ն ե ր.

Ինչ վոր չգիտես, մի խոսի:
Շատ իմացի՝ քիչ խոսի:

60. Ծիածան

Մթին առաւելից
յեկավ հորդ անձրև,
պարզեց յերկինքը,
ծագեց լույս արև:

Կանաչ ու կարմիր
կապեց ծիածան,

Ջրի կաթիլներն
ալ գոհար դարձան:

Քամին հանդարտեց...

Նը կա ել փոշի,

հողը տաքացավ,

ծխեց գոլորշի:

61. Կողովագործ աղվեսը

1

Մի որ արջը
լնգին-լնգին,
կոպալ դունջը
ծնկին-ծնկին,
ճամպեն վոլոր,
սիրտը մոլոր,
արտասվում եր
մաղիկ-մաղիկ,
կտրատում եր
սիրտ ու աղիք:
— Ա՛խ իմ ձագեր,
քոթ-քոթոթիկ,
բոտ-բոտոտիկ,
չեկլիկ-մեկլիկ,

գլոր կլոր
իմ բալիկներ:
Ո՛ւր եք, ո՛ւր եք,
երված սրտիս,
ծարավ սրտիս
մի պուտ ջուր եք:
Ինչո՞ւ ես պես
սխալվեցի,
չար աղվեսի
հետ ճամպեցի
են քանդված
բողազավանք*.
Ել ո՛ւր մնաց
«գնանք ու գանք»:

2

Արջը չեկած
ճամպի կեսը,
ձենը առավ
գողը աղվեսը:
Պզզաց, վզզաց
սար, ձոր անցավ,
մի ուռենու
նա մոտեցավ:
Ուռը քաղեց
ուռի ծառից,

կողով գործեց
քաղած ուռից,
ու սկսեց
իրա յերգը.—
— Նաղիկ-նուզիկ,
փափկամաղիկ
յես աղվեսն եմ
սարի շրջիկ,
պաչս փնջիկ:
Իմ ձեռքին ե

*) Բողազավանք նշանակում ե բուկ, բողազ:

վողջ աշխարհը,
ել հմ ունի
ես իմ խելքը:
Գիտեմ սողալ,
մտնել լողալ,

յենել դողալ...
իմն ե սարը,
իմն ե հանդ.
հազար հնարք,
հազար ֆանդ...

3

Մեկ ել՝ պոռպոռ... Արի ըստի
արջը չուստ-չուստ... մի քիչ նստի,
թե՛ ձագերս, քիչ հանգստի,
այ չար աղվես: քեզ մի շարդի,
— Կոպիտ, անտաշ, մինչև վոր յես
բռի, թերմաշ, գործս ավարտեմ,
զուր ես — մոլոր ես... դես-դեն ընկնեմ,
յերկու աչքով քո ձագերի
հաստատ կույր ես... տեղը գտնեմ:
Պապական մենք՝ Վայ, վայ, արջի
կողովագործ ձագը կորչի...
վարդետներ ենք ինձ, աղվեսիս,
ամբողջ ցեղով: բա ամոթ չի...

4

Արջը նստեց արջավարի,
ուստա աղվեսն ուստավարի
արջի շուրջը ուռեր տնկեց
և ուռերով կողով գործեց:
Ուստեն դուրսը, արջը միջին՝
գործը հասավ արջի դնչին:
Կողովը գեռ կիսատ-պոտատ,
հովիվ ու շուն յերեք-չորս հատ
վրա տվին ուռե բերդին,
վեր գցեցին արջին լերդին...

Կոպալտեցին
բըզըկտեցին,
կողովն առան
հալածեցին:

Արջը հուզված, սարը հասավ,
սաստիկ գզված, սարիցն տասվ.
լնդին-լնդին, — Աղվես, աղվես,
կոպալ դուռնը, դետինն անցնես քո ցեղովը,
ծնկին-ծնկին, գլխիդ կաշի քո կողովը,
փախավ գնաց բուրդս գդեց շան ժողովը:

62. Արտուտի յերգը

Քեզ յեմ գովում
ծաղկի գարուն,
ալ ու ալվան
ծաղիկ սիրուն:
Քո սեղանը
անհատներ
իմ ձագերին
կեր ե տալիս:
Իմ ձագերը
բնիդ միջին,
ձագս ել, բունս ել
ծոցիդ միջին,
քեզ եմ գովում,
ծաղիկ գարուն,
ալ ու ալվան
ծաղիկ սիրուն:

63. Շողիկի յերազը

— Ա՛խ, մայրիկ, ինչքան լավն ե արևը, ի՞նչ կը լինի
առավոտը վաղ դարձնեցնես, տեսնեմ ինչպես ե դուրս գա-
լիս նա:

— Լավ, Շողիկս, կը դարձնեցնեմ, — ասավ մայրիկը, —
հիմա քնիր:

Գիշերը Շողիկը յերազում լսեց, թիկաքնում էն լու-
սամուտը, — թը՛խկ, թը՛խկ, թը՛խկ:

— Ո՞վ ես, — հարցրեց Շողիկը յերազում:

— Առավոտվա հովիկն եմ, շուտով արևը դուրս կգա,
տես չըբնես մնաս:

— Բզեզներ ենք, յեկել ենք ասելու, վոր արևը շուտով
դուրս կըգա. տես չըբնես՝ մնաս:

Քիչ հետո ել լսեց մի անուշ ծըվըլոց:

— Շողիկ, յես արտուտիկն եմ, հեռվից տեսա արևի
շողերը, յեկա քեզ իմաց տամ:

Շողիկը շուռ ու մուռ յեկավ ու ասավ.

Թող արևը քիչ սպասի, բունս տանում ե:

Արտուտը վոր գնաց, կեռասենու ճյուղերը լուսամու-
տից մտան Շողիկի ննջարանն ու ասացին.

— Շողիկ, տես ինչպիսի կարմիր կեռասներ ե տվել
մեզ արևը. դարթիր, առ, բեզ ենք բաշխում:

Շողիկը հենց վոր ուզեց ձեռքը մեկնի, մեկ ել մի տաք
բան կպավ նրա թշերին:

— Բարև աղունիկս, տես, դու չեկար, յես յեկա. վեր
կաց, վեր, յես կարմիր արևն եմ:

Շողիկը բացեց աչքերն ու ասավ.

— Վայ, մայրիկ, քնել-մնացել եմ, ինչո՞ւ դու ինձ չե
զարթեցրիր. տես, արևն յեկավ դարթեցրեց:

Չեզանից ո՞վ ե յերազ տեսել:

Ա. ռ. ա. ծ. — Սովածը յերազում հաց կը տեսնի, ծարավը՝ ջուր:

64. Ծառի հարսանիքը

Ծառիկները հարս-
նիք ունին

— Ճըզը՛ր—վըզը՛ր,

ճըզը՛ր—վըզը՛ր...

Ի՞նչ ղըժժոց ե կադնի
ծառին,

այգու պատին, կտրան ծերին,
տասը, քսան, հարյուր, հազար,
պար են գալիս, ել քանի՛ պար:
Միրգ են բերել մերու ծառից,
կուտ են բերել ճամպաներից. —
գարի, կորեկ՝ հանդից, արտից,
Հարսն ասավ.

— Թմբիկ ծիտիկ, ի՞նչ ես բերել:

— Մի հատ հաճար:

— Բմբլիկ ծիտիկ, ի՞նչ ես բերել:

— Կանաչ բանջար:

— Բա դո՞ւ, Պատիկ:

— Չիր ու չամիչ:

— Բա դո՞ւ, Չստիկ:

— Կորեկ մի բիչ:

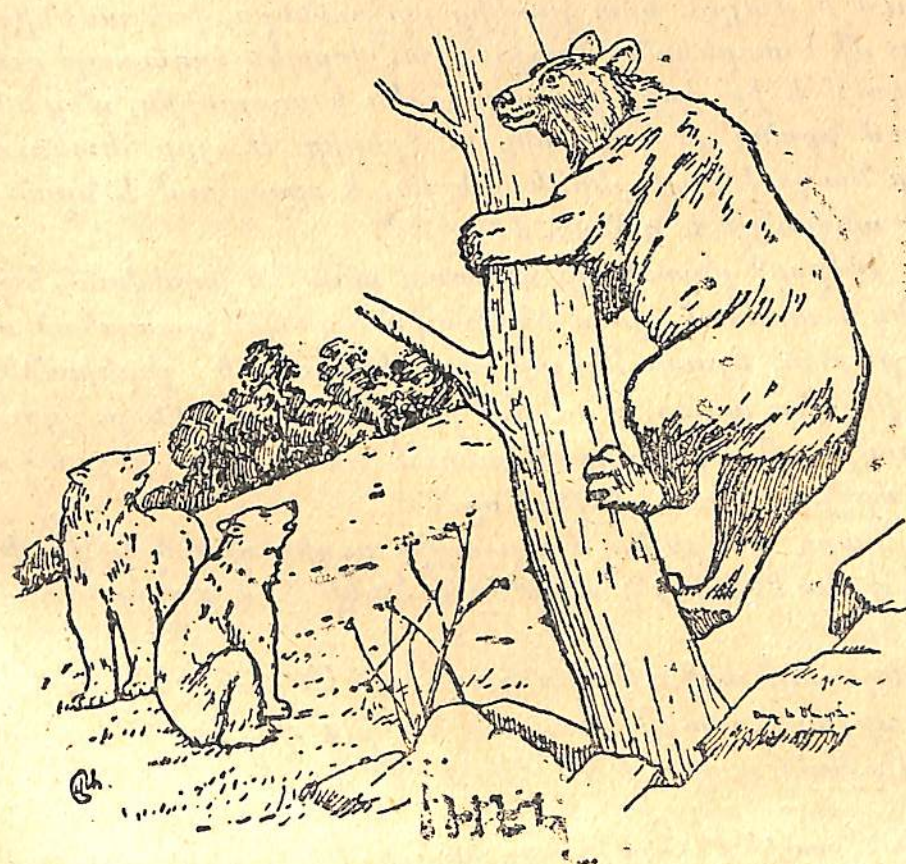
— Բա դո՞ւ, Պատիկ սիրուն ծիտիկ:—

— Յես... մոռացա... բան չբերի:

«Թը՛ռռ, դե թռե՛ք,

ելի բերենք»:

Ինչո՞ւ ուրախ եր այս հարսանիքը:

65. Արջի ընտանիքը

Արու արջը ձմեռն իր վորջն ե մտնում մենակ: Մայր-
արջը իր մոտ պահում ե իր տարեկան ձագերից մեկին, իսկ
մյուսներին հեռացնում ե, վոր իրենց համար սեփական
վորջեր չինեն: Մոր հետ վորջ մտած մի տարեկան ձագը
դառնում ե իր նորածին յեղբայրների և քույրերի դայակը:
Փետրվարի վերջին կամ մարտի սկզբին արջը ձագեր ե
բերում: Այդ ձագերը ծնվում են կույր և շատ փոքր. հա-
ղիվ ե պատահում, վոր մկներից մեծ լինեն: Սկզբում մայր-
արջը կերակրում ե նրանց միայն իր կաթով և թույլ չի
տալիս նրանց վորջից դուրս գալու, իսկ յերբ իրեն համար
կեր ճարելու յե գնում, դուրսը յերկար չի մնում: Յերբ
նրա յերեխաները դառնում են մի ամսական և նրանց աչ-
քերը բացվում են, մայրը սկսում ե նրանց դուրս բերել

զբոսանքի, և այդ զբոսանքները կրկնվում են շուտ-շուտ:
Յերկու ամսական արջուկներն արդեն իրենց մոր հետ գնում
են թեղուտ, նրանց կեղևը և մանր շիվերը կոծելու:

Մայիսին արդեն մայր-արջը իր ձագերից չի բաժան-
վում և նրանց իր հետ տանում է ամեն տեղ: Նրա հետ
ման է գալիս և անցած տարվա ձագ-դայակը: Առջևից զբ-
նում է մայրը, նրա յեանից արջուկները, իսկ ամենից հե-
տո մի տարեկան ձագը: Մա, փորպես հոգատար դայակ,
հսկում է իր փոքր յեղբայրներին և քույրերին, անց է կաց-
նում նրանց գետակներից ու ջրերից: Մայրը հետևում է,
փոր նա լավ նայի յերեսաներին, և պատժում է նրան, յե-
թե անփութ է գտնվում:

Ամբողջ ընտանիքը դանդաղ առաջ է շարժվում, հաճախ
կանգ է առնում, շուտ են տալիս ճամպին պատահած ամեն
մի բար ու ճյուղ: Մայրը սովորեցնում է յերեսաներին
թե ինչպես պետք է բռնել փոքրիկ կենդանիներ. ցույց է
ե տալիս, թե փորտեղ են աճում պտուղները, ինչպես զրտ-
նել մրջյուններ և մրջնանոց:

Մարդ տեսնելիս մայր-արջը ուղիղ գնում է դեպի նա,
իսկ արջուկները մի տարեկան ձագի հետ բարձրանում են
ծառերը:

Աշնանը արջուկները դառնում են մեծ շան չափ, իսկ
կատարյալ հասակի հասնում են վեց տարեկան ժամանակ:

Արջերն ապրում են մինչև 50 տարի:

Իսկ մարդիկ ինչպես են դաստիարակում իրենց յերեսաներին:

66. Ուլունք

Գարունը յեկավ ամպերով,
ամպերը յեկան անձրևով.
անձրևը տանեմ սրբին տամ,
արար ինձի ցորեն տա.
ցորենը տանեմ շաղացին տամ,
շաղացն ինձի ալյուր տա,
ալյուր տանեմ տաշտին տամ,
տաշտը ինձի խմոր տա.
խմորը տանեմ թոնրին տամ,
թոնիրն ինձի հաց տա,
հացը տանեմ չարչուն տամ,

չարչին ինձ ուլունք տա.
ուլունքը տանեմ նանիս տամ,
նանս ուլունքը շարի,
իմ վզիցը կախ անի:

67. Ճոխկը

Հեփյան

1

Թռչկոտում եր Ճոխկը, թռչկոտում եր ծաղկից ծաղիկ,
խոտից խոտ ու ճոխիկ, ճոխիկ, ճրոճրոտում:

Անմեղ աղջիկ եր,
ծաղկի փնջիկ եր,
սիրտն եր խոսում,
յերգ եր ասում:

Մի որ Ճոխկը մի արծաթ շահանոց գտավ ու ճոխիկ,
ճոխիկ, ճրոճրոտաց:

Ո՛յ, ո՛յ, ո՛յ, ես ի՜նչ բախտ ե, ես ի՜նչ գանձ ե, ես փո-
ղով յես ի՜նչ գնեմ:

Կապուտակ ձի առնեմ, հեծնեմ-թռչեմ: Չե, չե, ի՜նչ-
պես ջրեմ, ի՜նչպես կերակրեմ:

Գորգ առնեմ, տակս փռեմ: Չե, չե, ի՜նչպես մաքրեմ,
ի՜նչպես թափ տամ: Չե, լավն է՝ կարմիր ժապավեն առ-
նեմ,—ասավ Ճոխկն ու առավ:

Առավ, կապեց կարմիր ժապավենը, զուգվեց, զարդար-
վեց, նստեց տան շեմքին, իրեն ցույց տվեց:

2

Յեկավ Յեղիկը, տեսավ Ճոխկին.—

—Բարե քեզ, Ճոխիկ,
նազելի աղջիկ,
յեկ ընկերանանք,
ընկերներ դառնանք:

Յես Յեղիկն եմ, հեղիկն եմ, պեծիկ, մեծիկ մազիկն եմ:
Ճոխկն ասավ.

—Յես ել Ճոխկն եմ...
սիրուն աղջիկ եմ,
վարդի փնջիկ եմ
վոսկեզոծ մազիկ,
կարապի վզիկ,

մի բուռ կրակ եմ,
մութ տան ճրագ եմ:
իմ սիրտն է խոսում,
յես յերգ եմ ասում:

Մի վրաս նայի, գտա մի շահի, ժապավեն առա ու պե-
ծիկ դառա. նա յե ընկերս, ով յերգել գիտե:

Յեզիկը յերգեց բառաչելով.

— Մո՛ւ, մո՛ւ, մո՛ւ...

Յես Յեզիկն եմ, հեզիկն եմ,

պեծիկ-մեծիկ մազիկն եմ:

— Ե՛, լավ, լավ,

Յեզիկ, հեզիկ,

պեծիկ մազիկ,

գնա՛ մի բան չես,

հերիք բառաչես:

3

Յեզիկը գնաց, Փիսիկը յեկավ: Յեկավ ու ասավ.

— Բարե քեզ, Ճո՛րիկ,

նազելի աղջիկ,

յեկ ընկերանանք,

ընկերներ դառնանք:

Յես մլավան Փիսիկն եմ, խուճուճ-մուճուճ մազիկն
եմ, աղաների մուշտակն եմ, խանութների չուստակն եմ:

Ճո՛րիկն ասավ. — Յես ել Ճո՛րիկն եմ,

սիրուն աղջիկ եմ,

վարդի փնջիկ եմ.

վոսկեզոծ մազիկ,

կարապի վզիկ,

մի բուռ կրակ եմ,

մուժ տան ճրագ եմ:

Իմ սիրտն ե խոսում,

յես յերգ եմ ասում:

Մի վրաս նայի, գտա մի շահի, ժապավեն առա ու պե-
ծիկ դառա. նա յե ընկերս, ով յերգել գիտե:

Փիսիկը յերգեց մլավելով. — Յես մումուսն Փիսիկն եմ,
խուճուճ-մուճուճ մազիկն եմ...

— Ե, լավ, լավ, Փիսիկ,

դու, լավը՝ լավն ես,

բայց շատ լավ կանես.

վոր չը մլավես:

4

Փիսիկը գնաց, Մկնիկը յեկավ:

Մկնիկը յեկավ, բեխերը սրած ու վերև ծռած, մուշտա-

կը հագին, վոլորած ազին, աչք ե ման ածում, պոռը կծում:

Յեկավ ու ասավ. — Բարե պայծառիկ,

ճրճրոսն Ճո՛րիկ,

նազանի աղջիկ,

ալ վարդի փնջիկ,

յեկ ընկերանանք:

Ընկերներ դառնանք:

Յես Մկնիկն եմ, Մկնիկն եմ, դաշտի վոսկի ձկնիկն եմ:

Ճո՛րիկն ասավ. — Յես ել Ճո՛րիկն եմ,

սիրուն աղջիկ եմ,

վարդի փնջիկ եմ,

վոսկեզոծ մազիկ,

կարապի վզիկ,

մի բուռ կրակ եմ,

մուժ տան ճրագ եմ:

Իմ սիրտն ե խոսում,

յես յերգ եմ ասում:

Մի վրաս նայի, գտա մի շահի, ժապավեն առա ու պե-
ծիկ դառա. նա յե ընկերս, ով յերգել գիտե:

Մկնիկն յերգեց ծրվծրվալով. — Յես Մկնիկն եմ, Մկնիկն եմ,

դաշտի շեկիկ ձկնիկն եմ:

— Ե, լավ, լավ, Մկնիկ,

դու լավ ես յերգում,

ձենդ լսեցի,

քեզ շատ սիրեցի:

Յեկ ընկերանանք,

ընկերներ դառնանք:

Ճո՛րիկի բախտը չը բերեց. ճիշտ ե, Մկնիկը լավ եր յեր-
գում, բայց տանը չեր մնում, վոր յերգեր, Ճո՛րիկը լսեր:

Շարունակ դուրսն եր. ինչ վոր գտնում եր, մենակ եր
ուտում:

Մի անգամ Մկնիկը տուն յեկավ, տեսավ վոր Ճո՛րիկի
ընկերուհիները հյուր են յեկել: Շատ քաղցած եր. դես ու
դեն ընկավ, վոր մի բան ճանկի: Բարձրացավ կճուճի վրա
ու ընկավ տաք սպասի մեջ: Ընկավ ու մեռավ:

Ճո՛րիկը քիչ մնաց խելագարվի. նստեց ու լաց յեղավ
ընկերոջ համար.

— Ի՞նչ եմ անում վոսկի մազիկ,

վոսկի մազիկ, յերկար վզիկ:

Թող յես շաղվեմ հում կաթի պես,

սիրտս սկսա սկս սաթի պես,

զարդս ծորե ճռիկ-ճռիկ:
Ա՛խ, Մուկիկ ջան, վաղամեռիկ,
ձենդ անուշ, մազդ խուճուճ,
անտեր մնա ես խոր կճուճ,
վոր քեզ չաներ ճստիկ-վստիկ,
այ իմ ընկեր, պստիկ-մստիկ:

Ու մինչև այսոր ճռիկը ճռռալով լալիս ե ընկեր
Մուկիկի մահը:

68. Գիշեր

Իջնում ե գիշեր	Լռիկ ու մեջիկ
սարերի ուսին,	կապույտ յերկնքով
փայլում ե վերից	անցնում են ամպեր
կաթնագույն լուսին:	անվերջ շղթայով:

Վերից նայում ե
յերկնքը ուրախ,
քնած ե գյուղը
անհոգ ու խաղաղ:

69. Ճնձղուկներ

Կոտ ու կես կերեկ ունեմ ցանելու համար,
ճնձղուկներ թռան յեկան ուտելու համար,
կռացա քար վեր առա զարկելու համար,
Ղասաբներ դանակ բերին մորթելու համար,
աղջիկներ թե քաշեցին փետելու համար,
պառավներ պղինձ դրին յեփելու համար:
Դուռ-դրկից շուրջ բազմեցին ուտելու համար,
տերտերներ խաչով յեկան որհնելու համար,
աշուղներ սազով յեկան գովելու համար:

Ա՛յ ճնկղուկիկ,
կարմիր տոտիկ,
սիպտակ փորիկ,
ուտեն կուտիկ,
խմեն ջրիկ

առվի յեզրիկ,
պստիկ-մստիկ
փախեն յերթան մանգալու համար:

Քար վոր վերկալա, քանի՞ ճնձղուկ զարկեցի:
Այնքան մարդ ի՞նչ պիտի մորթեյին ուտեյին:

70. Տերեվներ

1

— Մենք ծառերի զարդն ու զարդարանքն ենք,—ասացին
տերեվները.— առանց մեզ ինչի՞ նման կըլինին ծառերը. մենք
սիրուն ենք, կանաչ ենք. մեր ստվերի մեջ մարդիկ, կենդա-
նիկները հանգիստ են առնում. մեր ստվերի մեջ ամեն մի
թռչուն իր բունն ե շինում, իր բունն ե շինում, ուրախ
յերգ յերգում:

Մենք ենք ծառերին կյանք տվողը, զարդն ու զարդա-
րանքը:

2

— Ինչ ել վոր ասեք, իրավունք ունեք,—ասացին արմատ-
ները.— մենք ձեզ խնդրում ենք, միայն քիչ ներքև նայեցեք
և դուք կըտեսներ, թե մենք ինչ բան ենք, ձեզ ինչ ենք տա-
լիս: Աշնան վերջին դուք կըթափվեք, ձեզանից հետո յեկող
տերեվներին մենք ելի կյանք կըտանք, կըպահենք, և այսպես
շատ-շատ տարիներ: Հիմա՞ յեկ կասեք, վոր միայն դուք եք
զարդն ու զարդարանքը ու կյանք տվողը:

71. Լորենի

Ուշ ե ծաղկում լորենին,
հոտավետ ե, հոտավետ.
բայց ինչ մեղը ե տալիս նա
մատդ կուտես մեղրի հետ:

72. Ճանճը, անի կճեպը յեւ կապի գունդը

Յեղել ե, չի յեղել... բայց շատ առաջ ե յեղել... Յեղել ե. չի յեղել մի ճանճ: Բայց ինչ ճանճ: Եղ ճանճը ճանճ ե յեղել, բայց շատ ուրիշ ճանճ ե յեղել: Հիմի դուք կասեք — ճանճն ի՞նչ ե, վոր ճենճն ի՞նչ լինի:

Եղ հո եղպես ե, բայց եղ ճանճը շատ ուրիշ ճանճ ե յեղել:

Վոտը չի ծալել, տանը չի նստել: Սար, ձոր, դաշտ թեև տակ ե առել: Հովիվներին դարի-դարի լացացրել ե: Սարերից հոտերով փոշխար ե բերել, դաշտերից յերամականերով ձի:

Թեև նրա բերած վորսը մարդ չեր տեսել, բայց բաշու-թյան մասին շատ բան եյին լսել: Ինքն ել հո՛ իրան գովելով ման եր գալիս: Դե, հիմի ասեք՝ ճանճն ի՞նչ ե, վոր ճենճն ինչ լինի: Այ, չասի, վոր յեղել ե չի յեղել այսպիսի մի ճանճ ե յեղել:

Բայց արի տես, այդ ճանճը մի կողմից անբախտ ե յեղել:

— Վոր կողմից, ա՞յ կողմից, թե ձախ կողմից:

— Հա, դուք եղպես եր հասկանում: Վնչ, վնչ, ծուռը չը հասկանաք. են կողմից ե ամբախտ յեղել, վոր հավատա-րիմ ընկեր չի ունեցել:

Մի արևոր ճանճը նստած ե լինում ճամպի բարին:

Մին ել, ըհը, յերկու ճամպորդ—Չվի կճեպը և Կավի գունդը:

— Բարի որ, ճանճ, սարերի տեր:

— Ասածու բարին, համեցեք բարին, ջիվան-ջահեղներ:

— Չվի կճեպ, Կավի գունդ:

— Մեր ախանջն ե հասել, ճանճ ախպեր, վոր դու բաջ և հավատարիմ ընկեր կուզես, մեզ ընկեր արա՛ մենք համ բաջ ենք, համ հավատարիմ:

— Շատ լավ, վոր եղպես ե, գնանք մի յերամակ ձի բերենք:

Ճամպա ընկան ու գնացին:

Շատ գնացին... քիչ գնացին... շատն ու քիչը ո՞վ գիտի, յես ել ենտեղ չեյի, վոր շատն ու քիչը իմանայի, գնացին ու մի գետի գեմ առան: Գետն եր ենքան մեծ եր, վոր մի կոտրած դաշտի միջով եր վազում:

Ճանճը, գիտեք հո ինչ ճանճ եր, թուով մի ափից մյուսը:

Չվի կճեպը Կավի գունդը շալակեց և մտամ գետը: Կես ճամպին գնդի աչքերը շուրը տարավ,

— Ի՞նչպես թե գնդի աչքերը շուրը տարավ:

Ե, դուք չը հասկանաք, թե Գնդի աչքերը յեղան ընկան շուրը, և շուրը նրանց տարավ, վնչ, վնչ. այլ գլուխը պը-տրտվեց: Կճեպի շալակին ծովեց, վոր ծովեց, կճեպի մեջ շուրը լցվեց և յերկուսով գնացին գետի տակը:

Կավի գունդը շրում բոլորովին լուծվեց: Ճանճը գետա-փին ենքան ծիծաղեց, ենքան հոհուաց, ենքան բոբուաց, վոր ծիծաղից ճաքեց:

73. Կեչի ծառ

Կեչի, իմ կեչի,
Իմ սիպտակ կեչի,
գանդրահեր կեչի.
Կանգնել ես, կեչի,
դալար հովտի մեջ,
կեչի, քեզ վրա
տերևներ կանաչ,
կեչի, քո տակի
խոտը աբրեշում.
Քո շուրջը, կեչի,
սիրուն աղջիկները
ջան գյուլում են ասում,
քո տակը, կեչի,
սիրուն աղջիկները
սլակներ են հյուսում:

74. Շունն ու ձին

(Առակ)

Մի տան բազում շունն ու ձին
իրար առան առանձին:

Շունը ձիուն
թե՛ «գլխիդ ձյուն,
ինչ մեծ բան ես...
բեռ կըտանես,
արտ կըցանես,
ձի, ձի,
խնոցի,
լծի, հեծի

մեծ ջուրն անցի,
տուր դեն գցի:
Ե՛, թող կորչի աննշանը...
այ ինչ ասեմ ինձ պես շանը...
յես ցերեկը տուռը պահեմ,
յես գիշերը հոտին նայեմ,
ձին վոտ մեկնի ինձ հավասար»:
Ձին թե՛ «ճիշտ ե, հաշան Բասար,
յես վոր հանգիստ
կողքիս պառկեմ,
բեռ չտանեմ,
դաշտ չհերկեմ,
տուն կըլինի,
վոր դու պահես,
հոտ կըլինի,
վոր դու նայես:

75. Կանաչի՛ր, այգի

Կանաչի՛ր, կանաչի՛ր,
իմ սիրուն այգի,
կանաչ ու կարմիր,
խառ շորեր հագի:
Գարունն ու հավքեր
յեկան քեզ համար,
կանաչի՛ր, այգի,
անշուք մի մնար:
Կանաչն ու կարմիր
նշան են կյանքի:
Գարունդ ե յեկել,
կանաչի՛ր, այգի:

76. Ուռենի

Սիրուն ուռենի,
կանաչ ուռենի,
գլուխդ կախ-կախ՝
ինչո՞ւ չես ուրախ:

Արևն ե վառել,
սիրտդ ծարավել,
վոր եղբան ջահել

Կլիկիդ ես ծռել,
վշտոտ ես դառել
ծնկիդ ես խփում,
արցունք ես թափում:

77. Գյուղացին ու արջը

1

Գյուղացին իր բոստանում
գարնանը սերմ եր ցանում:
Արջը յեկավ. «Բարե քեզ,
ինչ ես անում քեզ ու քեզ.
արի, այ մարդ, միանանք,
մեկտեղ անենք վար ու ցանք.
վար ու ցանքը մեր կիսրար,
հունձն ել անենք հավասար»:

Աչքիս վրա, արջ ապեր,
ոտար խոմ չե՞նք. կուղես, բեր
հենց առաջին անգամը,
ցանենք մոտիս շաղգամը:
Ինձ արմատը հողումը,
քեզ փրերն ու ցողունը:

Քաղցր ու խոշոր շաղկամբ
հողում տոգեց աշնանը:
Մեր ապերն ու գյուղացին
շաղկամն հողից հանեցին:
Ապերն առավ փրերը,
արմատներն ել ընկերը:
Արջը տեսավ, վոր խաբվեց,
մարդու դեմը քիչ լարվեց:

«Վայ, ինձ խաբե գյուղացին.
կաց են մյուս ցանոցին,
ինչ վոր ցանենք հողումը,
նրան կտանք ցողունը»:

3

Մյուս տարի ցանոցին
արջին առավ գյուղացին.
— Ապեր, արի մենք ելի
մի բան ցանենք կիսովի:

Արջը թե՛ հա, շատ բարի,
միայն անշուշտ ես տարի
ինձ արմատը հողումը,
քեզ փրերն ու ցողունը:
Համաձայն եմ յես նորեն,
ես հետ ցանենք մենք ցորեն:
Մարդը գիտեր իր բանը.
ապոր հետ՝ իր տանը
ցորենն ածեց տոպրակը,
տվեց նրա շալակը.
ու ցանեցին են արտը
բրդոտ ապերն ու մարդը:

4

Ընկերները հունիսին
արտն հնձեցին միասին:
Հասկերն ընկան գյուղացուն,
արմատն ընկավ սարեցուն.
արջը ել չըհամբերեց,
եղտեղ մի լավ փրփրեց.
սաստիկ սաստիկ նեղացավ:
թքեց, մարդուց հեռացավ:
Ու են որից մինչև հիմի
արջն մարդուն թշնամի:

78. Նապաստակի տունը

Նապաստակն ու աղվեսը

Ծուռ աչք շրթիկ.
Պոչ ել չունի,
Սրան մտիկ:

Նապաստակն ու արջը

Նապաստակն իրանն առավ,
Տունը թողեց ու դուրս թռավ
Յետ չնայեց, վազեց, լացեց,
Քեռուն գտավ, ցավը պատմեց.
— Այ իմ քեռի, այ արջախաբեր,
են աղվեսը՝ չար սրտամեռ,
Փայտե տունս ձեռքես առավ,
Դուռը փակեց իրանն արավ:
— Քրոջ վորդի, ե, ամոթ չե՞,
Վոր դու կուլաս, քեռիդ սող
չե՞:
Արի գնանք, յես են փչին
Մի լավ դաս տամ տանը
միջին:

Սրտոտ քեռին դուռը ծեծեց
Ու աղվեսին հերսոտ կանչեց.
— Տո փուչ աղվես, ասավ,
ինչո՞ւ

Ես իմ վորբիկ քրոջ մանչու
Փայտե տանը տեր ես դառել
Ու իրան ել դուրս ես արել:
— Լավ եմ արել,
Տեր եմ դառել.

Ու աղվեսը դռան ծակից
Վառարանի թեժ կրակից
Բեքեց, ցանեց արջի վրան,
Մի լավ խանձեց դունչն ու
բերան:

Փախավ արջը դուռն այրած,
Քրոջ վորդին հետը առած:

Նապաստակն ու գայլը

Անտուն, անտեր նապաստակը
Գնաց, նստեց ծառի տակը,

Անտառի մեջ բարձր տեղում,
Վորտեղ քամին պար եր խա-
ղում,
Նապաստակը բուն եր շինել
Ու աղվեսին ընկեր յեղել:
Տուն եր շինել, այն ել փայ-
տից,
Պաշտպանվում եր տաքից-ցըր-
տից:

Աղվեսինը թեև լայն եր,
Թեև յերկու աչքանի յեր,
Բայց շատ ցուրտ եր՝ վողջը
ձյունից:

Մի որ յեկավ հալհոցը,
Տունը առավ կաթկթոցը,
Դեռ չը հասած մարտի կեսը,
Անտուն մնաց մեր աղվեսը:

— Վտոդ պաչեմ, այ Շահագազե
Ցրաի ձերքից ինձ ազատե,
Մի անկյուն տուր տանդ մի-
ջին,

Ծառա արա քո առաջին:
«Լավ, ներս արի դրկից աղվես,
Բայց խնդրում յեմ ինձ հետ
վարվես,

Կռիվ, ուշունց յես չեմ սիրում,
Հին բաներն ել չեմ քրքրում»,
Ու աղվեսը մտավ տունը,
Ճաշը կերավ, առավ քունը:
Քնից զարթնեց, դես դեն նա-
յեց,

Տան տիրոջը, խիստ հայհոյեց.
— Այ վայր տամ եդ քո գլխին.
Դու տան տերը, յես աղախին.
Տան մեծ մասը քեզի պեսին,
Դռան տակը խան աղվեսին:
Դեհ, շուտ կորի,

Մաղիկ մաղի մղկտալով,
 Յաջն եր պատմում բարձր
 լալով.
 Լացը լսեց գայլը դանդաղ,
 Յեկավ ասաց. «Այ քեզ
 մատաղ
 Ինչի՞ կուլաս մաղիկ, մաղիկ,
 Կտրատելով սիրտ ու աղիք»:
 — Ե՛, գայլ յեղբայր, բանս
 բուրդ ե,
 Վրես բարակ, որը ցուրտ ե:
 Են աղվեսին թող չմնա...
 Գնանք, ցուլց տուր են
 աղվեսին.
 Դայլ, նապաստակ ընկան
 ճամբալա,
 Յեկան, յեկան, մին ել ահա
 Հասան,
 Տեսան
 Մի վառ կրակ
 Վրան կաթսան:
 Ծեր աղվեսը գոգնոցն հագին,
 Վրեն մաքուր արգին-կարգին,
 Դունդունալով ճաշ եր յեփում,
 Շերեփով խառնում, քյափը
 թափում,
 Կերակուրը յուղոտ-սոխոտ,
 Հոտ եր բերում, մի անուշ
 հոտ,
 Վոր ծեր գայլին կալեց,
 կապեց,
 Ախորժակը խիստ դրդեց:
 — Կորիր, քաֆթան,
 Սև ցավը քեզ,
 Նապաստակի պաշտպանին տես:
 — Մի բարկանա, պարոն աղվես,
 Քո ցեղակից գայլին եմ յես.
 Նապաստակի հետ ի՞նչ ունեմ,
 Յեկա քեզ մոտ, վոր ճաշ անեմ:
 — Քիչ սպասի, ճաշը հասնի,
 Խողրում մի գաս, տակը փչես,

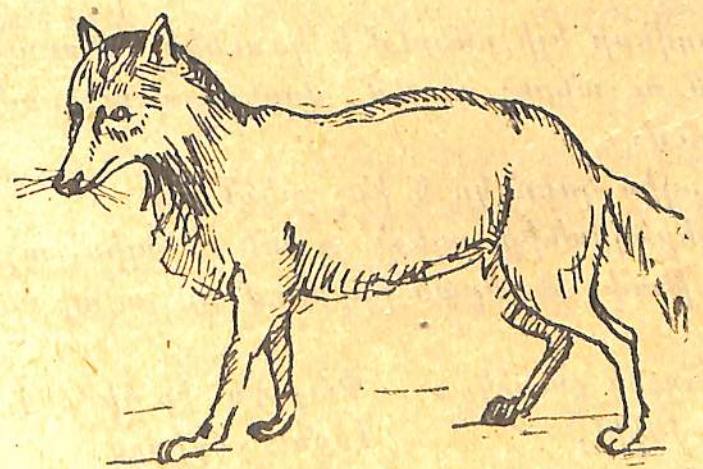
Գիտեմ, վոր դու հպարտ ել չես:
 Դայլը իսկույն կրակը փչեց,
 Ու աղվեսը կաթսան շրջեց,
 Հիմար գայլի գլուխը խաշեց:
 Դայլը սաստիկ ուռնաց, գոռաց,
 Պոչի վրա շատ ֆըռֆըռաց,
 Դիլի ցավից յեկավ թռավ՝
 Մի չորս վոտ ել դեռ փոխ առավ,
 Հազիվ իրեն զցեց տուներ,
 Հիվանդ պառկեց սաղ գարունը:
 Նապաստակն ու աքաղաղը
 Անտուն անտեր նապաստակը
 Դարձյալ յեկավ ծառի տակը.
 Մաղիկ-մաղիկ մղկտալով,
 Յաջն եր պատմում
 Բարձր լալով.
 «Ինձ լավ խաբեց կեղծավորը,
 Դուրսը թողեց եսպես որը.
 Անտուն, անտեր յես ի՞նչ անեմ,
 Մի բուն չկա միջին քնեմ»:
 Ջայնը լսեց աքաղաղը,
 Իսկույն թողեց իրա խաղը,
 Վազեց՝ յեկավ ծառի տակը,
 Վորտեղ կուլար նապաստակը:
 — Ինչի՞ կուլաս, այ իմ շըլդիկ,
 Մի լար, մի լար, չարդ տանեմ.
 Պատճառն ասա, մի ճար անեմ:
 Նապաստակը աքաղաղին
 Պատմեց յեղածն իրա տեղին:
 — Վոր եղպես ե,
 Մի սպասե,
 Ել մի տղա,
 Քիչ վզա,
 Մժեղի պես նրան կտցեմ
 Աղվեսն ինչ ե՞ հետը մրցեմ:
 Մութը մութին,
 Ժամը ութին
 Արագ, արագ
 Առանց ճըրտոյ

Հերոսները
 տունը հասան
 Ու անասան
 Քաջը գոչեց ձայնը փոխած,
 Ալ արյունը աչքը փոխած.
 — Յես վոչ արջն եմ, վոչ ել
 գայլը,
 Աշխարհք կառնե շորիս փայլը:
 Յես իշխանն եմ Մեծ Վարդերես,
 Սուր եմ կախել հինգ գաղ ու կես:
 Ել չի պրծնի գող աղվեսը,
 Թե վոր գանեմ նրան ներսը:

— Այ, ես ո՞վ ե Վարդերեսը:
 Դուռը բացեց խան աղվեսը
 Ու են մթնով
 Դիպավ գետնով,
 Լեղապատառ
 Ընկավ անտառ:
 Աքաղաղն ու նապաստակը,
 Վոր քաշում եր տան փափաղը,
 Տուններս մտան, սեղան նստան,
 Հաշտ ու բարիշ լավ ընթերցին:
 Ու եղպես ել միշտ ապրեցին:

79. Կոռնկն ու աղվեսը

Աղվեսն ու կոռնկն ընկերացան: Կոռնկը բուն շինեց,
 ձուռ ածեց, թուխս նստեց, ձագ հանեց:
 Աղվեսն ել ձագեր ունեցավ, մայր դարձավ: Մի որ
 կոռնկը դուրս գնաց ձագերին կեր բերելու:
 Տնպահ աղվեսը բունեց կոռնկի մի ձագը, վիզն ոլո-
 րեց, անուշ արավ, փոսկոտով կերավ, տեղը բան չթողեց:
 Տուն յեկավ կոռնկը և ինչ տեսավ:
 Աղվեսը լալիս ե ու լալիս, իրան բըբրում ու լալով
 ասում.

— Կոռնկ քուրիկ, այսպես ել անբախտություն...
 — Ի՞նչ անբախտություն ե, ի՞նչ ե պատահել, աղվես
 բուրիկ:
 — Բա չես ասի, մեր բալիկը չկա ու չկա: Այնքան
 ման յեկա, այնքան ման յեկա՝ չկա ու չկա:

— Ում բալիկը: Սչքս կուրանա,
— Մեր բալիկը, ելի: Փափկամազիկ,
— Ախր վո՞ր բալիկը: Յերկար-վզիկ,
— Նա, նա: Յերկար-վոտիկ,

Յերկար-տոտիկ,
Բարձրիկ-մարձրիկ,
Ձայնը քաղցրիկ...
Հորոտ-մորոտ բալիկ...

Գովում եր աղվեսը, իրան
բրբրում, աչքը խփում հա-
զար թափում:

— Աղվես բուրիկ, ասում
եկուռնիկը. դու ձագի տեր ես,
դու սիրող մայր ես, արցունք
մի թափի, արցունք մի չափի:
Դա ել չար բախտից, դա ել
իմ բախտից:

— Հա հա, հեկեկում ե աղ-
վեսը, հա, կուռնի բուրիկ հա,
անուշ բուրիկ, լացը չի ոգնի,
անցածն անցած ե:

2

Յերկրորդ որը կուռնի ելի
գնում ե ձագին կեր բերելու:

Տնպահ աղվեսը ելի բռնում ե կուռնի մյուս ձագին,
վիզն վոլորում ու անուշ անում, վոսկոռով ուտում, տեղը
բան չի թողնում:

Տուն ե գալիս կուռնիկը և ինչ տեսնում:

Աղվեսը յերեկվանից ավերի գառն ե լալիս, աչքը խը-
փում հազար թափում, իրան բրբրում ու լալով ասում:

— Ախ, կուռնի բուրիկ, Փուլ գա իր հիմքով,
Բուրիկ ու մերիկ, Լիքնե չարիքով,
Իմ աչքը դուրս գա, Փափկամազիկ,
Աշխարհը փուլ գա, Յերկար վզիկ,

Յերկար-տոտիկ,
Բարձրիկ-մարձրիկ...

Ձայնը քաղցրիկ...

Հորոտ-մորոտ բալիկ ել չկա:

Կուռնին այս անգամ հասկանում ե, վոր ձագերին ու-
տողը բուրիկ աղվեսն ե, բայց իրան չհասկացողի տեղ ե
գնում ու ասում:

Աղվես բուրիկ, բուրիկ, մերիկ,
Դու ձագի տեր ես, դու սիրող մեր ես,
Կաթը կը ցամքի, կուրծքդ կը սմքի,
Արցունք մի թափի, արցունք մի չափի:
Դա ել չար բախտից, դա ել իմ բախտից,

— Դու ճիշտ ես ասում, այ կուռնի բուրիկ. չար բախ-
տի ձեռքից ում գնանք գանգատ, հեկեկում եր աղվեսը ու
բիթի տակ ծիծաղում կուռնիկի վրա:

3

Աղվես բուրիկ, մի որ ասում ե կուռնիկը, իմ ձագերը
կորան, տանողի աչքը դուրս գա, բո ձագերն ել մեծացան,
իրենց գլուխը կը պահեն: Արի գնանք ձեռք ձեռքի տանք,
բրոջ նման ման գանք, սրտերս բանանք:

— Ե՛, ուր գնանք, կուռնի բուրիկ, անուշ բուրիկ:

— Այ, հենց կուզես յերկինք թռչենք, տեսնենք վերև
ինչ կա:

— Ի՞նչ ես ասում բուրիկ, ծիծաղեց աղվեսը, ի՞նչպես
կարող եմ բեզ հետ թռչել, յես թե չունեմ, բեզ պես բախ-
տավոր չեմ:

— Ե՛, ի՞նչ անենք, վոր չունիս, յես հո ունե՞մ, ել ի՞նչ
բույրեր ենք, վոր իրար չոգնենք: Նստիր ինձ վրա, միասին
թռչենք:

Աղվեսն ինքն իրան մտածում ե. «Ի՞նչ լավ յեղավ, կը
գնանք յերկինք, պատահած թռչունը կը խեղդեմ, վեր կա-
ծեմ գետին, յես գալիս ել բուրիկիս ափ ու խափ կանեմ.
հը, սրանից ել լավ բան»:

Աղվեսը նստում ե կուռնիկի վրա:

Կուռնիկը թափահարում ե թևերը, վեր բարձրանում,
գնում ե գնում, հասնում ե յերկնքի յոթը հարկը ու հան-
կարծ շուռ ե գալիս ողում:

Աղվեսը հանկարծ մեջքի վրա դրը՛խկ, ընկնում ե գե-
տին և իրան ջարդում:

— Աղվես բուրիկ, ցած գալով ասում ե կուռնիկը, այդ ել
բո բախտից, այդ ել բո բախտից:

80. Ամստ

Հացաբույսերը հասկեր չունեցին: Դեռ պտուղ չկար ծառերի վրա: Յեկավ ամառը, անցավ դաշտերով: Յորեն ու գարին, կորեկն ու հաճարը, վոր տեսան նրան՝ հասկեր բրնձեցին, սերմով լցվեցին:

ժպտուն ամառը նայեց ծառերին, նայեց ու ասավ.

— Ծառեր, պտղեցեք ու պտուղ տվեք:

Ծիրանին տվավ կարմրաթուշ ծիրան, խնձորի ծառը՝ խնձոր մեղրածոր: Թուխն ու կեռասը, դեղձն ու խաղողը, տանձն ու սալորը, եսպես բոլորը ճիթ արին ծառից, ուրախ ժպտացին ամառվա դեմքին. ժպտացին, ասին.

— Ապրես դու, պտղատու ամառ:

Ուրիշ ի՞նչ հացահատիկներ ու պտուղներ կան:

Վորո՞նք են ամառվա ամիսները:

Ամառ.— Ամառվա փուշը, ձմեռվա նուշը:

81. Ամստ

Սաստիկ շոգ ե,

ցորեն գարի

հասել են,

հնձվորները

խոտը քաղել

զիզել են:

Պտուղները

ծառի ճյուղից

ժպտալով,

ճիթ են անում

այգեպանին

հյուսա տալով:

Ջան, ամառ ե, ամառ ե,

արևը խիստ կը վառե:

Առաժ.— Ով ամառը կը քաշվի հովը՝ ձմեռը կը սասկիներա կովը.

Ասելուկ.— Գարի հաց՝ նանի թխած,

թրջի շուռ տուր, կակղի կուլ տուր:

82. Մայրը

Ինչքան լավն ե ամառվա պայծառ առավոտը: Խոտն ու ծաղիկ բուրում են իրենց անուշ հոտը: Կաքավը դուրս ե յեկել իրեն ձագերով, կղկղում ե ու ասում.—

— Յեկեք ձագուկներս, յեկեք մըջնոց գտա ձեզ համար: Ձագերն յեկան մոր ձենին, հավաքվեցին մըջնոցի շուրջը, կացահարեցին մըջուկներին:

Մայր կաքավը գլուխը տնկած՝ հսկում եր, չը լինի մի փորձանք պատահի:

Հանկարծ լսեց մի ձայն... Մայրը նշան տվեց ձագերին ու ինքը թագնվեց խոտերի մեջ: Ձագուկները ցրվեցին կպան գետնին:

Վտանգն անցավ. նապաստակն եր, գնաց իր բանին:

— Կղակ-կա, կղակ-կա, ել վտանգ չըկա, — կղկղաց մայրը: Ձագուկները նորից հավաքվեցին:

— Ապրեք, լավ լսեցիք ինձ, միշտ այդպես արեք, վոր վտանգից ազատվեք, — ասավ մայրը ու շարունակեց իր բըջուջը:

83. Ամառվա գիշեր

Սիրուն գիշեր...

լուսնի շողեր

պար են բռնել

ջրի հետ.

գետն ե հոսում,

որոր ասում,

փափսում ե

լուսնի հետ:

Մեղմիկ քամին

փարվում ջրին,

խաղ ե անում

գետի հետ:

Արծաթ ջրեր,

լուսնի շողեր

համբուրվում են

ափի հետ:

84. Զոդունը յեւ հասկերը

Գյուղացին ցանեց հացահատիկներ: Դաշտը ծածկվեց թավիշ կանաչով: Հիանում է գյուղացին և ուրախանում, փոր կանաչը լավ է: Հպարտացավ կանաչը և մտքում ա-սում է.

— Կարելի չէ գյուղացուն յես շատ պետքական եմ:

Անցավ մի ժամանակ: Մատաղ կանաչից աճեց, բարձ-րացավ բարձր կանաչ ցողունը: Կրկին ուրախանում է գյու-ղացին և ասում. «Ես տարի հացը լավ կը լինի»: Հպարտա-նում է ցողունը, ավելի ու ավելի վեր է բաշվում և մտա-ծում.

— Կարելի չէ գյուղացուն յես շատ պետքական եմ:

Անցավ մի ժամանակ, ավելի գեղեցկացավ ցողունը, փոսկու պես փայլում էր արևի տակ: Այժմ ավելի հպար-տացավ ցողունը, միայն նա բարկանում է ծանր հասկերի վրա—ծռում են նրանք ցողունը գետնին, չեն թույլ տալիս, փոր սւղիղ կանգնի:

Ի՞նչ է նայում գյուղացին, լավ կաներ կտրեր ես հաս-կերը, —մտածում էր նա:

Հնձեց գյուղացին հացը և ծեծեց: Հատիկը խնամքով ածեց ամբարը: Ցողունը դարձավ հարդ: Հարդը անասուն-ների համար կեր արավ:

85. Հնձվորներ

Ահա յեկավ խոտ հարողը,

ուսին դրած գերանդին,

բոլոր խոտը սա հարել է,

բան չի թողել մեր հանդին:

— Այ խոտ հարող, ասա տեսնենք,

դու ի՞նչպես ես խոտ հարում,

— Այսպես ահա, լավ նայեցեք,

յես այսպես եմ խոտ հարում.

հեպ, հոպ,

հեպ, հոպ:

— Ախ, ի՞նչ լավ է, յեկեք սովորենք,

Մենք ել այսպես խոտ հարենք.

հեպ, հոպ,

Ահա յեկավ արտ հնձողը,
ձեռքին փայտե մատնոցներ,
պատրաստել է սուր մանգաղը,
պետք է հնձն մեր արտեր.
— Հնձող յեղբայր, ասա տեսնենք,
դու ի՞նչպես ես հուճն անում.

— Այսպես ահա, լավ նայեցեք,
այսպես եմ հուճն անում.

հեպ, հոպ, հեպ,

հեպ, հոպ, հեպ...

— Ախ, ի՞նչ հեշտ է, յեկեք սովորենք,

Մենք ել այսպես հուճն անենք,

հեպ, հոպ, հեպ,

հեպ, հոպ, հեպ...

86. Թրքուրն ու խխունջը

2

Կաղամբի կեղևի վրա ապրում էր մի խխունջ:

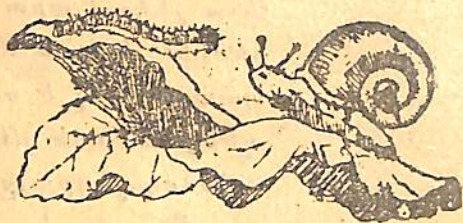
Այդ տերևի մի անկյունում արդեն վաղուց ընկած էր մի գեղին հատիկ: Այդ հատիկը թիթեռնիկի ձու էր:

Մի տաք որ ձվից դուրս սողաց մի փոքրիկ թրթուռ. խխունջը զարմանքով նայում էր այդ նոր արարածին:

«Ի՞նչ չնչին, ի՞նչ փոքրմեղի զատ ե», մտածում էր նա:

Իսկ թրթուրը շատ ուրախ
էր: Նա սիրում էր տաք արևը,
իր կաղամբի տերևը ու յեր-
ջանիկ էր:

Մի որ խխունջը մոտ յե-
կավ ու պոզերը շարժելով ա-
սավ:

— Զարմանում եմ, ինչո՞ւ յես այդպես միշտ ուրախ
Մեր կյանքը իսկի յել այդպես թեթև չէ:

— Ինչո՞ւ, — պատասխանեց թրթուրը, — շատ լավ է: Շու-
տով ել մի սիրուն թիթեռ կը դառնամ, և կը թռչեմ վեր
արևի վոսկի շողերի տակ: Եւ, ինչ լավ կը լինի:

Խխունջը յերեսը շուռ տվավ ու ծիծաղեց:

— Ի՞նչ հիմար բաներ ե դուրս տալիս սա:

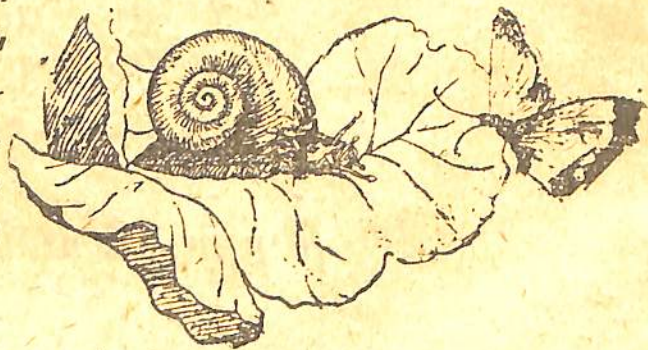
2

Քիչ հետո թրթուրի ուրախությունը կորավ: Թմրել
մնացել էր մի տեղում:

Մի անգամ խխունջը անց էր կենում նրա կողքից տե-
սավ, փոր թրթուրը փաթաթվել է մի տեսակ կաշվի մեջ ու
անշարժ ընկել:

— Այսպես ել հիմար, — բացականչեց խխունջը. — ասում
էր թիթեռնիկ թառնամ, տես՝ ընկել սատկել է:

Մի քանի ժամանակ ել անց կացավ, խխունջը բոլորո-
վին մոռացել էր իր հարևանին և ապրում էր, առաջվա պես
կաղամբի վրա: Մի որ ել անց էր կենում նրա գերեզմա-
նի մոտով ու հանկարծ զարմացած կանգ առավ: Թրթուրի
պատուված կաշվի մոտ
նստած էր մի սիրուն
թիթեռնիկ և նրա թա-
վիշ թևերը փայլում է-
յին արևի շողերի տակ:
— Մնաս բարով, խխունջ
ես գնում եմ, — կանչեց
թիթեռնիկը, թևերը թե-
թև թափ տվավ, բարձրացավ վեր ու կորավ արևի պայծառ
շողերի մեջ:

Խխունջը ինքն ի՞նչպես կը պատմեր այս ամենը:

Գրի՛ր՝ ի՞նչպես հետզհետե դեղին հատիկը դարձավ թիթեռ:

87. Թռչունի մտածուկը

Յես ապրում եյի մի փոքրիկ տան մեջ
առատ ու անփուլթ:

աշխարհն ինձ համար կլոր էր անվերջ,
կեղևը կապույտ:

Նըրանից հետո աչքս բաց արի
մի փոքրիկ բընում:

ասի՝ աշխարհը հարդից ե շինած
ու մայրս ե շինում:

Մի որ ել բընից գլուխս հանած,
նայում եմ դես-դեն,

տեսնեմ՝ աշխարհը տերևից շինած՝
մեր բունը վըրեն:

Հիմի թռչում եմ հեռու, շատ հեռու,
ամեն տեղ գընում,

բայց թե աշխարհը ինչից ե շինած,
ել չեմ հասկանում:

Շուտ ասելու է. — Մի տաշտ հով ճաթ, մի տաշտ տաք ճաթ,
մի տաշտ ճաքճըրոտած ճաթ:

88. Բուի ձագերը

Մի անգամ բուն արծվին աղատեց
փորձանքից և արծիվը խոստացավ դրա փո-
խարեն նրան լավություն անել: Բուն ասավ.
«Վոչինչ չեմ ուզում — միայն անտառ գա-
լիս ձագերիս խնայիր, ձեռք մի տա՝ նրանք
լավն են, շատ լավը, սիրունիկ, անուշիկ
ձագեր են»:

Արծիվը թռավ անտառ. բաղցած էր: Շատ բների մո-
տեցավ, նայեց ամեն տեղ փոքրիկ սիրունիկ թռչունիկներ
եյին ծվծվում: Ձեռք չը տվեց: Քաղցած տուն էր թռչում:
Մեկ ել աչքովն ընկավ մի բուն, փորտեղ նստած եյին ան-
ճոռնի ագեղ ճուտեր՝ կեռ կտուցներով, չուած աչքերով,
զզզզված փետուրներով: «Այս անճոռնիկները բուինը չեն
լինի» — մտածեց արծիվը ու վրա պըծավ, կերավ բոլորին:
Դու մի ասի՝ հենց սրանք եյին խեղճ բուի ձագերը:
Ի՞նչ պիտի մտածեր բուն:

89. Մոծակի մահը

Յերկնուց խփեց հուր կայծակ,
 ընկավ կաղնուց մի մոծակ,
 մոծակն ընկավ կաղնու մոտ,
 թե ու թիկունքն արյունոտ:
 Ճանճերն յեկան վրդալուով,
 տըզտըզալով, բըզզալով,
 յեղբոր վրա շատ լացին,
 աղի արցունք մաղեցին.
 «Աղի՛ր ախպեր, քաջ մոծակ,
 ել չես թռչի թևարձակ.
 Եթե, խավարի մեր լուսը,
 կոտորվել է քո ուսը.
 դու տանջվում ես չարաչար.
 ափսոս, չըկա վոչ մի ճար».
 Մոծակն իրեն հավաքեց,
 նվազ ձայնով կտակեց.
 «Իմ քույրիկներ աննման,
 փորեք դուք ինձ գերեզման,
 փորեք կանաչ պուրակում,
 վորտեղ դուք եք նվազում:
 Ամեն, ամեն իրիկուն,
 յերբ դուք գնաք դեպի տուն,
 իմ հորքուրներ, մորքուրներ,
 զբոսասեր քուրիկներ,
 անցեք, դարձեք իմ մոտով,
 ինձ հիշեցեք կարոտով»:
 Ճանճերն այդտեղ լաց յեղան.
 «Մեռավ, ասին, քաջ տղան.
 Վոչ թե չնչին մի ձագ եր,
 մոծակը—քաջ մոծակ եր»:

90. Վարդն ու յեղիկը

Վարդն ու յեղիկը պատահամբ բուսել էյին միասին:
 Մի որ յեղիկն ջն ասում է գեղեցիկ վարդին.
 — Նայիր, հարևանս, մեղուն եղ ի՞նչ է շուրջդ պտույտ
 գալիս. քեզ հանգստություն չի տալիս: Յես զարմանում
 եմ քո համբերության վրա: Դու ծաղիկների թագունին լի-

նես, դու վշեր ունենաս ու թույլ տաս, վոր այդ հրեշ
 չնչի քո բուրմունքը և հափշտակի քո հյուսթերը: «Յես նրան
 չեմ խանգարի,—պատասխանեց վարդը,—վորովհետև նա իմ
 հյուսթերից մեղր է շինում, մեղր»:

91. Մաղնու վարձվորները

Մեր ծեր կաղնին իր հին տունը
 տվել է չորս վարձվորի:
 Արմատի մոտ ներքնատունը
 մուկն է բռնել այս տարի:
 Ատաղձագործ փայտփորիկը
 ցածի հարկի խանութում
 անց է կացնում իր ուրիշը,
 թակում, կտցում, ծակոտում:
 Իսկ վերին հարկում տիպիկ
 շեկ սկյուռն է բնակվում,
 կաղին, ընկույզ, սերմ ու հատիկ
 դիզած իր լի փշակում:
 Թավ ճյուղքումը դրել է բուն
 մի զիլ յերգիչ դուրալի
 ու ճըլվում է որն ի բուն,
 իսկ վարձ վոչվոք չի տալի:

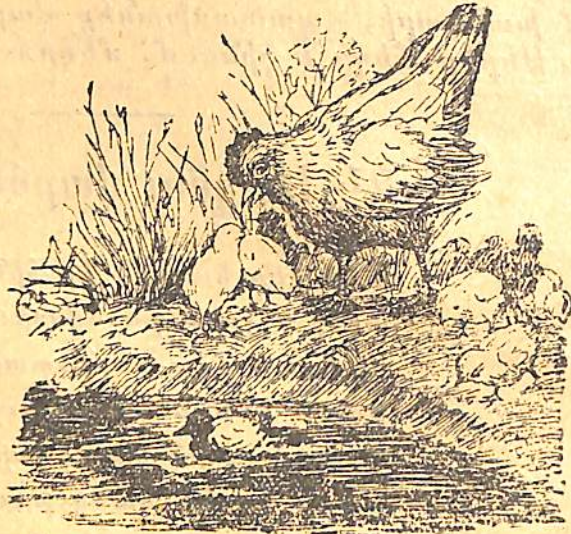
92. Անճոռնի ճուտիկը

1

Յերեք շաբաթ թուխսը վեր չեր կենում ձվերի վրայից:
 Ճուտերը արդեն դուրս էյին յեկել, մնում էր միայն մի
 կանաչավուն փոքրիկ ճու:
 Վերջապես մի առավոտ թուխսը նկատեց, վոր ձվի ներ-
 քից մեկը թրխկթրխկացնում է: Իսկույն շարդեց ճուն
 կտցով ու միջից դուրս յեկավ ճուտիկը:
 Սա նման չեր իր յեղբայրներին ու քույրերին: Ավելի
 բըգոտ էր, ավելի գեղին, տոտիկները կարճ-կարճ, գլուխը
 լայն, կտուցը տափակ:
 «Ես ի՞նչ անճոռնի յե», մտածեց մայրը, մի քիչ տըխ-
 րեց, բայց շուտով ինքն իրեն սիրտ տվավ, թե վոչինչ, կը
 մեծանա, կը գեղեցկանա:

Հավաքեց իր բոլոր ճուտիկներին ու հպարտ-հպարտ
կրօնավարով գնաց բա-
կը: Փոքրիկները աշ-
խուժում արագ վազվը-
ղում ելին նրա շուր-
ջը: միայն նորածինը
քայլում եր ծանր ու
որորովելով:

2

Մայրը տարավ նը-
րանց առվի ափը բու-
ջուջ անելու: Անճոռ-
նի ճուտիկը շուրջը
տեսավ թե չե՝ ընկավ մեջը:

Մայրը սարսափած ճշում եր, կանչում, թևերը թափ
տալիս, նետվում դեպի շուրջը:

ճուտիկներն ել ծվում ելին, դես ու դեն ընկնում:

— Ոգնեցեք, յեղբայրիկը խեղդվում ե:

Ամբողջ բակը իրար անցավ. հավերը կըչկչացին, արևո-
րը բարձր ծղրտաց, փրված հնդկահամը ել ամուր զուտողու-
տում եր:

Իսկ անճոռնի ճուտիկը շարժում եր իր թաղանդավոր
թաթերը ու հանգիստ լող տալիս ջրի յերեսին:

Պառավ նանը լսեց թուխսի ճիչն ու բակի աղմուկը,
դուրս վազեց, տեսնի ինչ ե պատահել: Ու խփեց ծնկանը:

— Վայ, բոռանամ յես, ես ի՞նչ եմ արել. հավի տակ
բաղի ձու յեմ դրել:

93. Բկրիկ—ձկնիկը

Ձկնիկ, լոգ տուր, լոգ արա:

դրսի վորսը թոգ արա,

իջի՛ր ջրի հատակը,

Մինչև անցնի վտանգը:

Տես, փորձանք կա քո գլխին,

մի լավ մտիկ յերեսին:

վորդ ե խրել սուր կարթին,

չը մոտենաս ես վորդին:

Ինձ չը լսեց շեկիկը,
ինձ չը լսեց բկիկը,
հոգ, կուլ տվեց նա վորդը,
կարթը փաց կոկորդը:

94. Չարչի Հակոն

Մեր չարչի Հակոն՝
աչքերը չալ-չալ,
կողքից մի խանչալ,
լծել ե մի ձի,
գնացել տանձի:
Բերել ե շատ տանձ,
չամիչ, փշատ, թուզ,
սուջուխ ու տխիլ,
չոր թուփ ու ընկուղ.
սայլը լիքն ապրանք,
ել չկա համրանք:
Ընկել ե փողոց,
կանչում ե տղոց:

1

«Ով չգա տանձի,
գլուխը խանձի.
ով չառնի չոր թուփ,
ուտի հավի կուտ.
ով չառնի տխիլ,
վոտը չի փոխիլ,
ով չառնի ընկուղ,
ման գա կուղե-կուղ.
ով չառնի թուզ-մուզ,
ուտի մի դմբուղ...
Չամիչը հատ-հատ,
սուջուղը մատ-մատ...
հասա Արտաշատ,
այ մատնափշատ,
ուտողը գիտե,
չուտողն ինչ գիտե.
այ բաղի-բուղի,
առնողը կուտի,
Հակոն բեժան ե:

առեք՝ եժան ե:
Թեթև ե վոտս,
շատ բան կա մոտս.
ուտելն արժան ե,
առեք՝ եժան ե:

2

«Տոներ են, տոներ,
աղջիկ-պարոններ,
ինչքան մաղ ունեք
ենքան նաղ ունեք:
Ես ինչ լավ որ ե,
ապրանքս նոր ե,
բերել ե չարչին,
այ մեխակ, դարչին:
Մի կոպեկ վաստակ,
մաստակ, այ մաստակ,
ծամեք, ծամ տվեք,
բերնին համ տվեք,
եսպես լավ բաներ,
հուլունք, թիլ, ասեղ,
քորոց, գնդասեղ,
մատնոց, ճաղ, սանր,
ծախելն ե ծանր:
Ո՞ւր ե ձեր ազին.
գուլպա, ուզին...
աղջիկ թոռան տեր,
ախանջի գնդեր,
ախով մատանի—
ով գա՝ նա տանի.
լափն ե մի խոսքով,
գնացի Մոսկով,
առա մի վոսկով...»

«Հորքուր-մորքուրներ,
քուրիկ մուրիկներ,
յեղեն, ինչ յեղեն...
չիթ ու չթեղեն,
գույն գույն թաշկինակ,
այ դուք շեն մնաք...
Բարով վայելեք,
քանի ջահել եք,
հագեք, մաշեցեք,
լավ որ քաշեցեք.
մի ձու խաշեցեք,
հինգ որ ճաշեցեք:
Կանչում եմ հատ հատ,
այ հարուստ, աղքատ,
դանակ, գրչահատ,
պողպատե մկրատ,
կողպեք, բանալիք,
ինձ փող եք տալիք,
կոճակ ու չափրաստ
ձեզ համար պատրաստ.
չինել ե ինգլիզ,
հասել ե Թիֆլիզ,
մի լիքը վագոն
ծախում ե Հակոն:
Կովի տարի յե,
վերջը բարի յե,
ով փոր հույս ունի,
աչքալույս ունի.
Ես լավ նշան ե,
առեք եժան ե:

«Ել ինչ եք ուզում.
Ես ել ձեզ ուսում.
միրգը հո միրգ ե,—
ձեռինս ել գիրք ե.
պատկերով այբբեն,
ով չառնի՝ դմբեմ:
Այ փոքրիկ տղա,
այ վոսկի ջղա,
այ դու, մողեսիկ

պարոն Պողոսիկ,
այ դու Աղասի,
հաց դնեմ՝ հասի,
բան դնեմ՝ փախի
մինչև Շամախի:
Այ դու չար Զավիկ,
գիժ կատվից լավիկ,
ջուր տամ եծերիդ,
լսիր մեծերիդ...
Այբբենի մինը
մի շահի գինը.
դե հասի, հասի,
ան դնա դասի,
տարին բոլորի,
մի բան սովորի,
գիրքը հո թան չե,
խմելու բան չե.
տեսար՝ դժար ե,
Հակոն հոժար ե,
տրորիք վոտով,
փաթաթիր խոտով,
աղ աղա վրան,
տուր գոմշի բերան՝
թող գնա կորչի...
քեզ մի բուռ կոճի,
սաղ որը խաղա,
ուսումից կաղա»:

* *

Մեր չարչի Հակոն,
վոտները կարճ—կարճ,
փորը տկի խարճ,
աչքերը չալ չալ,
կողքից մի խանչալ,
մի ձեռքը սանձին
քաշում ե իր ձին
ու ձին ծանրաքայլ
քաշում ե մի բայլ:
Ինչով ե ծախել
մանրուկները չարչին...
ինչ ասես չըկա
են սայլի միջին:

Յորեն ու գարի,
վարսակը ձիու,
բողկ, տակ, կարափիլ,
կթոցներով ձու...

Շեն մնա գյուղը.
Եսքան հավ ու ձուտ,
յուղ, պտիլ, չորթան,
մի պարկ հավի կուտ:

95. Ծաղիկներ, տերեւներ յեւ պտուղներ

Այգում կար մի ծեր խնձորենի:
Յեկավ գարունը, բացվեցին նրա կոկոնները և խնձորե-
նին զարգարվեց բնբուշիկ տերեւներով:
Տերեւներն ասացին ծեր խնձորենուն.

«Մենք քո զարգարանքն ենք»:

Ժպտաց խնձորենին և ասավ.

—Կապրենք, կը տեսնենք:

Անցավ մի ժամանակ, խնձորենին ծածկվեց բաց վար-
դագույն ծաղիկներով: Թուփում են մեղունները ծաղիկների
շուրջը, համբուրում են նրանց: Ծաղիկները ուրախացնում
են նաև մարդկանց: Ծաղիկներն ասացին ծերուկ
խնձորենուն.

—Մենք քո զարգարանքն ենք:

Ժպտաց ծերուկ խնձորենին և ասավ.

—Կապրենք կը տեսնենք:

Յերկար կյանք չունեցան ծաղիկները. նրանք շուտով
թառամեցին և ընկան, իսկ նրանց տեղը յերևաց մի տգեղ
կանաչ գնդիկ, կոճակ. անցավ ամառը, յեկավ աշունը.
խնձորենու վրա դեղնած տերեւների մեջ կարմրին տվին մեծ
վարդագույն խնձորենի:

Ահա իմ զարգարանքը,—ասավ խնձորենին. խնձորի
կուտ—կորիզից դուրս կըգան նոր խնձորի ծառեր և ինձ կը
փոխարինեն: Մարդիկ կըգովեն իմ հյուսթալի և քաղցը խըն-
ձորները, շնորհակալություն կասեն ծերուկ խնձորենուն:

96. Խրտվիլակ

Գյուղացին մի գարու արտ ուներ: Գարին հասել էր:
Ճնճղուկները ամեն կողմից հավաքվում են, ուտում
հա ուտում:

Հենց փոր գյուղացին գալիս էր, թողնում եյին փախ-

չում թփերի վրա, թռչկոտում եյին ու ծրվծրվում, կարծես մարդուն ծաղրում եյին:

Գյուղացին ասավ—«Եսպես վոր շարունակի, ինձ բան չի մնա»:

Գնաց մի ձող ցցեց արտի մեջտեղում, մի ուրիշ փայտ ել խաչածն կապեց նրան, իր մաշված արխալուղը գցեց վրան, մի բրբրված փափախ անց կացրեկ գլխին, մի կապուկ ծղնոտ ել կախ արավ թևքից ու հեռացավ:

Կարծես իսկ վոր մարդ լիներ կանգնած, մանավանդ յերբ քամին ել փչում եր և փեշերն ու յերկար թևերը շարժում:

«Դե, հիմի տեսնեմ, վոնց եք մոտ գալու».—մտածեց մարդը ու գնաց բանին:

2

Գնաց, գնաց.—ծրվծրվացին ճնճղուկները ու բոլորը մեկանց վեր թռան թփերից:

—Ե՞ս ինչ բան ե. դեռ չի գնաղել,—զարմացան բոլորը. ողի մեջ մեկ-յերկու շրջան արին ու նորից իջան թփերի վրա:

Յեվ սպասում եյին, ծրվծրվում, ծղրտում, մինչև վոր մարդը վեր կենա կորչի: Բայց մարդը պինդ կանգնել եր մի վոտի վրա ու շարժում եր թևերը:

Ճնճղուկները համբերեցին, համբերեցին ու համբերութունները հատավ:

—Վեր կացեք, գնանք, արտի կողքերից գոնե կացենք, ասավ ամենից համարձակը:

Ու մի յերկուսը զգուշ մոտեցան արտին: Իսկ մյուսները ասին.

—Ախպեր, ով գիտի տակը ի՞նչ սատանություն կլինի: Թևերը վոր ենպես շարժում ե ու գլուխը տրմբտրմբացնում, եղ լավ նշան չի:

Ասին ու թռան գնացին ուրիշ արտեր:

Գ ը ի ը թե գյուղացին ի՞նչպես խրավիլակ շինեց:

97. Հասկեր

Դաշտի յերեսը
կոհակավորած՝
քամին տանում ե
հասկերը հորանց:

Վոսկի ցորենը
նոր հարսին վայել
գլխին թափանցիկ
շղարշ ե առել:

Նախշուն, փետրազարդ
ու պիսակ-պիսակ
թավիշ ե հագել
զանգրահեր վարսակ:

Վանա կառվի պես
բեխը շարժելով,
զարին ե կանգնել
իր քաջի բոյով:

Ցողունի վրա,
քամու որորով,
հասկը հաճարի
նիրհում ե որով:

98. Վոգնիկն յեղ ոձը

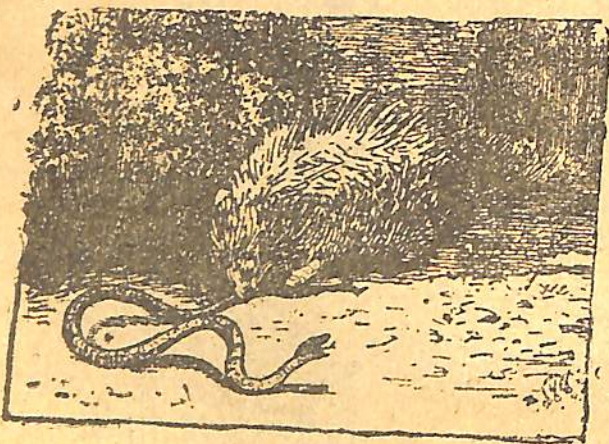
1

Ամառվա մի տաք որ եր: Սրեկի կիզիչ շողերը այրում,
խորովում եյին արտն ու արոտը: Դրսում ամեն ինչ լուռ

եր: Գյուղի առջևից հոսող վտակի վշտոցն եր լսվում: Նա
յել եր պապանձվել:

Որվա այդ շոր պահին գյուղի բոլոր յերեխաները հա-
վաքվել եյին ձորի գլխին ու նայում եյին ցած: Ներքև, ձո-
րի մեջ կռվում եյին վոզնին ու ոճը:

Կռիվը կատաղի յեր: Ոճը սուլում եր, թռիչքներ եր
անում փշոտ վոզնու շուրջը, բայց փոշ մի կերպ չեր կա-
րողանում բռնել: Վոզնին ել փոքրիկ գլուխը հանում եր ու
հարմար ընդհանրացնում, կծում ոճի մեջը, փորը, վիզը
ու կրծկվում: Վերջին
անգամ փշերի միջից
հանեց նա գլուխը,
հանկարծ բռնեց ոճի
պոչը և կրկին կրծ-
կվեց:

2

Ոճը ինչքան աշ-
խատում եր, չեր կա-

րողանում աղաւթի, ցավից փշաքնում եր, յերբեմն գլուխն
եր մոտեցնում պոչին, յերբեմն մարմինն եր դեռ ու դեռ
նետում: Վոզնու փշերը ամուր ու սուր եյին և անխնա
բրբրում եյին նրա մարմինն ու գլուխը:

Հետզհետե ոճը թուլացավ, մարմնի վրա բազմաթիվ
վերքեր բացվեցին, այլևս չեր սուլում, միայն ցնցվում եր
ամբողջ մարմնով:

Վոզնին կծկված եր ամուր, ոճի պոչը պինդ կծած:

Բավական ժամանակ անցավ, մինչև ոճը բոլորովին
անշարժացավ: Արդեն սատկել եր:

Վոզնին բաց թողեց նցա պոչը, գգուշուկթյամբ մի բանի
անգամ հանեց իր գլուխը, դիտեց շուրջը, նայեց ոճին, գնաց
ու ծածկվեց մոտակա թփերի տակ:

Գ ը ի՛ ը՛ ի՞նչ ե անում վոզնին, յերբ ոճի հետ կովի յե ընկում:

Ա ո ա ծ.—Ոճը իր շապիկը կը փոխի, բնությունը չի փոխի:

Հ ա ն ե լ ու կ.—Քանի կարեա՝ կերկարի, քանի տաշեմ՝ կը
հաստանա:

99. Գորտն ու ագռավը

Գորտն ընկած ցամաք առուն,
կրուկում եր ու կրուկում:
— Քիչ կրուկում, այ գորտ քեռի,
աշուն կը գա, ջուր կը բերի,
հույս եր տալիս մի ծեր ագռավ:
«Ե, ի՞նչ անեմ, սիրտս վառավ,

մինչև ցամաք առուն ջուր գա,
գորտի աչքն ել հո գուրս կը գա

100. Մուկն ու իր ձագը

Ճստան մուկիկը պատմում եր մայր Մարջանին:
Քանի հիշում եմ, մայրիկ, գողում եմ... Մի որ ուզե-
ցի բիթս գուրս հանել մեր ներքնատնից, հենց գուրս նա-
յեցի, տեսնեմ մի մեծ բակ: Մի բեխի գազան, չալտիկ
մուշտակը, վարդագույն բիթով, կանաչ աչքերով, փափուկ,
փափկամազ սուր ականջներով հանգիստ նստած ե, պոչիկն
ե շարժում: Ուզեցի գնամ ու ծանոթանամ:

Մայրիկն ասավ.

— Ի՞նչ լավ ե յեղել, փոր չես գնացել, չար կատվի հե-
տը չես ծանոթացել: Նա մեր փոխերիմ չար թշնամին ե,
ուժ ճանկը գցեց, հոգին կը հանե: Դեհ, լսիր, մի բան պատ-
մեմ քեզ:

Մի որ մենք տեսանք սյունի վրայից բերանը լայն բաց,
տատմները ցից, աչքերը սառած, գլխովայր ներքև կախված
ե կատուն: Մենք խորհուրդ արինք ու վեց կտրիճներ սյու-
նով բարձրացան, փոր մլավանի թաթերը բանան. և հենց
նով կպան կատվի թաթերին, իսկույն պոկ յեկավ ու ընկավ
փոր կպան կատվի թաթերին, իսկույն պոկ յեկավ ու ընկավ
գետին: Ընկել ե գետին, տեղից չի շարժվում, փոշ աչքն ե
թաթում և փոշ շունչ բաշում, իսկ և իսկ մեռած...

Մենք սիրտ առնելով՝ անկյունից բիշ-բիշ մոտեցանք
նրան: Ով փոր կտրիճ եր՝ պոչիցն եր բաշում, աքացի տա-
լիս, մեկը թաթով եր սպառնում նրան, մյուսը հեռվից լե-
զու յեր հանում, ամենից բաշը իր պոչն եր նրա թթի մեջ
տանում: Վերջը կանգնեցինք, շրջան կազմեցինք... Մեր

մեծ ճարտասան, լեզվանի Զորին՝ յեկավ բարձրացավ չար
կատվի փորին ու եսպես ճառեց,

— Ֆլան ու ֆատան,	ինքը կատաղի,
կար մի չար մաստան, —	կախեցին գողին,
մի հակադրդի,	կախած ել թողին:
խատուտիկ մորթի.	Կանգնել եմ փորին
մի անխիղճ կատու	վայ սրա որին...
մի դահիճ կատու:	Քեֆ արեք, մկներ:
Բեխերը աղի,	սա գողի մեկն եր...

Ճարտասան Զորին դեռ չեր ավարտել, հանկարծ Մաս-
տանը տեղից վեր թռավ. ինչպես մեր գլխին մի կրակ վա-
ռես, դեհ, փախի, փախանք... Վորիս հասավ նա՝ Չարդեց,
կոտորեց, թափեց անխնա...

Ամենից առաջ ճարտասան Զորին զոհ յեղավ կատվի
անկշտում փորին... Ահա թե ով ե են բեխի կատուն, ում
հետ ուղել ես ծանոթանալ դուն... Ամեն որ մեզնից տասն
ե պակասում, նա յե մեր ցեղին անվերջ վնասում:

101. Դաշտում

Ինչքան լնվ ե գյուղում: Առավոտ-կանուխ հենց փոր
վեր ես կենում տեղիցդ, ուզում ես դուրս գնալ տանից:
Ողբ թարմ ե, շուրջդ խաղաղ: Գնում ես բարձրանում բը-
լուրը, հոգիդ ուրախանում ե դաշտերի և մարգագետինների
ընդարձակության վրա:

Դաշտերում հասկ ե բռնում, հասկավորվում ե հաճարը,
հասնում են վարսակը, գարին, ցորենը: Մարգագետին ու
հովիտ ծածկված են ծաղիկներով: Առավոտյան բարակ բա-
մին—մեղմ գեփյուղը—խաղում ե կանաչի հետ: Խոտերի և
ծաղիկների վրա նստած գողգողում են ցողի կաթիլները:
Յերկինքը ջինջ ու պայծառ ե, միայն արևելքում մի կար-
միր շերտ ե յերևում:

Բներից վերացան թռչունները և յերգեցին: Արտու-
տիկը սլացավ յերկինք և գեղգեղեց իր հնչուն յերգը:

Թռթռացին, ճախրեցին և իրար յետևից վազ ընկան
նախշուն թիթեռնիկները:

Եսպես պայծառ վառվում ե արշալույսը արևելքում և
ահա հանկարծ դուրս ե գալիս արեգակը և լողում լազուր
յերկնքի յերեսով:

102. Վոգնին յեկ խուրդը

Մարգագետնում ապրում եյին վոգնին և խուրդը: Մո-
տեցավ ձմեռը: Վոգնին բուն չուներ, մրսում եր: Ահա նա
յեկավ խուրդի մոտ և ասավ.

Խուրդ, ըո բնումը ինձ տեղ տուր: Խուրդը թողեց
նրան իր բունը: Վոգնին այնպես չռեց իր փշերը, վոր խեղճ
տանտերը չեր կարողանում շարժվել իր բնակարանում:
Նա շարունակ կաշում եր իր հյուրի ասեղներին: Վերջա-
պես խուրդը դուրս յեկավ համբերությունից և խնդրեց
վոգնուն, վոր գնա իր բնից:

— Եստեղ ինձ համար շատ տաք ե և հանգիստ,—պա-
տասխանեց վոգնին տան տիրոջը,—յեթե բեզ դուր չի գա-
լիս իմ հարևանությունը, դու ինքդ հեռացիր այստեղից:

103. Քամի

Վը՛ղղղ, փչեց բամին...

Վը՛ղղղ... փչեց ու թռավ կտուրից-կտուր, բակից-բակ:
Կտուրների աղյուսները ցած թափեց, բակի դռները խփեց
իրար, սենյակների լուսամուտները բաց արավ:

Վը՛ղղղ... բակից դուրս փախավ փողոց:

Փողոցների ֆոշին հավաքեց՝ անցնողի յերեսովը տվեց,
Արամի գլխարկը թուցրեց, Լուսիկի հովանոցը շուռ տվեց ու
ձողերը կոտրեց:

Փչեց, փչեց ու հետո, ասես կրունկի վրա պտտելով,
իրեն շուրջը բոլորվելով, բարձրացավ յերկինք ու...վը՛ղղղ...

փախավ:

Արամն ու Լուսիկը տուն յեկան մի կերպ:

— Մայրիկ, — ասավ Արամը, — բամին իմ գլխարկը թըռ-
ցրեց, Լուսիկի յեկ հովանոցը շրջեց: Եղ վնասեղից ե գալիս,
ի՞նչ բան ե բամին:

Վնասեղից... Կան տաք յերկրներ և կան ցուրտ յեր-
կրներ: Տաք յերկրից ողբ շարժվում, գալիս ե դեպի ցուրտ
յերկրները, իսկ ցուրտ յերկրների ողբ շարժվում ե դեպի
տաք յերկրները: Ահա ողի շարժողությանը ասում են բամի:

104. Խլեզի նախաճաշը

Խլեզը մի ծանոթ ձայն լսեց, պոչը շարժեց և ուրախացավ: Վազեց թագնավեց մի փունջ խոտի յետև, աչքերը չռեց և ականջները սրեց:

Տը՛ղ-տը՛ղ... յերգում եր մի կապույտ ճանճ ու թրուշում խլեզի շուրջը: Խլեզը լսատում եր շրթունքներն ու մտքում ասում:—Ա՛յ թե կը բռնեմ...

Տը՛ղ-տը՛ղ... Ճանճը թռավ նստեց մի բարի վրա:

Խլեզը բարկացավ, ուզեց յետևել ճանճին, բայց անհանգիստ ճանճը նորից յետ յեկավ, նստեց խլեզի մոտ: Այդ փոքրիկ անխելքը չը նկատեց, վոր իրեն հետևում են յերկու սև աչքեր:

Խլեզը բարձրացրեց ըթիկը, բերանը բաց արավ, ու հափ... բռնեց ճանճին:

Բռնեց, աչքերը ճպճպացրեց և ուրախությունից պոչը շարժեց:

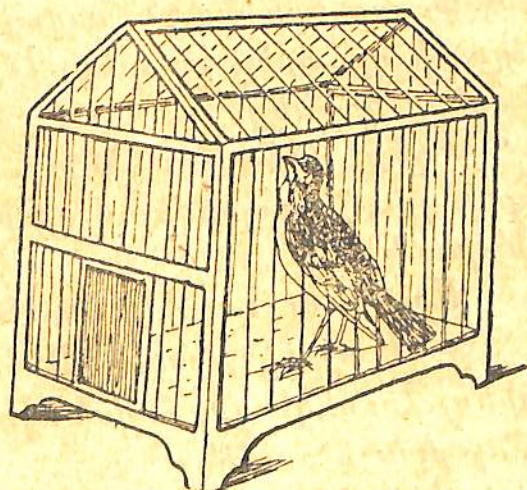
Ի՛նչ համեղ եր խլեզի նախաճաշը:

Տարվա վո՛ր յեղանակին և խլեզն արթնանում:

Ա. ռ. ա. ծ. — Կատվին՝ խաղ ե, մկան մահ ե:

105. Մոխակը փանդակում

— Ինչո՞ւ, իմ սոխակ,
չես ուտում կերդ.
Ինչո՞ւ չես ասում
անուշ յերգերդ:
— Յերգում եյի յես
ճյուղիցը դալար,
վոսկե վանդակում
լուռ եմ միալար:
Դալար ճղնիկը
ասում ե.—ապրի,
վոսկե վանդակը
ասում ե.—մեռի:
Ընկերս ճյուղից

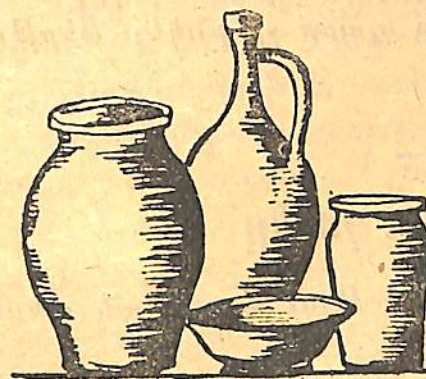

Ինձ ե ամսոսում.
ձագերից զրկված՝
եկ յերգ չեմ ասում:

Բաց կանեմ, սոխակ, դուռը վանդակիդ,
թեիդ տուր, թո՛ւր, հասի՛ր ձագերիդ...

106. Բրուտը

Մեր տան մոտ բրուտանոց կար: Տեսնում եյի ինչպես բրուտները կավից ցեխ եյին պատրաստում և ցեխից շինում կուժ, կուլա, կճուճ, բրեղան, փարչ, կովկիթ և ուրիշ ամաններ:

Շինած ամանները չորացնում եյին, հնոցում թրթում, հանում, ճաքճաքածները ջուկում, իսկ լավերը մի կողմ դարսում ծախելու համար:

Ժամերով նստում ու նայում եյի բրուտներին. ինձ շատ եր դուր գալիս նրանց աշխատանքը:

— Ա՛խ, թե կը մեծանամ,

յես ել սրանց նման գեղեցիկ ամաններ կը շինեմ, — մտածում եյի յես:

Մի ուր ել կավից ցեխ պատրաստեցի, ամաններ շինեցի, կրակ արի, թրծեցի, ուզում եյի կրակից հանել, տեսնեմ բոլորը փշրված: Դու մի ասի՛ ամանները թաց-թաց եյի դարսել հնոցում:

Ա. ռ. ա. ծ. — Բրուտը կժի ունկը վոր կողմն ուզենա՝ են կողմը կը կպցնի:

107. Ժամացույցի սլաքները

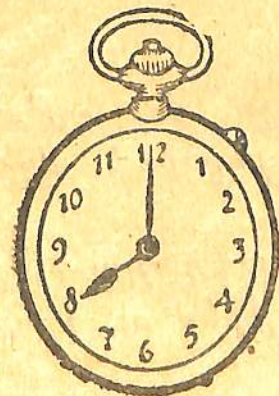
Դահլիճի պատին կախած եր մի ժամացույց: Առավոտյան ժամը հնգից քսանյոթ ըսպե անց՝ նրա յերկու սլաքները հանդիպեցին միմյանց:

— Յես չեյի կարծում, — ասավ յերկար սլաքը — թե դու այդչափ դանդաղ կը լինես: Իրիկվանից տասներկու շրջան եմ արել. դու միայն մեկ շրջան:

— Այո, յես շատ ծանր եմ ման գալիս, — պատասխանեց կարճ սլաքը:

— Ինձ զարմացնում ե բո ծուլությունը, թե դու... Յերկար սլաքը դեռ խոսքը չեր վերջացրել, վոր հանկարծ դահլիճ մտավ մայրիկը:

Սլաքները լռեցին և դարձյալ լավեց ժամացույցի չըխընդունը:

Մայրիկը հատակն ավելաց, կահկարասիները մաքրեց ու հենց ուզեց ժամացույցի փողին ել սրբել, մեկ ել... չըլ խկ, յերկար սլաքը վայր ընկավ. մայրիկը վազեց և հայտնեց հայրիկին:

— Վոչինչ, — պատասխանեց հայրիկը. — մինչև նորոգելը մենք առանց յերկար սլաքի ել կարող ենք իմանալ, թե ժամը քանիսն է. լավ է, փոր կարճ սլաքը չի ընկել: Յերթամ ժամագործին բերեմ:

Որը քա՞նի ժամ ունի:

108. Գայլն ու շունը

Նիհար գայլը գյուղի մոտ պտտվելու ժամանակ տեսավ մի գեր շուն:

— Մի ասա, այ շուն, դուք փորտեղից եք կեր ճարում:

Շունը պատասխանեց.

— Մարդիկ են տալիս:

— Յերևի մարդու համար դուք դժվար ծառայություն եք անում:

Շունն ասավ.

— Ձե, մեր ծառայությունը դժար չէ: Մեր գործն է — գիշերը պահպանել բակը:

— Ուրեմն միայն դրա համար են ձեզ կերակրում, — ասավ գայլը. — Յես հենց հիմա յեւ կգամ այդ ծառայության, թե չե մեզ, գայլերիս, դժվար է կեր գտնել:

— Ինչ կա փոր, արի, — ասավ շունը, — տերս քեզ եւ կը կերակրի:

Գայլն ուրախացավ և շան հետ գնաց մարդկանց ծառայելու:

Արդեն դարպասից ներս ելին մտնում, յերբ գայլը նկատեց, փոր շան վզի մազերը տեղ-տեղ բերծված են: Նա հարցրեց.

— Այդ ի՞նչից է բարեկամ:

— Ենպես, հեչ, — ասավ շունը:

Վո՞նց թե ենպես:

Ենպես ելի, շղթայից է: Յերեկները չե՞ փոր շղթայով կապված եմ լինում, շղթան տեղ-տեղ բերծել է վզիս մազը:

— Դե փոր եղպես է, մնաս բարով, — ասավ գայլը: — Յես եւ չեմ գա մարդկանց մոտ: Լավ է ազատ լինեմ ու լղար, բան թե գեր ու շղթաների մեջ:

Չալ հավը կըռթկըռթում էր:

— Թուխուշիկս թուխս է գալիս, — ասավ մայրիկը, — վեր կենամ տեսնեմ, փորտեղից եմ ձու ճարում, փոր Թուխուշիկիս տակը դնեմ:

Գնաց հարևաններից մի տասը-տասնհինգ ձու փոխ առավ, բերեց տուն: Մաղի մեջ դարման ածեց, ձվերը դարսեց, Թուխուշիկին եւ նստեցրեց ձվերի վրա:

Յերեք շաբաթ Թուխսը վեր չեր կենում ձվերի վրայից: Միայն կուտ ուտելու և ջու խմելու համար եր դուրս գալիս մաղից:

Կուտ ուտելուն պես՝ նորից մտնում եր մաղը, ձրվերը շուռ տալիս, խընամբով նստում, փոր ձրվերը միակերպ տաքանան:

Տաքությունից ձվի դեղնուցի մեջն յեղած սաղմը դարգացավ. արյան բիծ դարձավ, ջղեր արձակեց ու տարածվեց ամեն կողմ:

Արյան բիծը մեծացավ, մեծացավ ու յերեք շաբաթից հետո մերկ ճուտ դարձավ. ճուտը կոտրեց ձվի կեղևը. ներսից ու դուրս յեկավ լույս աշխարհ:

Բոլոր ճուտիկներն եղպես մեկ-մեկ դուրս յեկան իրենց ձվերից:

Մայրիկը ալրաշաղախ արեց, փշրեց առաջները, ամանով եւ ջուր դրեց, փոր խմեն: Շատ ծիծաղելի յեր նրանց ջուր խմելը:

Կանգնում ելին ամանի ափին, կտցով ջուր վերցնում, հետո գլուխները վեր բարձրացնում ու կուլ տալիս: Հենց փոր նրանք ուտում-խմում կշտանում ելին, վազում ելին իրենց մոր մոտ:

Մայրը նստում եր գետնի վրա, ճուտիկներին անում թևերի տակ ու ծվարում ելին միասին:

110. Շալակտարը

Լինում ե չի լինում մի աղքատ մարդ: Ես աղքատ մարդը գնում ե դառնում մի ձկնորսի շալակտար: Որական մի բանի ձուկն ե աշխատում, տուն ե բերում, ու նրանով ապրում են ինքն ու իր կինը:

Մի անգամ ել ձկնորսը մի սիրուն ձուկն ե բռնում, տալիս շալակտարին, վոր պահի, ինքն ել յետ ջուրն ե մըտնում: Ես շալակտարը գետափին նստած՝ նայում ե, նայում սիրուն ձկանն ու միտք ե անում.

— Տեր աստ-
ված, սա յել
վոր մեզ նը-
ման շունչ
կենդանի յե,
դու ասա՛ սա
յել, մեզ նը-
ման, ծնող ու-
նի, ընկեր ու-
նի, աշխարհ-
քից բան ե
հասկանում,
ուրախու-
թյուն կամ
ցավ ե գգում՝
թե չե...

Հենց ես մտածելու ժամանակ ձուկը լեզու յե առնում:

— Լսի,—ասում ե,—մարդ ախպեր: Ընկերներին հետ յետ խաղում եյի գետի ալիքների մեջ: Ուրախությունից ինձ մոռացա ու անզգույշ ընկա ձկնորսի ուռկանը: Հիմի ով գիտի, իմ ծնողը ինձ վորոնում ե ու լաց ե լինում, հիմի ով գիտի ընկերներս տխրել են: Յես ել, տեսնում ես, ինչպես եմ տանջվում, շունչս կտրվում ե ջրից դուրս: Ուզում եմ յետ գնամ, ապրեմ ու խաղ անեմ նրանց հետ: Ես պաղ ջրում: Յեկ խեղճ արի, ազատ արա ինձ, բաց թող գնամ...

Եսպես եր ասում ցած, շատ ցած ձայնով, ցամաքած բերանը բաց ու խուփ անելով:

Չարմանում ե աղքատ շալակտարը, մեղքը գալիս ե, առնում ե, յետ գցում գետը:

— Գնա, սիրուն ձկնիկ, թող լաց չը լինի բո ծնողը:

Թող չը տխրեն բո ընկերները: Գնա ապրի ու խաղ արա նրանց հետ:

Ձկնորսը սաստիկ բարկանում ե շալակտարի վրա:

— Տո, ասում ե,—յես եստեղ ջրի մեջ թըջվելով ձուկն եմ բռնում, դու իմ աշխատանքն առնում ես՝ յետ ջուրը գցում... Դե գնա կորիք, ել իմ աչքին չերևաս, գնա սովից մեռի:

Տոսրական ել ձեռից խլում ե ու ճամպու դնում:

Տեսն՞լ ես ինչպես են ծուկ բռնում: պատմի բ:

Դրի՛ր ինչպես ընկավ ձուկն ուռկանը յեվ ի՞նչ են անում հիմի նրա ծնողներն ու ընկերները:

Հանելուկներ. Ես կողմը դար, ես կողմը դար, մեջն անդադար:

Ձին գնաց, թամբը մնաց:

111. Կենդանիների վեճը

Ձին, կովն ու շունը վիճում եյին՝ թե իրենցից վորն ե մարդուն ամենից շատ ոգուտ տալիս:

— Իհարկե յես,—ասում եր ձին,—յես իմ տիրոջ համար բեռներ եմ կրում, անտառից փայտ եմ բերում, նա ինձ հեծնում, բաղաբն ե գնում:

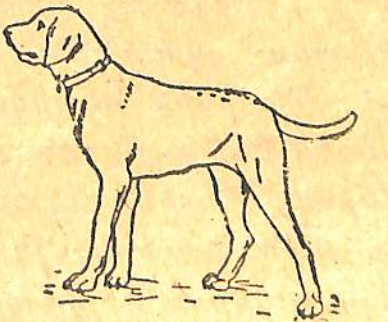
— Վոչ, յես եմ ամենից ոգտալարը,—ասում եր կովը,—նրա ամբողջ ընտանիքը իմ կաթովն եմ կերակրում:

— Սխալվում եք,—վրա բերեց շունը.—յեթե յես չը լինեմ, ձեզ ել, ձեր տվածն ել կը գողանան իմ տիրոջ տանից:

Այս աղմուկի ժամանակ վրա հասավ տերը:

— Իզուր եք վիճում,—ասաց նա.—դուք բոլորդ ել պետք եք ինձ, ամեն մեկդ իր գործն ունի ե մյուսի աշխատանքը չե կարող կատարել: Յեվ մի՞թե միայն դուք եք, վոր ոգուտ եք տալիս. նայեցեք ձեր շուրջը. մի՞թե անոգուտ են ապրում մեր հավերն ու բաղերը, խոզն ու կատուն, գոմեջն ու յեզը...

Ի՞նչ ոգուտներ են տալիս ընտանի կենդանիները:

Խոնարհ ու հեղ
մի հոգնած յեղ
արորն ուսին,
ճանճը պողին,
մի իրիկուն
գալիս եր տուն:
Մին ել ճամպին
մի ուրիշ ճանճ
են նստածին

ասաց. —
«Տո մանչ,
ես յեղան հետ.
վճռեղից եղ»:
Նա ցից արած
քիթը, ասաց.
— Մենք վճռեղից.
վարում եյինք,
վարատեղից:

Այս առակն ինչ ե ուղում տես:

113. Ինչո՞ւ կատուները ուտելուց հետո յեն լվացվում

Շատ-շատ տարիներ առաջ կար մի խորամանկ ծիտիկ:
Մի որ այս ծիտիկը այնքան թռթռաց, այնքան ծղվաց
կատվի շուրջը, վոր մեկ ել հանկարծ ընկավ նրա ճանկը:

Կատուն բերանն առավ խեղճ ծիտիկին ու փախցրեց
մի խուլ անկյուն, վոր թնուշ անի:

Իսկ ծիտիկը ասում ե.

— Գեռի փխո, յես գիտեմ, վոր կատուները շատ մաք-
րասեր են, նրանք առանց լվացվելու յերբեք բան չեն
ուտում:

— Ճիշտ ե, — ասաց կատուն, — դու ուղիղ ես ասում, յես
ել առաջ լվացվեմ...

Ծիտիկին նստեցրեց իր մոտ բարի վրա, իսկ ինքը
սկսեց ծանր ու բարակ դնչիկը լվանալ ու սրբել թաթիկ-
ներով: Ծիտիկն ել հո հիմար չեր, վոր նստած սպասեր
կատվին. նա իսկույն ծլկեց, նստեց թթենու վրա և իր
ուրախ յերգը ծղվացրեց:

Բարկացավ մեր մաքրասեր փխոն, թաթով սպառնաց
ծիտիկին ու ասաց.

— Ուրիշ անգամ յես առաջ կուտեմ, հետո կը լվացվեմ:

Խորենի հայրիկը այնորը շատ հոգնած վերադարձավ
տուն: Ծանր բեռներ կրելուց նրա մեջքը ցավում եր, վոր-
ների մեջ ել ուժ չեր մնացել:

Հայրիկը անկողին մտավ
և մի քանի որ տեղից չի կա-
րողանում վեր կենալ, փալանը
ուսերին գցել, մշակութուն
անել:

Ո՞վ պիտի ամբողջ ընտա-
նիքը կերակրի: Խորենը լսում
ե հայրիկի տրոցներն ու մտա-
ծում. ի՞նչու ինքը մեծ չե,
ուժեղ չե...

Առավոտյան վաղ, մայրի-
կը գեռ քնած ե լինում, Խո-
րենը շտապով հագնում ե իր
շորերը, գլխին դնում հայրիկի
փափախը, ուսերից գցում
մեծ փալանը ու փողոց դուրս
գնում:

Ի՞նչով նա մշակ չե. ի՞նչու նա չի կարող բեռներ կրել,
փող աշխատել, հայրիկին ու մայրիկին, յեղբայրներին ու
քույրերին պահել:

Ի՞նչ գործ կարող եր անել Խորենը:

115. Ինչպիսի բույսեր կան

Բույսերից մեկ հայտնի յեն ծառերը, թփերը, հացա-
բույսերը, բանջարները, սունկերը և խոտերը:

Ծառն ունի արմատ հողի մեջ, մի հաստ բուն, շատ
փոստեր և ճյուղեր: Ծյուղերի վրա կան տերևներ և ասեղա-
նման փշեր: Թուփն ունի վոչ թե մի բուն, այլ մի քանի
փոքրիկ բունիկներ:

Հացաբույսերն ունին մեջը դատարկ ցողուններ, ցո-
ղունների ծայրին հասկեր՝ հատիկներով լիքը:

Խոտն ունի շատ բարակ ցողուն:

Սունկը չունի վոչ տերև և վոչ ճյուղեր. վերևից ունի մի գլխարկ, տակից՝ արմատ-կոթը:
Բանջարեղենների մի քանի տեսակներն ունին կճեպ և հատիկներ, միքանիսը՝ արմատներ, միքանիսն ել՝ տերևներ:

116. Գայլն ու կատուն

Գայլն անտառից
փախավ գյուղը:
«Նեղն եմ, նեղը,
ասավ կատվին,
քո հոր պատվին,
ասլան բալա,
մի ճար արա,
մի տես հլա՝
վորսորդ ու շուն,
թաղի թուլա
միսս են կռծում,
ինձ հալածում:
Աստված կտրի
դրանց հոտը,
մի մարդ ցույց տուր,

պահվեմ մոտը»:
— Այ ցեղակից,
գոչեց կատուն,
գնա մտիլ
Մարոյի տուն,
նա չափազանց
բարի կին է:

«Յես ել գիտեմ,
վոր անդին է,
բայց վոր նրա
հորթն եմ կերել»...
— Բիկդ կանգներ,
լավ չես արել:
Վոր եղպես ե, Հովսեփի մոտ...
«Նրանից ել կանեմ ամոթ.
դու մի ասի, ես ամառը
հանկարծ չուտեմ նրա գանդը»:
— Ո՞ւմ ասեմ ել:
հա՛, մեր Զաքին:
«Ես գարնանն ել՝
նրա մաքին»:
— Ո՞վ մնաց ել...
Հա՛, յերեցը...
«Ես աշնանն ել՝
դրա եծը»:
— Այ դու ուտես

չոռի մեծը.
անդ գող, վատթար.
գյուղը մտար...
տեղ չգտար:
Գյուղն հիմար է,

վոր թշնամուն
պատասպարե...
Ով ինչ բռդի,
են կը խրթի:

117. Յերիտասարդ քարտաշը

Յերկու քարտաշ, մինը անել, մինը ջահել, քարե պատ ելին դնում բարձր սանդուխների վրա կանգնած:

Ներքևը—գետինն ընդարձակ քաղաքն եր փռված, իսկ նրանց շուրջը քամին եր ոռնում գայլի նման և ուզում եր պոկի սանդուխի տախտակներն ու խորտակի նրան:

Հանկարծ յեկավ
քամու մի ուժ-
գին թափ, տախ-
տակները պոկեց,
սանդուխան իրա-
րից հանեց և շը-
պրտեց գետին:
Խեղճ քարտաշ-
ները մնացին մի
տախտակից կախ
ընկած:

— Ընկեր, մեր
կյանքի վերջն է,
այն տախտակը
յերկուսիս չի դի-
մանա,—ասավ յե-
րիտասարդ քար-
տաշը:

— Վայ ինձ, յես ինչպես մեռնեմ, ո՞վ կը կերակրի իմ
հինգ վորդուն,—մղկտաց ծերը:

Յերիտասարդը հուզվեց ու ասավ.

— Յես եմ ու յես, ընկեր, ուրիշ վոչոր չունեմ, վոր
դարդ անեմ, թող յես մեռնեմ... մնաս բարով,—ասավ յե-
րիտասարդ քարտաշը, բաց թողեց բռնած տախտակն ու ըն-
կավ գետին: Ընկավ գետին ու ջախջախվեց:

Մարդիկ հասան ոգնուլթյան, ծեր քարտաշին ազատե-
ցին:

Ու նա այնուհետեւ, իր ամբողջ կյանքում, արտասուքն աչքերին պատմում եր յերիտասարդ ընկերի անձնագոհությունը: Հիշում եր նրա մարդասիրությունը, և ամբողջ ընտանիքով որհնում եր նրա հիշատակը:

Լավ արա՞ւ յերիտասարդ ֆարտաւր:

118. Ինձ ո՞վ չի սիրում

1

Գարունն ասում եր.

— Յես բերում եմ պայծառ արեւ ու տաք որեր: Յես ծածկում եմ դաշտերը դալար խոտերով ու զարդարում եմ անտառները կանաչ տերևներով: Յես սփռում եմ ամեն տեղ ծաղիկ ու թիթեռ: Յես կանչում եմ թռչուններին հեռու յերկրներից ու աշխարհը լցնում եմ յերգերով:

Ինձ ո՞վ չի սիրում:

2

Ամառն ասում եր.

Յես փոսկեզոծում եմ արտերը ու կրճացնում եմ հասկերի գլուխները: Յես կախ եմ անում այգիներում տանձ, խնձոր, դեղձ ու խաղող: Յես թռցնում եմ ճուղիկներին բներից և տանում եմ մանուկներին զով անտառը, աղբյուրների մոտ, ազատ սարերը:

Ինձ ո՞վ չի սիրում:

3

Աշունն ասում եր.

— Յես գուլյն-գուլյն ներկում եմ ծառերը և ճամպա յեմ դնում թռչնակներին դեպի տաք յերկրները: Յես լցնում եմ մառանները, յես եմ շարում մրգերի կախանները: Յես բաց եմ անում ձեզ համար դպրոցի դռները:

Ինձ ո՞վ չի սիրում:

4

Զմեռն ասում եր.

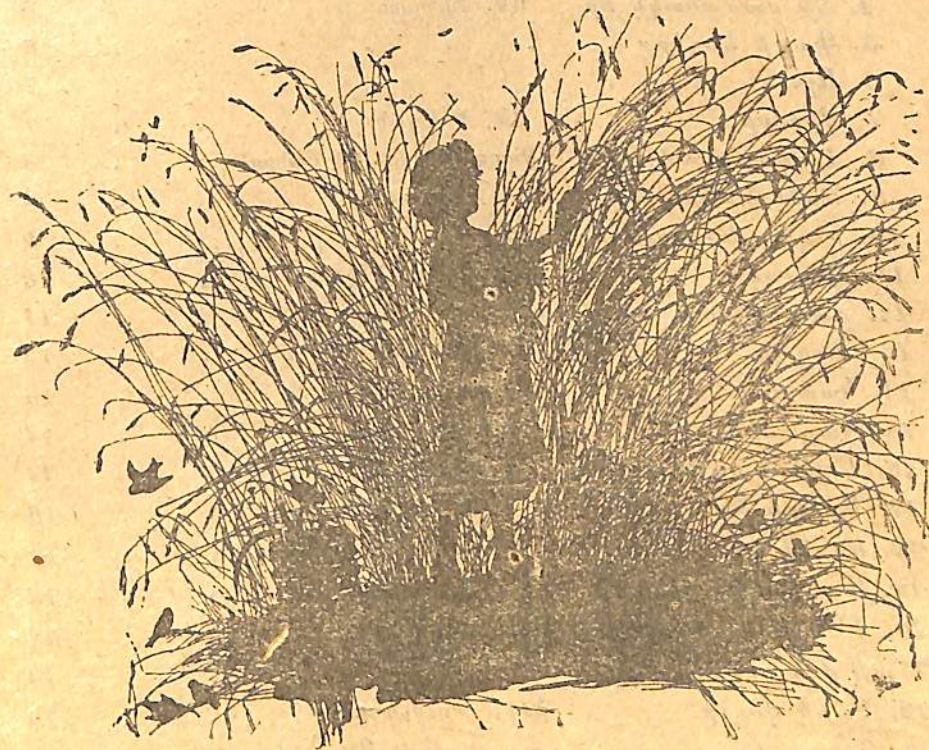
— Յես խաղացնում եմ սպիտակ փաթիլները ողի մեջ և ծածկում եմ ձյունով սառ ու ձոր. յես կապում եմ գետերը ամուր սառուցով: Յես բերում եմ ձեզ ձնագնդի, սահնակ ու սղզան, յերկար յերեկոներ ու անվերջ հեքյաթներ: Յես բերում եմ ուրախ Նոր Տարի:

Ինձ ո՞վ չի սիրում:

Դու ամենից ավելի վորն ես սիրում յեմ ինչո՞ւ:

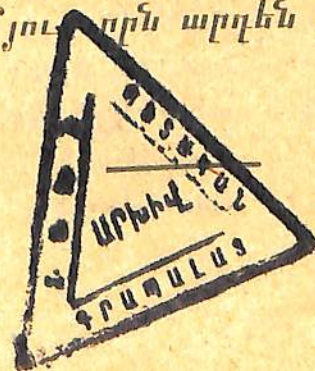
119. Նոր հաց

Կարմիր արեւը մայր եր մտնում: Գուրս յեկավ գյուղացին իր յերեխաների հետ դաշտը: Մարգագետինների վրա արդեն նստած եյին խոտի դեղերը, իսկ արտերում շարժվում եյին խիա և հասած հացաբույսերը: Այ ինչ լավ տարի յե, յերեխաներ: Անասունները կեր կունենան, մենք ել հաց:

Պոկեց գյուղացին ցորենի հասկը, տրորեց բռան մեջ, տեսավ վոր հաաիկը գուլյնը փոխել ե, ատամով փորձեց — չորացել ե, դրթղրթում ե: «Հնձելու ժամանակն ե, յերեխաներ: Մայրիկը ամբարի վերջին ալյուրը խմոր արեց»:

Մյուս որը մեծ ու փոքր գուրս յեկան դաշտ: Իրար յետեվից շտապ-շտապ խուրձեր կապեցին, այնպես վոր յերեկոյան դեմ արդեն բարձր բարդերը կանգնած եյին արտերի մեջ: Դեռ հունձը չեւ վերջացած, յերբ կալը բաշեցին և բյուլաշը ծեծեցին: Հայրը մի տոպրակ ցորեն տարավ ջաղաց և այնտեղից բերեց փափուկ ալյուր: Մայրը թթխմոր գտավ և մյուս որն արդեն թաժա հաց կերան յերեխաները:

Յ Ա Ն Կ

ՀԵՂԻՆԱԿ

ԵՁ

Կարմիր Արև	Ա.Ս. Խնկոյան	3
1. Աշուն		4
2. Անտերև ծառը	Ա.Ս. Խնկոյան	4
3. Լուսաբացին	Հովհ. Թումանյան	5
4. Են ժամանակն եր	Ա.Ս. Խնկոյան	5
5. Գայլի ձագերը		6
6. Աշուն		7
7. Սերորը	Ա.Ս. Խնկոյան	7
8. Հովվի հրաժեշտը	Սարգս. Հովհ. Թումանյան	8
9. Ծիծեռնակի չուն		8
10. Ինչու յեն հալածում մեզ		9
11. Լազլազը	(Ժող.) Ա.Ս. Խնկոյան	10
12. Ծամբողդներ		11
13. Զաղաց	Ա.Ս. Խնկոյան	12
14. Կատու	(Ժող.)	13
15. Կաքավիկ	Հովհ. Թումանյան	14
16. Աղվեսն ու իր պոչը	Ա.Ս. Խնկոյան	14
17. Արարի ձին		16
18. Են հվ եր		17
19. Մանկական հեքյաթ		18
20. Քամին ու մարազը	Ա.Ս. Խնկոյան	18
21. Ո՞վ է ուժեղը		19
22. Զարի վերջը	Հովհ. Թումանյան	19
23. Գետափին	Ռուս. Սարգս. Ա.Ս. Խնկոյան	22
24. Զմեռ		24
25. Զմեռը	Սարգս. Ա.Ս. Խնկոյան	24
26. Զմեռը		25
27. Քուն		26
28. Սուրիկի մտածումները		26
29. Զմեռ պապին	Ա.Ս. Խնկոյան	26
30. Կրակը		27
31. Նկարիչ	Ա.Ս. Խնկոյան	27
32. Վոսկի իլիկը	» »	27
33. Աղվեսն ու գայլը	» »	31
34. Քաջ նապաստակի պատմությունը	Մամին-Սիրիդյակ	33
35. Շունն ու կատուն	Հովհ. Թումանյան	35
36. Փոքրիկ գյուղացին	Նեկրասովից՝ Ա.Ս. Խնկոյան	37
37. Ելի քաղացի	Հ. Ապրեսյան	38
38. Փըշկո-Նոնոն	Ա.Ս. Խնկոյան	39
39. Զմռան ցրտին		42

40. Պատկեր		43
41. Գարուն		44
42. Սիրուն գարուն		45
43. Են հվ եր		45
44. Արագիլներ		45
45. Մարտի սկիզբը	Պ. Պոռյան	46
46. Առաջին ծաղիկներ	Ա.Ս. Խնկոյան	46
47. Մանուշակ	Գեվորգ Գողոթյան	47
48. Մեղունների առաջին պտույտը	Ա.Ս. Խնկոյան	47
49. Ծիծեռնակին	» »	48
50. Արագիլ	(Ժող.)	49
51. Գետակ		49
52. Մարտ	(Ժող.)	48
53. Գարնան գալը	Ա.Ս. Խնկոյան	50
54. Խոսնակ թռչունը	» »	50
55. Գառնիկ ախպեր	Հովհ. Թումանյան	51
56. Հատիկ	Սարգս. Ա.Ս. Խնկոյան	56
57. Փոքրիկ յերկրագործ		57
58. Կարմիր բալիկը	Ա.Ս. Խնկոյան	57
59. Արևն ու ծիածանը		58
60. Ծիածան	Ա.Ս. Խնկոյան	49
61. Կողովագործ աղվեսը	» »	59
62. Արտուտի յերգը	» »	61
63. Շողիկի յերազը		61
64. Ծառի հարսանիքը	Գ. Գեմիթյան	62
65. Արջի ընտանիքը		63
66. Ուլունք	(Ժող.)	64
67. Ծռիկը	Ա.Ս. Խնկոյան	65
68. Գիշեր		68
69. Ծննդունակներ		68
70. Տերևները		69
71. Լոբենի		69
72. Ծանձը, Զվի կճեպը		
և Կավի գունդը (Կովկ. հեքյաթ)		70
73. Կեչի ծառ	Սարգս. Ա.Ս. Խնկոյան	71
74. Շունն ու ձին	» » »	71
75. Կանաչիլը, այգի	» » »	72
76. Ուռենի	» » »	72
77. Գյուղացին ու արջը	» » »	73
78. Նապաստակի տունը	» » »	75
79. Կռունկն ու աղվեսը	» » »	77
80. Ամառ		80
81. Ամառ		80
82. Մայրը		81
83. Ամառվա գիշեր		81

84. Յողուներ և հասկերը թարգմ. Ա.Թ. Խնկոյան.	82
85. Հնձվորներ Աղայան .	82
86. Թրթուրն ու խխունջը թարգմ. Ա.Թ. Խնկոյան .	83
87. Թռչունի մտածմունքը Հովհ. Թումանյան .	85
88. Բուրի ձագերը թարգմ. Մ. Գուրգարյան .	85
89. Մոծակի մահը Ա.Թ. Խնկոյան .	86
90. Վարդն ու յեղինջը » » .	86
91. Կաղնու վարձվորները .	87
92. Անճոռնի ճռտիկը .	87
93. Բլլիկ ձկնիկը Ա.Թ. Խնկոյան .	88
94. Չարչի Հակոբն » » .	89
95. Ծաղիկներ, տերևներ և պտուղներ » » .	91
96. Խրտվիլակ .	91
97. Հասկեր Ա.Թ. Խնկոյան .	93
98. Վոդնին և ոճը .	93
99. Գորտն ու ագռավը Ա.Թ. Խնկոյան .	95
100. Մուկն ու իր ձագը » » .	95
101. Դաշտում » » .	96
102. Վոդնին և խուրդը » » .	97
103. Քամի .	97
104. Խելքի նախաճաշը .	98
105. Սոխակը վանդակում Ա.Թ. Խնկոյան .	98
106. Բրուտը .	99
107. Ժամացույցի սլաքները .	99
108. Գայլն ու շունը .	100
109. Թուխը .	101
110. Շալակտարը .	102
111. Կենդանիների վեճը .	103
112. Ճանճ Ա.Թ. Խնկոյան .	104
113. Ինչո՞ւ կատուները ու տերևը հետո յեն լվացվում .	104
114. Փոքրիկ մշակը .	105
115. Ինչպիսի բույսեր կան .	105
116. Գայլն ու կատուն Ա.Թ. Խնկոյան .	106
117. Յերիտասարդ քարտաշը .	107
118. Ինձ ո՞վ չի սիրում .	108
119. Նոր հաց Ա.Թ. Խնկոյան .	109

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ.

ԴԱՍԱԳՐՔԵՐ

1.	Դասընկեր—Ա. տարի (Այրբենարան). Յերբորդ տպ.	50 կ.
2.	Կարմիր Արեւ—Բ. տարի, կազմեցին և խմբագրեցին Հ. Կարախանյան և Ա. թ. Խնկոյան, պատկերազարդ	60 կ.
3.	Կարմիր Արեւ—Գ. տարի, կազմեցին և խմբագրեցին Հ. Կարախանյան և Ա. թ. Խնկոյան, պատկերազարդ	80 կ.
4.	Կարմիր Արեւ—Դ. տարի, պատկերազարդ, կազմեց և խմբագրեց Սուրխաթյան:	1 ր. —
5.	Կարմիր Արեւ—Ե. տարի, պատկերազարդ, կազմեց և խմբագրեց Սուրխաթյան:	1 ր. 20 կ.
6.	Կարմիր Արեւ—Զ. տարի (պատկերազարդ), կազմեց յեւ խմբագրեց Սուրխաթյան	1 ր. 80 կ.
7.	Նիւ. Սարգսյան—Դասագիրք աշխարհագրութեան, Ա. մաս—Բուսարանություն:	75 կ.
8.	Լ. Նիկոնով—Բուսի կյանքը (պարզ պատկերով 19 նկարով), թարգմ. Ա. Տ.-Պ.	40 կ.
9.	Մ. Արեւիկան—Առաջնորդ հայոց լեզվի նոր ուղղագրութեան	8 կ.
10.	Ա. Մուշեղյան—Ինչպե՞ս կազմել հերթաբերում:	10 կ.
11.	Ռ. Գաբրիելյան—Բնագիտական քարտեզներ, Ա. մաս, բացատր. տեղատու—Բուսի կյանքը	40 կ.
12.	Ռ. Գաբրիելյան—Բնագիտ. քարտեզներ, Բ. մաս, բացատր. տեղատու—Մշակույթի ընթացքը	40 կ.
13.	Վ. Աւանով—Մանկան առաջինը (Ասորերեն դասագիրք), Ա. տարի:	25 կ.
14.	Գ. Աւանով—Նույնը, . տարի:	40 կ.
15.	Գ. Արեւիկան—Աշխատանքի դպրոց (ձեռնարկ)	50 կ.
16.	Վ. Կեմարի—Չննական լեզվաբանութեան, թարգմ. Հ. Նավակտարիկյան:	2 ր.
17.	Ռոմ. Անիբաբյան—Դպրոցական լեզուներ, Ա. տարի:	1 ր. —
18.	Գրամա-իզացիան Ա. տարիների դպրոցում, թարգմ. Ա. Շավարշյանի:	10 կ.
19.	Պ. Կոպալենկո—Քաղաքական դրողություն ձեռնարկ (Հ. Ս. Խ. Հ. Պետրոսի խմբ. մարմնի հավելումներով)	40 կ.
20.	Գրողներ—Այրբենարան մեծահասակների համար	20 կ.
21.	Ա. Կիսելով — Տարրական լեզվաբանութեան, ամբողջ, թարգմ. Ա. Տանյանի:	
22.	Բեմ, Արարիկ, Վոլկով—Հանրահաշիվ, Ա. և Բ. մաս:	

Գները նշանակված են չեղման համարով:

ԳԻՆԸ 60 Կ.

Ուսար տեղերից գրվել՝ Յերևան, Պետրոս, Эривань
(Армения), Госиздат.